

खुल जा सिम सिम

कविता

चं. प्र. देशपांडे

खुल जा सिम सिम
हा आहे एक मंत्र
हे आहे मला माहीत
पण वाराच जेव्हा ठरवतो
की थांबायला हवा वारा
तेव्हा हिंमत नाही होत
स्वतःच स्वतःला सोलत राहण्याची

फावल्या वेळात शोभेचे मासे
उदरभरण करत राहतात
पण याचा अर्थ
वादळांवर ताबा येतो
असा मुळीच नाही

मेख इथेच असते
उद्धाटनाला बोलावलेले प्रमुख पाहुणे
फेटाळून व्हावे लागते गद्दार
अनैतिकतेचे धोके पत्करत

या बिंदूपर्यंतच येते माझी कविता
मी तो मंत्र कधी वापरला होता का
याच्याशी तुमचा काही संबंधच नाही

असले तर असणार ते अंतिम धाडस
माझा हवाला काहीच कामाचा नाही
या कवितेच्या शेवटच्या बिंदूवर
आहे त्या मंत्राची जागा
तो वापरायचा की नाही ते तुमचे तुम्ही बघा

--- ००० ---

मला आवडलेली एक कविता --

माझे हात

खोलतात तुझ्या अस्तित्वाचे पडदे

आवृत्त करतात तुला अधिकच नम्रतेत

तुझ्या देहाचे सर्व देह अनावृत्त करतात

माझे हात

शोधून काढतात एक दुसराच देह

तुझ्या देहाचा पर्याय असणारा

-- ऑक्टोव्हियो पाझ.

एक अति-साधी आणि अति-अप्रतिम कविता --

ते पुरेसे परके आहे

जेव्हा आरशात पाहताना

तू एका परक्याला पाहतोस

आणि ओळखतोस

स्वतःला

-- इगोर बलाट्स्की.

इगोर बलाट्स्की ची आणखी एक कविता --

तिला देऊ केली गेली होती
साकारण्यासाठी एक भूमिका.एकदाच.
त्यानंतर ती राहू शकली असती सुखवस्तू
कसलीच कमतरता न जाणवता
तिच्या आयुष्याच्या अंतापर्यंत.

तिने नकार दिला. नको होती तिला
साकारायला स्वतःचीच भूमिका.

-- इगोर बलाट्स्की.

डोळे

डोळे पाहतात
जे दृश्य ते
माझ्या भूतकाळावर उमटल्याशिवाय
माझा भाग नाही होत

भूतकाळ तर न्यूनगंड
आत्मकीव आत्मछळ

अंध तर व्हायचे नाहीय

वाऒ्याचा घूं घूं आवाज
माइयासाठी नसून परस्पर
त्याचा तो आहे
असे मी नाही म्हणणार
मी असेस्तोवर
माझे मन
मला कळणार असल्याने

ते कळणे हीही
त्या वाऒ्यासारखीच
एक घटना

सजीव निर्जीव
हा फरक
खरा असेल

की सगळेच
असेल एकत्र
माइयापुरते कळणे
महत्त्वाचे नसलेले

सगळे एकत्र असले तरीही
एक घटना आहेच जी आहे
फक्त माइया मनाच्या
तीव्रतेसाठीच

तीही एक घटना होऊन
माझे जगणे

--- ००० ---

एक राजकीय फॅटसी (काल्पनिका)

त्या दोघांनीही आपापल्या भक्तांसह, काही काळ, एकमेकांचा द्वेष केला. काळाचा महिमा, समजा, आता असा समय आला की, एक सोय म्हणून का असे ना, त्या दोघांचे उत्कट प्रेम जमू लागले ! पण, हे सर्वासमोर जाहीर कसे करणार ? दोन्ही बाजूंच्या भक्तांना धक्का बसू शकतो ! त्यामुळे, द्वेष चालूच ठेवल्यासारखे करत प्रेम करायचे, असे दोघांनीही समजुतदारपणे ठरवले ! पण, योग्य वेळी प्रेमाची खेळी खेळावीच लागणार ! त्या दृष्टीने, भक्त बिथरणार नाहीत अशा बेताबेताने पुढे जात राहायचे ठरले ! हे राजकारण आहे -- योग्य वाटेल तेव्हा प्रेमासाठी एखादे भारी आणि पटणारे कारण सापडू शकेलच ! एकूणत, हे दोघे गुप्तपणे एकमेकांच्या प्रेमात आणि दोघांचेही भक्त मात्र भक्तिभावाने एकमेकांच्या द्वेषात, असे चित्र काहीना भासू लागले ! एक मजेशीर सिनेमा आकाराला येऊ लागला !

--- 000 ---

हवा मला म्हणते प्रिय मित्र

भूक म्हणते तत्त्वज्ञ

आणि रहदारी म्हणते कवी

-- तिघीही खळाळत असतात एकत्र

माझ्या मनात दिवसरात्र

अन अचानक एका क्षणी

तिघीही संगनमताने

होतात अदृश्य

अदृश्य होण्याचा आनंद

मला देत

माझ्या परस्पर दिवास्वप्नात

अगम्य

--- ००० ---

वारेमाप वारे
आणि सारेच पसारे
मनातले ढिगारे
आगलावे
--- ००० ---

कविता म्हणजे
असायला हवा एखादा मूड
किंवा शिल्प घडवण्याचे हत्यार
असे काही नाही
रांजण भरले की पापेही भरतात
विश्वासाने दिलेल्या अंधाऱ्या शापात
हे जितके खरे
तितकेच वस्त्रालंकार उतरवत
उद्युक्त करणेही निरर्थक

आहे त्यातच काही महत्त्वाचे घडेल
असे वाटत वाटत विचारांचे झोत
आटत जातात

तेव्हा वाटतेच
की नुसते वाटते तेच
किती वेळा
अंबारीतून मिरवणार

नुसते आहे ते आहे तसे
पाहायला हवे
--- ००० ---

आता काहीतरी घडेल
अशा विचारात
गर्दींच्या लोकस सोडल्याप्रमाणे
व्यवहार सरकत राहतात
फारसे
घटना म्हणून महत्त्व नसलेले

आपले कपडे आपल्या अंगावर
अगदी योग्य फिटिंगचे नसले तरी
कुणाला फारसे खटकत नाहीत
तोवर तेही घटनाहीन खपून जातात

एखादी उत्तेजक हाक यायला हवी
एखाद्या हव्याशा स्त्रीची
वा आध्यात्मिकही चालेल

नाहीतर सारख्या
इतक्या घटना घडत राहाव्यात सरसकट
की एखाद्या वेगळ्या
घटनेची वाट पाहायला
वेळच उरू नये

म्हणजे जगणे सार्थकी लागेल
--- ००० ---

खिडकी उघडताच उफाळून आलेला
रात्रीच्या शहरी दिव्यांचा पावसाळी वारा
खूपच गुंतागुंतीच्या विचारांप्रमाणे
शोधत राहतो कुठेतरी थांबण्याचे ठिकाण

अंधाराने वेढलेले दिवे सुचवतात
त्यांच्या भोवतीचा रिकामा अवकाश
विचार नसलेला आणि एखाद्या चित्रासारखा
स्थिरतेचा आभास उजागर करणारा

पण मन घाबरते वाऱ्याने सुखावले तरीही
ते अवकाश टाळून दिव्यांवरच
केंद्रित होत राहते – दिवे आहेत आणि
अवकाश नाहीय अशा खात्रीने

त्याला त्याच्या भूतकाळातले
सर्व दिवे आठवतात जे जे घडले
त्या त्या भावभावनांचे दिनरात अतोनात
सूर्यप्रकाशातही अवकाश नसतोच असे मानत

--- ००० ---

शेजाऱ्यांच्या बागेत मुंगूस आहे
हे दिसतच असल्याने ते गृहीत धरता येते
ते सापाचे शत्रू असल्याचे माहीत असल्याने
सापापासून आपले रक्षणही आपोआपच
गृहीत धरले जाते

मुख्य म्हणजे आपण स्वतः असल्याचे
असेच गृहीत धरलेले असल्याने मुंगूस दिलासा देत राहते

--- ००० ---

पाब्लो सॅबोरिओ हा कवी १९८२ मध्ये जन्मला आणि सध्या तो डेन्मार्कमध्ये राहतो. तो म्हणतो की – माझ्या लहानपणापासूनच मी कोणत्याही प्रकारच्या औपचारिक शिक्षणाला नकार दिलेला असून ‘ चमकदार कारकीर्द ’ या कल्पनेला विरोध केलेला आहे. सध्या मला ‘ असण्याची टक्केटोणपेयुक्तता ’ कवेत घेण्याचेच अधिक महत्त्व वाटते.

कारण अंतिमतः आपण ‘ आहोत ’ !

अशा या माझ्या अत्यंत आवडत्या कवीची एक अत्युत्तम कविता ---

काहीच नसण्याबाबत –

त्या अवजड टेबलावर

मी पुन्हा एकदा

फळाच्या चवीची कल्पना करतो

एक तर ती खोली लहान आहे

किंवा त्या क्षणापुरते

जग स्वतःकडे दुर्लक्ष करते

त्याला फार काही

अर्थ नसतो

ही स्थिती

असण्याचा हा एक

छोटासा परिसर

ही खोली

असते मला

जिभेसारखी

स्वतःच्या पृष्ठभागाहून

फारशी अधिक
कशाचीच चव न घेता

कुठेतरी
कशाचातरी
आरंभ होतो
कुणासाठीतरी

पण माझा असतो विश्वास
न्यूनतमतेवर

आणि मी पुन्हा कल्पना करतो
त्या गोडव्याची
काहीच नसण्याच्या

या खोलीचा आरंभ होण्याच्या
खूपच आधीच्या
--- ००० ---

अचानक गेल्या काही दिवसांपासूनच
हे असे घडतेयसे वाटतेय
म्हणजे इतरच असे नाही
मीही म्हणजे सगळेच

विशेषतः नखे कापून झाल्यावर
अचानक असे मोठ्या आवाजातच
बोलू लागलेयत ठासून अगदी

नवजात अर्भकांची तरी नको कटकट

म्हणून त्यांना बसवताहेत ध्वनिरोधक

आकाशात तर नसेल काही प्रश्न
की बाबा ते आकुंचन पावल्याने
आहेत तेच आवाज मोठे होताहेत

पण माझ्यावरून तर कळतेय की
घशाचे स्नायू ताणूनच
मी जोखतोय सगळे संबंध

एकमेकांकडे लक्ष देण्या ऐवजी
सगळे नुसते
सहलींचे विचार तर करत नसतील

आवाज वाढल्याने पक्षी भयभीत दिसताहेत
अन्न तरी शोधत असतील की नाही कोण जाणे

वातावरणात खुनाखुनी भरल्यासारखी
वाटतेय गच्च कोंडलेली वाफ भूतकाळाची
आणि हसतानाही सगळे वाटताहेत क्रूर

मने बिथरली आहेत की
आकाश आकुंचन पावलेय की
भरोसाच गेलाय अन्नावरचा

इतरांचीच असे नाही माझीही
म्हणजे सगळ्यांचीच
अन्नावरची वासनाच उडालीय

--- ००० ---

खूप गोंगाट होता
सगळे आपापले तपशील सांगत होते

सगळ्यांचे तपशील
एकच असणारे जग घडवायचेय

दुःखे खरी कोणती आणि खोटी कोणती
हे ठरवण्याचे अधिकार

दुःखांचे अनिर्बंध उद्रेक
असलेल्यांनी घेतले

बाकीच्या पददलित दुःखांनी
टाहो फोडला
--- ००० ---

सकाळ शांत
विश्रांतीनंतरच्या
जाड आवाजासारखी

कोणताही दिवस वा क्षण
खूप वर्षांची वाट पाहणारा
कसा असेल मनाशिवाय

भूतकाळाने उचकटून बाहेर पडलेले
रक्ताळलेले याचक डोळे
पाहतात उगवता शुक्रतारा
--- ००० ---

पिशवीतून सूर्य बाहेर काढावा
त्या थाटात त्याने मानगूट धरून
त्याचा आवडता विचार
माझ्या टेबलावर ठेवला
मला लोक सुखवस्तू
म्हणून हेटाळत असले तरी
मला आता कोणत्याही
नवीन विचाराची गरज नव्हतीच

लागेल तेव्हा जरूर फोन करेन
मी सभ्यपणे म्हणालो
तर तो म्हणाला ते ठीक पण आता
या विचाराने तुम्हाला पाहून घेतलेय

तुम्ही विसराल
पण तो विसरणार नाही
आणि झटक्यात त्याला पिशवीत टाकून
तो निघून गेला

--- ००० ---

निर्हेतुक फिरताना समोर फुटले
जांभळ्या मुंग्यांचे वारुळ एका उत्तुंग
प्रेयसीच्या भाळातून ओसंडत --
फुटकळ वासनांचा पराभव करताना
भुंकणारी सर्व भटकी कुत्री
सामावून घेतली गेली
एका पेपराच्या वृत्त विभागात
जिथल्या सर्व बातम्या सहेतुक

--- ००० ---

स्थगित ठेवलेय का ?
की कॅन्सलच करू ?
की वाट पाहणे चाललेय दुतर्फी
योग्य क्षण येण्याची ?
पण होकारात्मक तर होतेच ना ?
की पुढाकाराचा संकोच म्हणावा ?
की मानापमानाचा प्रॉब्लेम ?
मनांत तर आहेच दोन्हीकडे !
त्यात डाऊटच नाहीय !
आधी तर मीच व्यक्त केले होते की !
की कामांत व्यग्र ?
की पुढे किती वेळ देता येईल
या विचारात थांबलेय ?
दिसण्यात शब्दात एखाद्या आविर्भावात
तर स्पष्टच दिसतेय की
तेच देणे आणि तीच इच्छा !
प्रतिकूलतेचा तर वासही नाहीय !
की मीच बोलू पुन्हा ?
पण मग पुन्हा तीच नको अवस्था !
त्यापेक्षा वेळ काढ ना जरा !
बाकी सगळे आपोआप घडेल !
की आणखी कुठे गुंतणे झालेय ?
जाऊ दे !
सध्या सोडूनच द्यावा हा विषय !
पण पुन्हा तीच शंका येते !
की घडणे शक्य असलेले
टाळले तर नाहीय जात ?!
तुला काय वाटते ?

--- ००० ---

पटपट खाली पडल्या चिमण्या
टपटप फुलांप्रमाणे
अचानक झालेल्या सूर्योदयाचा धक्का
सहन न झाल्याने --
विस्तवाशी खेळताना
पराभव मुळीच नको मनात
हे जाणकारांचे सल्ले

हरवलेल्या पालकांप्रमाणेच
विस्मृतीत गेल्यामुळेही

उधारउसनवार सगळे जगणे
संपले तर संपले
असे तर कुणीही म्हणू शकते
पिंजारलेले जग
कुणालाही अडवत नाही

असे का घडावे
या प्रश्नाने
माणसे झाली चिंताग्रस्त
मग बोलावले तरी कशाला
असे म्हणत भर कार्यातून
परतायचे विचार बळावू लागले

काहीही घडण्याला काहीही अर्थ नाही
असे जरी कळायचे म्हटले तरी
त्यासाठी काय घडावे लागेल
कोण जाणे – असे झाले

--- ००० ---

मी खरेच सांगतोय
जन्मल्यापासून मला खात्रीच होती
की दर शनिवारी मी
मारुतीला जात राहणार
आणि पावसाळा वगैरे येतजात राहिला
तरी काहीच बदलणार नाही
त्याच गरिबीतल्या
उदासीन शांततेसह

बदल जे झाले ते मला
नेहमीच उपरे वाटले
माझ्या मनाच्या आत
स्वीकारले जात राहणारे
नगण्य दगड नुसते

माझ्या सुप्त मनात खोलवर
पक्के ठरलेलेच होते
कायमचे न बदलणे
उर्वरित विचारांना
उपरे घुसखोर समजत

ते विचार ढगांसारखे येत
साठून राहून घरचेच होत
माझे सखोल केंद्र त्यांना न्याय देई

ते विचारही मग
त्यांचा उपरेपणा सोडून
विनातक्रार मारुतीला येत राहात

--- ००० ---

माझा स्वभावच सोडायची वेळ आली
तेव्हा माझ्या घराच्या भिंतींतून
असंख्य बातम्या खवू लागल्या
त्यांतली पहिली बातमी
तड्यातल्या लीकेजमधून आली
ती म्हणजे ही फक्त एक
चुकीच्या कल्पनेतून आलेली
काळीशार अफवा आहे

सगळे मार्ग धुंडाळून झाल्यावर
आता सुटकाच नाही अशा ठिकाणी
सापडलेले मी एक मांजर आहे
की हरीण की ससा एवढेच आता
स्वभाव तपासून शीर्षबातमी म्हणून
जाहीर करायचे होते कोण काय
म्हणेल याचा विचार न करता

भिंतींचा रंग जुना होता
आणि पाणी मुरून आलेला
वैचारिक गारठाही शून्य झाला होता

या घरात काय चाललेय
हे कुणालाच कळणे शक्य नव्हते
ना खून ना आत्महत्या

हा एकाकीपणा आता असह्य होता
ही बातमी कुठेच नव्हती
फक्त मलाच माहीत असलेली

--- ००० ---

तिच्या आयुष्यात तिच्यापेक्षा
तेच जगत खरे तर मालिकांतले
स्त्रीपुरुष -- दिवसभर --
ती त्यांच्याच विचारांत राही
मैत्रिणीशी डिसकस करे
त्यांचेच प्रॉब्लेम्स

काही मैत्रिणी उगीचच
रोजच्या रूटीन कंटाळवाण्या
प्रॉब्लेम्सवर बोलण्यात
वेळ वाया घालवत
तेव्हा पाण्यातून बाहेर काढलेल्या
मासोळीप्रमाणे ती तडफडे

स्वयंपाक करताना तिला ती
मालिकेतली जबाबदार परिपक्व
आई आठवे आणि ती मनोमन
नतमस्तक होई

आपल्याला उगीचच
हे खरे म्हटल्या जाणाऱ्या
जगातले कृतक जिणे
जगावे लागते म्हणून ती
काही क्षण खिन्न होई
पण लगेचच सावरून ती
चेहऱ्यावर स्मित आणे --

आपल्या कृतक खिन्नतेचे तिला हसू येई

--- ००० ---

राग हेही प्रेमाचेच एक रूप असते
म्हणून वाघनखांनी फाडून टाकले
तुझे विचार सतत मनात घुटमळणारे

तुला हे कळणार नव्हतेच
तू असेच समजत असशील
की तीच गोष्ट पुन्हाही घडू शकेल
तेव्हाचा तो होकार पुनरुज्जीवित होईल
किंवा हे काहीच न घडता
हे सर्व विसरून तू वेगळीच
एखादी कविता लिहीत असशील

तुझी शांतता आणि माझी शांतता
वेगवेगळी कशी असेल
ती मिसळलेलीच असणार
एकच म्हणून तुला नकळत

ती शांतता तुला माझी हिंसक
म्हणजे प्रेमळ स्वप्ने पाडत राहिल
कधीतरी भेट होईलच
हे दोन्हीकडचे विचार एकच होत

अर्थातच हा बंध
आता तुटणे शक्य नाही
तुझ्या विस्मृतीतही
माझा जागेपणा शिरत राहिल
तुझ्यात चलविचल करत
कारण न कळता

--- ००० ---

प्रकाशाचेही विच्छेदन
करणारे आपण लोक
आपल्याला दगड वा फूल
हे तर विश्वासाचे दीपस्तंभच
ज्यांच्या बरोबरच आपण
विक्रेते आणि ग्राहक
रेलचेले करून टाकणारे
भविष्याची

या वस्तू घटना घडवतात
आणि आपणही
आपले हातमोजे सावरत
कधी जिंकत कधी हरत
रक्ताचा रंग पाठ करत
संकटे निर्माण करत
आणि मदतीला धावून जात

इतिहासाचे भोक्ते
होतो आपण कारण
मार्केटचा आलेख
होतो आपला देव

न्यायाची भावना हवीय आपल्याला
घडत राहणारी वस्तुरूप देण्याघेण्याची
घटना म्हणूनच
या गधड्या
वस्तूंच्या आणि घटनांच्या जगात
विच्छेदनयोग्य

--- ००० ---

रात्रीच्या खिडकीतून दिसते
सराफाचे उत्तुंग दीपचिन्ह
ज्याचे किरण रोजच शहराच्या धमन्यांत
निसर्गदत्त
एक अभिमानास्पद सवय बनून
घरचे लग्न गवताळ मैदानात
करायच्या विचाराला बळ देणारी

सराफ खरा की खोटा हे माहीत नसूनही
दुकान आणि पहारेकरी तर दिसतात
काळाचे प्रतीक असणारे

नीतीअनीतीचे साचे रोज बदलणारे विचार
आणि तरीही ते मोडण्याची सोनेरी स्वप्ने
जरी ती पुरोगाम्यांना न आवडणारी
खोटे वा विश्वासघात आवडत नसल्याने

तिथून जाणाऱ्या हायवेवरून
ओझी वाहणारी वर्षे जात असतात
उन्हापावसातून
युद्ध नको युद्ध नकोच
अशा विचारात

विचार स्वतःच मुळात दुभंगलेले
असतात हे समजत असूनही
सराफ शांतपणे जेवत असतो
आत्मविश्वासाने येणाऱ्या गड्डीवर
आणि हवेलीवर प्रेम अबाधित असल्याच्या

--- ००० ---

डगमगता टांगा जुन्या टपाचा
नंबर उडालेला हडकुळ्या घोड्याचा
खडबडीत रस्त्यावर असे मन
स्वीकारलेला कवी पिचलेल्या चाबकाने
सर्वांच्या भाषा ऐकत
एकटेपणाही स्वीकारतो

लोक म्हणतात की त्याला
स्वतःची ओळखू येणारी
ठसा म्हणावी अशी शैली नाही
भाषेच्या जडणघडणीचे वास
तो विसरलेला असून
त्याचे विदारक अनुभवही
तो सांगत नाही

घोडा हा एक उपरा चेहरा
असतो त्याचा नाइलाजास्तव
त्याशिवाय असंख्य एकट्या माणसांशी
तो संवाद कसा साधणार
हे सर्व ओळखूनच तो
वेगळा राहातो आणि इतरांना
गूढात्म वाटत राहतो

तरीही काही माणसे
त्याच्या कविता वाचतात --
-- कवीला काहीच नको आहे
हे जाणवून त्यांना जाणवते
की या कवितेला वयच नाही

--- ००० ---

सर्व्हर उडाल्याने हजारो प्रेमालाप
थांबलेली कुंद हवा म्हणते
तरी मी सांगत होते की बाबा
चंगळवाद वाईट
तर एका विद्वानांनी
जागतिकीकरणामुळे
प्रेमप्रकरणांचा रोगट अतिरेक
झाल्याचे सांगितले
आपण वेळीच जागे झालो नाही तर
जलद संपर्कसाधनांत गुंतल्यामुळे
माणसामाणसांतले संवादच बंद पडून
पुन्हा जंगलराज येईल
असेही लेख येत होते

सगळीकडे रोबो आले तर
माणूस गंजून कचरा बनेल
आणि समुद्रातला कचरा
किनाऱ्यांवर परत आल्याने
माणसाची बुद्धिमत्ताच
दिड-मूढ होऊन प्रलयाची
नुसती वाट पाहात राहील

बेकारीमुळे सगळीकडे
स्फोट घडवणारे अतिरेकी
हीही एक मोठीच समस्या होती

धार्मिक वगैरे कुणी नव्हतेच आता
नास्तिकांचा विजय निश्चित होता

--- ००० ---

मला ठाऊक आहे
या अंधान्या लाकडावर
कोरता येतात फक्त तेच तेच
जुने समुद्र
कारण शब्दांचा प्रथमवापर
नेहमीच अज्ञात असतो
आज निरर्थक वाटणारे
माझे स्वगत उद्गार सोडता

नजरेसमोर घडलेला
अपघातही काहीच नाही
शिकवू शकत
मेंदूच्या चौकटीत

एका भाषाबाह्य द्रव्याचे
प्रतिबिंब नवे
माझ्या त्याच पुराण्या
डोळ्यांना दिसणारे
मी नुसतेच देतो ठेवून
खिशात – या गोंगाटमयतेत
त्याला किंमतच नसल्याने

त्या प्रतिबिंबामुळे
शरीरातले ताण जर
नष्ट होताहेत तर
जगातले का नाही होणार
हा विचारही मी देतो
ठेवून खिशात

--- ००० ---

एकाच शक्यतेचे मन
दगडलेले
तडे जाणारे
मनाच्या माथी दगड
असे

दुसरी शक्यता
असंख्य शक्यतांचे
मऊसूत आकाश

मी दोन्ही जाणून
आहे

एक तरी शक्यता
खात्रीची दिसतेच
एकेकाच शक्यतेची
असंख्य मने

दोन्ही माहीत असल्याने
माझे मन नसते
फारसे खात्रीशीर
हमखास उपायाची शक्यता
सांगणारे

तुमचा विश्वास
नाहीच बसणार
कारण मी
एकाच शक्यतेचा नाही

--- ००० ---

माझी प्रतिमा फायनल
इतर सर्व प्रतिमा
नष्ट होवोत

इतर सर्व प्रतिमा
नष्ट झाल्या तर
माझी प्रतिमा

कशासाठी जगेल
कुणासमोर
घर्षणाशिवाय

इतर सर्व प्रतिमा
माझ्या शत्रूच आहेत
पण अत्यावश्यक आहेत

माझ्या प्रतिमेच्या सत्याला
त्या सर्व निष्कारण
माझ्या शत्रू असल्या तरी

त्यांच्याही जगण्याला
माझा हातभार
आम्ही सर्वच आश्रयदात्या

एखाद्या प्रतिमेला
मी देऊ करतो माझी प्रतिमा
त्यागाचे सुख घेत

--- ००० ---

तशा आम्ही सद्भावना बाळगतो
जशा वाटाण्याच्या अक्षता
कारण दुष्टाव्याचे कारणच नसलेले
जरीचे नक्षीकाम असते मध्यस्थ

उरलेसुरले श्रेय जनतेत वाटून
तो मोठा होतो मी मात्र
साधा भांगही न पाडता
सामील होतो मिरवणुकीत

पण जज अजून आलेलेच नाहीत
त्यांच्या कारचे टायर पंकर
झाल्याचे कळतेय तूर्तास
घड्याळ बंदच ठेवायचे ठरलेय

धीर धरता यावा म्हणून
त्याने पक्षी पाळले आणि मी
पोचलो रस्त्यांवरून भटकत
सार्वजनिक बागेत विनाबाक

आयुष्याचा अर्थवर्थ गेला तेल लावत
असे म्हणत जज अवतरले
त्यांचा त्रासिकपणा पाहून आम्ही
वाईट न वाटून घेण्याचे ठरवले

मग कितीही होऊ दे उशीर
चिंता नको पाहू वाट
किती रे न म्हणता वाट लागली तरी

--- ००० ---

माझ्या विश्रांतीत मी
मला नष्ट करतो
म्हणजेच तुम्हालाही
-- मी आता परका दिसतो
आणि तुम्ही अनोळखी

तुम्ही घट्ट धरून ठेवलेले
तुमचे सातत्य
आता माझ्या लेखी
वितळून गेलेले

तुमच्या जुन्या प्रतिमेवर आधारित
कसा वागणार मी आता
आता आपला संबंध
एकमेकांत मिसळून गेलेला

इथेच मी घाबरतो
मला वाटते माझ्या अशा असण्याला
तुम्ही घाबराल
आणि निष्कारण होईल
विस्कटाविस्कटी

त्यामुळे मी तो नाद सोडून
पटकन येतो मूळ पदावर
आणि होऊ देतो घर्षण
आपल्या भूतकाळांचे
आणि विस्कटू देतो आपले जगणे
सुरक्षितपणे

--- ००० ---

पाऊस नवा असला
तरी सहजच होता थेंब न थेंब
सहज अधिकाराचा
न सांगता न दिसता
पंखांवर उडतानाही
सर्वस्व उधळल्याप्रमाणे

प्रत्येक आघात
मनच तयार करते
हे समजून
मनच देऊन टाकावे प्रियेला
आणि तिच्या इच्छेवर सोडून द्यावे
ऑफीसकाम इतर रूटीन
आणि सर्व उत्तेजनेचे

सर्व संवाद झाल्यावरही
पानांवरून टपकत राहणारे थेंब
व्यापतात पूर्ण रात्र
जणू हेही जाणून असल्याप्रमाणे

काही शब्द इकडेतिकडे
चुकलेमाकलेही होते
उगीचच आक्रमक वा अधीर

आता काहीच फरक नाही पडणार
शब्दांनंतरची शांतता
व्यापून आहे देह आणि देहबाह्य
सर्वच समजून

--- ००० ---

काहीतरी चूक होती
गियर बदलून तोच प्रवास
चालू ठेवला तर आकाशात
ढग जमू लागले फिकट रंगांचे
आणि घडू लागली त्यांची अमूर्त चित्रे

झाडाच्या फांदीवर बसलेले नरमादी
पक्षी भडक रंगांतले आणि ही चित्रे
यांचा काय असेल संबंध --
इथे हे अमुक असे न कळताही
कुठला हा सनसनाटीपणा

यांचा अर्थ जाणवणारा
या पृथ्वीवर मी एकटाच
हे समजून मी वर्षाव झेलत होतो

पण किती चालेल हे असे
पूर्णाता म्हणजे काय

या प्रश्नांतली अधीरता
ढगांना कळली
ते एकवटू लागले
त्यांनाही नकळत
आणि तयार झाले एकच
पूर्ण उत्तराचे चित्र

ही माझ्या कल्पकतेची कमाल होती
समाधानाचा परमोच्च बिंदू अमूर्त

--- ००० ---

दुतर्फी आसक्ती होती
प्रचंड सुखदायक
पण स्वतःच्या आणि इतरांच्या
मताप्रथांचे अडथळे होते
कधी दुतर्फी कधी एकतर्फी मान्य

तीव्रतेने उद्युक्त करणारे
सूर्योदय येत आणि जात

कधीतरी एखादी जलवाहिनी फुटे
तिचे उंचच उंच कारंजे पाहात
वा त्या दृश्याच्या आठवणीत

सूर्योदय येत आणि जात

--- ००० ---

उडत्या गाण्याने
साध्यच नाही होणार
रागदारीच हवी
दरबारी

सारखी खळबळ नको
शांतता हवी धीर हवा
जाळ्याला

हळूहळू चढणारी
उच्च धुंदी
प्रेम

--- ००० ---

ही एक परीकथाच आहे
अचानक अज्ञातातून सुरू झालेली
पण प्रत्यक्ष आता तर
हातही हातात घेता येईल अशी
अगदी जवळ इंद्रियगम्य

तीही गुंतते माझ्या घटनांत
माझ्या शब्दांत
आणि मी ताणलेल्या सस्पेन्समध्ये
पुढच्या क्षणी कसा होईल स्पर्श
तिच्या मनाला याच्या

तिलाही मी खरा वाटत असणार
कारण तिचा रस्ता बदलून
ती सहज सामील होते
माझ्या कथेत

पृथ्वीवर ठेवतात
या दोन्ही कथा विश्वास
त्यांना आहे या सहवासात
यथेच्छ जगता यावे म्हणून

ठरवले की लगेच परी
झोपू शकते हवा तसा परिपूर्ण
निरोप देऊन माझ्या कथेला
जागे होताच पुन्हा
इंद्रियगम्य होण्याचे मान्य करून
निष्पापपणे शांत

--- ००० ---

एक होता प्रियकर
एक होती प्रेयसी
दोघांच्याही प्रतिमा
एकमेकींवर प्रेम करत
एकमेकींना सुख देतघेत

प्रतिमाच भेटत -- त्यांना वाटे
राम हमारा जप करे
हम बैठे आराम

एकमेकींच्या आवडीनिवडी
त्या संभाळत आणि महत्त्व देत
सुखाला

प्रतिमा खुश धुंदीत मग्न राहात प्रेमात

एकमेकींच्या तत्त्वांचे प्रश्न आले
तेव्हा प्रतिमा विचारात पडल्या
समोरच्या प्रतिमेला
तडा तर नाही जाणार
या विचाराने गांगरल्या

सुखासाठी तत्त्वे पाळायचे ठरले
प्रतिमा कोमेजू लागल्या
तत्त्वे तरारू लागली
पण प्रतिमांशिवाय
ती जगणारच कशी
असा प्रश्न आला

--- ००० ---

मनात उगवेल ते पेरता येईल
हा भ्रम ठरतो समोरची माणसे निघतात
युनोचे प्रतिनिधी मग आपल्याला
मानवी अधिकारांच्या कक्षेतच
उरकावे लागते सगळे बेजान

माझे असे माझे तसे मला
हे नाही आवडत – इथपर्यंत
ठीक एक प्रतिनिधी म्हणून
पण तुम्ही कसे रटाळ आहात
हे भाषण जांभया आणते

भटकी कुत्री पकडा म्हटले तर
विभागप्रमुख युनोच्या कायद्यांची
रिजिडिटी आणि त्याच्या स्वतःच्या
स्वभावाचे अटळ विशेष सांगतो

या जगात एवढी कडक
कोणतीही मानसिक गोष्ट
तुकडे होत विघटित होते हे खरे तर
युनोच्या स्टाफला
माहीत असायला हवे

जाऊ दे म्हणून
आपण देतो सोडून
ज्याचे तो पाहील
असे म्हणून आपण फक्त
आंतरराष्ट्रीय शांतता पाळतो

--- ००० ---

टप टप टप टप
हे असे सद्भाव
सर्वांसाठी व्यूटिफुल

दुसऱ्याच्या संदर्भात
नाही होत आपल्यात बदल
तो निरपेक्ष असावा लागतो

घटनांचा हट्टग्रह
नसेल तर कुणीच
नाही करू शकत मनाला बंदी

मतभेद ओलांडायची खोटी असते
लगेच खरे
प्रेम सुरू होते

कोणतेही ग्रेट काम
आपल्या यशासाठी नाही होत
त्या कामासाठीच ते करावे लागते

किती जणांनी वाचली तुमची कविता
याला काहीही महत्त्व नसते
ती दुसऱ्या एका मनात पोचली की झाले

ओशो म्हणतात
रिकाम्या मनात नसतो सैतान
तो सतत व्यग्र मनात असतो

--- ००० ---

नुसतेच दाटून येण्याला काय अर्थ
एक तर पाऊस पडतो वा नाही पडत
झाड काही पावसाला बोलावत नाही
पण तो त्यावर पडला तर ते खुश होते

रेल्वे प्रवासात रात्री सगळे झोपेत असताना
एकच दिवा चालू असतो
आणि प्रेयसीला ते माहीत असते

मनांचे खेळ सरसकट नसतात
प्रत्येक खेळ वेगळा असतो
आणि प्रत्येक खेळाचे नियम वेगळे

सत्य मन कुठे असते
सत्य मनाचा असत्य मनाने
शोध घेण्यापेक्षा
असत्य मनात सहज सामील व्हावे
किंवा
आपल्याला आवडणाऱ्या
असत्य मनाचा शोध घ्यावा

असत्यात जगायचीच फक्त सवय आहे
असत्याचे स्थापत्य वाटल्यास
बदलता येते अन्यथा एखादे हवेसे असत्य
सोडून द्यावे लागते

शेवटी नकाराधिकार प्रेयसीकडेच असतो
भक्त नुसता नामस्मरणात राहतो -- असत्यपणे

--- ००० ---

हलुवारपणे नकळत
पण अस्पष्ट इच्छापूर्वकतेने
आम्ही नेमक्या
योग्य त्याच विमानतळावर पोचलो

दोन पायलट तंबाखू मळत
गप्पा मारत उभे होते
विमान सुटायला अजून वेळ होता

तोवर आम्ही बाहेर जाऊन
ताजमहाल पाहून आलो
येताना पेठा खाल्ला
मग घाईत आलो

तर पायलट म्हणाले चला चला
किती वेळ लावलात विमान लेट झाले ना

हवाई सुंदरीने सर्वांना
ऑक्सिजन मास्कची माहिती दिली
ती काय बोलतेय त्याकडे कुणीच
लक्ष देऊ शकले नाही
इतकी ती सुंदर होती
कशासाठी निर्माण होतात
इतक्या सुंदर गोष्टी कोण जाणे

विमान उडाल्यावर लक्षात आले
आमचे भूतकाळ खालीच राहिले होते
मग आम्ही कोण आहोत

--- ००० ---

तुझ्यासाठी आणि तुझ्यामुळे
हरेक दिवस खास दिवस
सूर्योदयानंतर
उलगाडत जाणाऱ्या मनासारखा

आणि तू तर अष्टभुजा
निर्विकार आणि भयप्रद
कारण निवाडा करण्याची
तुझी व्यवस्थाच अनाकलनीय

विकारी असणे हेच पाप
की फक्त काही विकारच पाप
हे माहीत नसल्याने
तुझे आकार जाणवणेही पाप वाटते

तुझी शक्ती इतकी
अनोघ असल्यावर कशाला हवेत
तुला आठ हात – साध्या नॉर्मल
शरीरानेही तू करू शकशील घात

तुझे डोळे प्रेमळ की रागीट
तुझी हत्यारे संरक्षक की विध्वंसक
तुझे अलंकार आकर्षक की तपोभंगवाले
हे काहीच न समजणारा धर्म नको

साध्या आकर्षणाला निष्पाप समजून
दाद दे प्रतिसाद दे आणि मग हवे तर
शिक्षा म्हणून नष्ट कर

--- ००० ---

अनिमिष नेत्रांनी उसासे टाकत बसण्यापेक्षा
मोडून खावेत मातीचे पुतळे
आपल्या आकांक्षांचे
आणि पक्क फळांप्रमाणे
उद्भवणाऱ्या विचारांना गोंजारत राहावे

एवढ्यातेवढ्यावरून उगवणारे अधिकारांचे तण
माजू द्यावे हवे तसे आणि माजुरड्या
वासनेने हुंगावे घर्षणपरिप्लुत विश्व

इथे कुणाचाही अधिकार नाही चालत
कुणीच नाही इथे दरबारी मटणमालक
भीती एकाच गोष्टीची बाळगावी
की बाबा इथे न्याय द्यायला कुणीच नाहीय

जे घडेल ते घडेल या तत्त्वज्ञानाने
कैक पिढ्या नासल्या इथे
नुसती पापे करत मुक्तद्वार पाहून

अवहेलना झालीच असेल तर ती
आकाशाची झाली त्याला नकळत
तरीही पावसापाण्याचे वेळापत्रक
विघडलेच अविरत शहरी रस्त्यांवर

गल्लीबोळांतले जुने वाडे पाडण्यापूर्वी
त्यांचे फोटो तरी संग्रही घ्यावेत म्हणून
तिथे पोचताच ऐकू आले
त्यांनी टाकलेले उसासे नाइलाजाचे

--- ००० ---

ही पहाट
अपूर्ण
पूर्ण होणारही नसते
तरीही मी म्हणतो सुंदर
तेव्हा ती
दिवसात रूपांतरित
होत असते

तिला नक्कीच
आवडलेले असते
मी सुंदर म्हणणे
पण तिचे जगणे
असते वेगळे

माहीत असते
उद्या नक्कीच
ती वाट पाहील
तिच्या जगण्यात
मूकपणे
पुन्हा स्वीकारण्यासाठी
माझे सुंदर म्हणणे

आता मधेच
तोडता नाही येणार
ती विद्ध होईल
बेफिकीर असली तरी

मलाच काळजी घ्यावी लागेल

--- ००० ---

एक निव्वळ गंमतकविता --

मी तिला मानले
दलालांच्या चित्रांतली नायिका
काही प्रॉब्लेम आला नाही
तसाच बोललोवागलो
ती ते सहज खरे समजली

मलाही ती
समजली एक
रोमॅंटिक नायक
-- मी तिचेच जगणे
ट्रिक म्हणून वापरले

तिच्या मनातल्या
इमेजप्रमाणे मी नसलो
तरीही काळजी केली नाही
त्या इमेजपर्यंत पोचायचा
वा तसे व्हायचा
प्रयत्नही केला नाही

त्यामुळे चालू राहिले
तिचे स्वातंत्र्य
अबाधित

प्रेमात प्रयत्न म्हणजे
समजा
पायावर धोंडाच

--- ००० ---

ही पहाट
एक पूर्ण गाणे की
फक्त एक लकेर
सांगता नाही येत
मर्यादित असूनही
पूर्ण असणारी

ती सहजच सामावते
माझ्या मनात
पण जणू तिला नकळत
जणू अलिप्तपणे
जणू हा असावा फक्त
एक माझ्याच मनाचा भ्रम

तो अलिप्तपणा तसा तर
दोघांनाही माहीत असलेला

मला उद्युक्त करणारा
उत्तेजित, आक्रमक आणि
समाधानीही करणारा
चिडवणारा, संतप्त करणारा
आणि लीनही करणारा
हव्याशा सहवासासाठी

एकदा वाटते हा फक्त
आपलाच एकतर्फी
गोंधळ आहे पण असे कसे असेल
ती उगवतेच का मग माझ्या मनात

--- ००० ---

या पहाटेचा होकार असतो
पण अप्रत्यक्ष
तिची वस्त्रे प्रावरणे अलंकार
अव्यक्त – मलाच निर्माण करावे लागते
ते तिचे अमूल्य भांडार

ती लाजते की बुजते
की तिला नको असतो
टप्प्यासारखा पूर्णविराम
की ती एखाद्या काल्पनिक
सुरक्षिततेच्या मागे
लपते

हे सगळे मलाच घ्यावे लागते
किरणांसारखे विचारात
तिचे असणे निश्चित असल्याने
मी निश्चित असतो

तिला माहीत असतात
माझ्यात होणारे बदल
किनारा सोडून मी
तिच्या दिशेने सतत
सन्मुख राहण्याचे

कधी ना कधी
अटळ असलेले मीलन
आत्ताच भिन्नत चाललेले
फाकता प्रकाश होत शारीर

--- ००० ---

कार्यालये काय आणि न्यायालये काय
तीच ती मेंदूफुटकी माणसे
रचत असतात उत्तुंग शिल्पे
म्हणत असतात
वर्चस्वाचे सुख हवेच
पण इतके नको
ताण हवाच
पण इतका नको
आदर्श हवा ध्येय हवे
राग हवा हिंसा हवी

पण पुढील पिढ्या नष्ट होतील
इतके काहीच नको
आपण एकदा महासत्ता झालो की बास

विषमता नसावी
स्त्रिया मुक्त असाव्यात
अन्याय अत्याचार नसावेत

यांवर एकमत असलेला
हा सात्त्विक सज्जन समाज
तयार होतो शेवटी आत्मछळाला

इकडचे तिकडच्यांना
फाशी सुनावतात आणि तिकडचे
इकडच्यांची लिंगे कापतात

समाज निरामय हवा

--- ००० ---

माझी पहाट
मला पहाटेच भेटली
अचानक सर्व गात्रे
उजळली

खरे तर ती
रागावली होती
उगवणारच नाही
असे म्हणाली होती

शांततेतच
तर होती
शब्दांबाहेर
सहज होती

हे समजल्याने
आता शब्दांना
अर्थ आला
माझ्या इच्छांना

मी फक्त किंचित
स्पर्श केला
तिचे ओठ विलगले
आमेन शब्द किरणला

निर्धास्त होत पुन्हा
मी जगू लागलो
हव्याशा अपूर्णतेत

--- ००० ---

आज तर दिवसभर
भेटत राहिली पहाट
रात्रभरही तयार होती थांबायला
उजेडाचा स्पर्श न होता

म्हणाली मी म्हणजे ती
कधी संपणारच नाही
आणि म्हणे
पक्ष्यांवर तिचे प्रेम आहे

मी मला हवा तसा
समजून घेतला अर्थ
तिला न सांगता
भरून घेतले मन

तिचा सगळा
रुक्षपणा कडकपणा
मावळला होता
सावयव मऊ झाली होती ती

जणू मी पाहणा होतो
आणि ती विचारत होती
माझे हवेनको माझे विचार
जणू न कळता

आता ती माझी असेल
तिच्या कलाने उगवेल
पण मला हवी तितकी
राहिल न उजाडता

--- ००० ---

मी दिवसभर कुठेही असलो
तरी तिचे लक्ष असते
ती असतेच सोबत एका अटीवर
स्पर्श नाही चालणार

खरे तर दंगल उत्स्फूर्त होती
असे म्हणता येते पण
पुढे नासधूस किती होईल
तिच्याकडून याला मी घाबरतो

ती मला समजल्यापासून
तिला जपायचे तर असतेच
ती किती नाजुक किती कणखर
किती परिपक्व आणि किती
सूड शिक्षा यांचे महत्त्व मानणारी
हे माहीत नसूनही

ती आहे प्रेमळच हे नक्की
किती छान वाटते ती
पण मी तिच्या रहस्यात प्रवेशण्याने
ती वेडी तर नाही होणार

मी कोण एवढा लागून गेलोय
सर्व घटनांतून सहीसलामत
जाणारा हवे ते न ठरवलेला

माझी पहाट घेईलच मला समजून
माझे अपराध पोटात घालत न बिथरता

--- ००० ---

रिकाभ्या अवकाशाची भाषा
अवगत नसल्याने आम्हाला
तारे हेच शब्द होतात
किंवा ढग वा विजा

आमच्या लक्षांत येते की यांत
विनचूक असे काहीच नाहीय
सांगितलेल्या निरोपांऐवजी
दुसरेच काही पोचवले जातेय

पण माझी प्रिय पहाट भाषा बदलायला तयार नसते
ताऱ्यांचाच वापर करून नेमके
परस्परांना हवे तेच अर्थ
पोचू शकतील ही तिची खात्री असते

मी म्हणातो अर्थ म्हणजे भूतकाळ
तू नव्याने बघ माझ्याकडे
तुझ्या स्वतःच्या प्रकाशात
तुझ्यातून मीच पडेन माझ्यावर

जणू खूप चर्चेनंतर
ती किंचित हसते
चर्चेत तथ्य नसल्याचे ओळखून
' हो ' म्हणते

विजय-पराजय कसला
हा असतो दोघांनाही
एकच अर्थ
कळण्याचा गोड क्षण

--- ००० ---

कधी सुखवणाच्या घटनांचे मुलायम पीठ
असे पिठूर चांदणे तर कधी पावसाळी दरारा
असते माझी विविधांगी अनिश्चित पहाट
जणू बुद्धशब्दांचे सत्य – काहीच नसते
टिकाऊ – बदलत असते सतत विश्वसर्वस्व

तिच्यामुळे मी शिकतो चकित न होणे
जे येईल ते स्वाभाविक म्हणून पाहणे
आणि तिला माहीत नसलेले माझे जगणेही
तिच्यासमोर नम्र ठेवणे तपासणीसाठी

ती मग्न असते जणू तिच्या मूडसमध्ये
तिचा एक स्वयंचलित प्रवाह म्हणून
मी माझाही मानलेला त्यामुळे मला
विचलित न करणारा उलट
उत्तेजितच करणारा

तिला दिसतो माझा प्रवाह वेगळा
तिच्या स्वयंचलिततेत बाधा आणणारा
ती रागावते जाब विचारते वा फुरंगटून
दूर जाते जणू मला विनाशाची
धडकी भरवत

पण आता मी समजून चुकलोय
तपशीलांना खूप महत्त्व देणे
म्हणजेच ते नगण्य समजण्याची तयारीही असणे

जे करते माझी लाडकी प्रिय पहाट विनबोभाट

--- ००० ---

पहाटा असतात तीन
खऱ्या आभासी आणि काल्पनिक
आणि मनाच्या भूतकाळात
खऱ्याच अनेक कल्पलेल्या
त्यामुळे खूपच
आभासी खऱ्या

आता शारीरिक शक्यतांचा नसतो प्रश्न
कितीही मोठा असू दे पहाटखाना
सर्व पहाटांनी
माझी वाट पाहणे
आणि माझ्या सहवासांत खुश होणे
हेच असते सार्वकालीन मूल्य

इतक्या पहाटांमुळे
मी आपोआपच अलिंगित राहतो
माझ्या भावना
आणि माझी स्वभाववैशिष्ट्ये
महत्त्वाची राहात नाहीत

त्या कशा दिसतात वा वाटतात
हे महत्त्वाचे नाही राहात
माझ्या उगवण्यामुळे त्या होतात
असंख्य सूर्यफुले
हेच असते रहस्य मनोमन जगण्याचे

मी माझ्या मनातून बाहेर पडल्याशिवाय
या अविरत पहाटछळातून माझी सुटका नाही

--- ००० ---

गहन अंधार तासंतास भेदावा
तेव्हा हाती लागते पहाट

रात्र किती काळ चालेल
किती दूरवर असेल प्रवास
हे इथे माहीत नसते
पण या रहस्यामध्येही
असते सुख
पहाट सापडण्याचे

रात्र आणि पहाट
यांचे असते संगनमत
पहाटेला वाटेल तेव्हा ती
रात्रीचा ताबा घेऊ शकते

सुरुवातीला हे क्वचित कधी घडते
नंतर वारंवारता वाढते
मला वाटते की हे सहजच घडतेय
पण त्यातले चातुर्य लक्षात येणे तर
महाप्रचंड उत्तेजक असते

मध्यंतरीच्या काळात मी राग पचवतो
एखादा कडक नकारही सहन करतो
नकारच मान्य करून हळुवारपणे
पुढील प्रयत्नांना नेटाने तयार होतो

आता औपचारिकता संपलेली असते आणि
हो -- पूर्ण नकळत पहाट अवतरलेली असते

--- ००० ---

अरे वा
आजची सुरुवात तर खूप वेळ
छान झाली
खूप वेळ
ती एकदाही रागावली नाही
नाही म्हणाली नाही
कारण मी नुसताच
तिचे असणेच येऊ देत होतो
पूर्ण अनाक्रमक होतो

तिचा नाजुकपणा माहीत असूनही आणि
हवे म्हटले की काहीच मिळत नाही
हे माहीत असूनही
माझ्या मनाला ती हवीशी होतेच

अलिप्त नाहीच राहता येत मला
हे नाते अविभाज्य असूनही
ते शब्दांत मांडलेले नाही चालत तिला
तीच फक्त असावी आणि मी नसावेच
अशी अट्टल स्वार्थी आहे ती

मूर्त तर आहे हसतेही रुसतेही
कधी तिचा गुणगुणल्याचा आवाजही येतो
कधी तिची लांबसडक बोटे दिसतात

तिचे पक्षी तिला प्राणप्रिय आहेत हे मला माहीत आहे
माझी प्रिय पहाट – तिच्या पक्ष्यांचे पूर्ण हवेनको बघताना
तिचे माझ्याकडेही लक्ष आहे हे मला स्पष्ट जाणवत राहते

--- ००० ---

छे छे पहाट म्हणजे
नुसतीच सूर्योदयापूर्वीची वेळ नव्हे
आणखी खूपच असते ती
निवांत
पण प्रगतीला जणू सिंगल देत
हरकत नसणारी
पुढील सर्व
प्रेमवादळांना

पण शिस्त तिचीच असणार
कधी किती पावले
हे तीच ठरवणार

तिची ही उत्तेजक हुकुमशाही
मला नुसती मान्यच नसते तर
हवीही असते

तारे हळूहळू दिसेनासे होताना
आदराने तिला सलाम करत असतात
एवढ्या मोठ्या माहोलात मी कोण
निसर्गाची चावी जणू फक्त तिच्याच ताब्यात

मी तिचा होणार काय आहेच
हे तिला माहीत असते पण
ती आहे का माझी हे मला नसते माहीत
तिचाही निसर्ग असावाच बहुधा माझ्या ताब्यात

पण माझाच कब्जा घेऊन ती निभ्रांत असते

--- ००० ---

ती माझी शिष्या असल्याचे म्हणत असली
तरीही
मीही काही कच्च्या गुरूचा चेला नाही
माझे डाव बऱ्याचदा तिलाही कळत नाहीत

(कळत नाहीत असे ती वरवर दाखवत असावी
ही शंका मला सुखावत असतेच)

संवादाची एक गंमत असते
तो फक्त चालू ठेवण्यात यश मिळायला हवे
की तो इच्छित दिशेने जातोच

आणि खूप फटी आणि मोकळ्या जागा
मिळत जातात बोलता बोलता
ज्यांचा खुबीने वापर केला तर
तिला जवळ येण्यावाचून गत्यंतरच नसते

विशेष म्हणजे जणू नकळत
ती सहज गुरफटत जाते
एखाद्या वेळी नको बाबा म्हणत
पसरत्या उजेडाचे कारण सांगून
पळूनही जाते

माझी पहाट
काय असते तिचे असणे म्हणजे तरी
सूर्योदयाची ललकारी की
माझा कडेलोट करणारी न्यायदेवता
की माझ्याच इच्छेचे मूर्त रूप

--- ००० ---

काही घडणारच नसेल तर जाऊ दे मोडून
नकोच ते बिचकणे – तुटू दे –
असे म्हणून सांगूनच टाकले की
ती माझी प्रेयसी आहे – माझी
सतत हवीशी स्त्री

पहाटेच्या शांततेत लांबून
फक्त रेल्वे इंजिनाची एक शिष्टी ऐकू आली
त्या नादात तिचे उत्तर देणे राहूनच गेले
पण तिने माझे ते ऐकले तर होतेच नक्कीच

ती निसर्ग आहे तर मी का नसावे
तिचे सगळे स्वाभाविक आणि माझे मात्र
मुद्दाम हेतूपूर्वक असे कसे असेल

ती वाद नाही घालू शकत
ती फक्त उत्स्फूर्त असते
साधक बाधक बोलल्यास ती बिथरते

तिला वाटते मी सगळे विचारपूर्वक वागतो
नको कटकट म्हणून मग मीही
कारणे आणि विश्लेषण यांना फाटा देतो
तिच्या नैसर्गिकतेपुढे अनैसर्गिक होतो
त्यामुळे मग ती सहज सस्मित राहू शकते

शेवटी सापळे तर विचारांनीच लावले जातात
तिच्या सर्व नैसर्गिकतेसह ती पडते
माझ्या जाळ्यात – तिचाच विजय झाल्याप्रमाणे

--- ००० ---

माझे प्रेम म्हणजे भावनिक
धक्के देणे वा घेणे नाही
हे मी का सांगितले असावे
ते तिला स्त्रीत्वाच्या प्रतिमेमुळे
कळले नसावे --
तिच्या आढेवेढे घेण्याच्या काळात
मी दाखवूनही दिले
की एका क्षणात मी तिला
पूर्ण टाकू शकतो

पकडणारे काही असल्याशिवाय
कसले प्रेम – हा तर नुसता
भुकेलेपणा होईल
ती म्हणाली

कसेही काहीही केले तरी
प्रेमामुळे दुःख
हे नाहीच घडणार
मी म्हणालो

खरे तर निसर्ग म्हणून
तिला माहीत असणार
जगण्यातली अनिश्चितता
आणि दोन प्रतिमांचे अटळ वियोग

ती माझी प्रिय पहाट खरोखर रडली
आणि क्षणात डोळे पुसून म्हणाली
मीही आकाशातूनच आलेय

--- ००० ---

पहाट आणि मी एकमेकांना
कळू नाही शकणार हे आम्हाला कळते
वायरिंगच वेगळे असल्यावर
प्रयत्न फोलच ठरणार

कुणीही कुणाला कळावे
अशी योजनाच नाहीय निसर्गात
किती व्हास्ट फील्ड ओपन होते
त्यामुळे प्रेमासाठी

न कळण्याचे सौंदर्य
आणि जोडीला लिंगभेद
जबरदस्त होते तयार
रसायन कालातीत

एकाच मानसिक साच्यात
राहणे हे अनैसर्गिक आहे
हे आम्हाला कळते (जरी तिला कमी)
लोक काय म्हणतील ते ओलांडून

खरे खोटे निष्ठा विश्वासघात
यांना नाही स्थान या विश्वात
जरी तिने सवयीने स्वीकारलेय
नीतीचे सुरक्षाकवच

किरकोळ असते माझे काही मागणे
जे त्या शिस्तीसाठी अड्दरेले जाते
मला खजिल आणि नाराज करत
आणि तिला बधीर आणि क्रूर

--- ००० ---

मुळात ती माझी पहाट होती निसर्ग
तिचे काहीच जाणार नव्हते
क्षणात ती होऊ शकत होती
अहंकारहीन – त्यामुळे
माझ्यावर हल्ला करणे
तिला सहज शक्य होते
कारण झाला तर माझाच
फायदा झाला असता

तिच्याच निमित्ताने सुरू झालेल्या
माझ्या या कविता पाहून
ती म्हणाली की मी अहंकारी आहे
मी तिला कमी लेखतो

हे कसे चूक आहे अनेकदा
उलटच कसे आहे
हे मी तिला दाखवायचा प्रयत्न केला
तर ती फक्त हसली

इथे तरी सर्वासमोर
मी तिच्यापुढे असणारे माझे न्यूनत्व
मान्य करतोय बिनशर्त

कविता तुझ्यासारखीच असते
तिच्याकडे मते आणि पूर्वग्रह
घेऊन जाता नाही येत
नम्र अनिश्चित हल्लवार असावे लागते
-- मी तिला अनावश्यक अकल शिकवतो

--- ००० ---

तिच्या विरहात राहणे
वा तिच्या आठवणीत राहणे
किंवा तिची वाट पाहात राहणे
माझ्या पहाटेला नाही चालत
-- एक तर पूर्ण तिच्यासह
वा पूर्ण तिच्याविना
हेच तिचे संबंधतत्त्व असते
-- नुसतेच – कालची तू
अधिक चांगली होतीस
असे म्हटले तरी ती लुप्त होते

आता मला ती नुसती माहीतच
झालेली नसून माझीच वाटते
त्यामुळे खरे तर माझ्यापुढे
एकच पर्याय उपलब्ध आहे

पूर्ण तिच्यासह या एकमेव पर्यायासाठी
मला हजारो गोष्टी टाकाव्या लागतील
मी प्राणपणाने जपलेल्या जोपासलेल्या

मी तिला घाबरतोही
पण तिच्यासह असणे म्हणजे
या विश्वाचे सम्राट असणे
हेही भुरळ घालणारे असते

तिला अशी भुरळही नाही चालत
ती माझ्या मनाच्या चिंध्या करून
निघून जाते

--- ००० ---

कधी ना कधी पाहिलेले
की पहाट असते प्रवाही
पण ती तशी माहितीही असते
स्थिर माझ्यात तिच्यासह
हळूहळू विरत जाणारी

ती नेमकी कधी संपते
तो बिंदू सापडत नसल्याने
कधीकधी भर माध्यान्हीपर्यंत
ती चालुच आहे असे मी समजत राहतो

लोकांना मी वेडा वाटतो -- एवढे काय
ते पहाटेचे कौतुक असे ते म्हणतात

पण ती कधीच
माझ्या बाजूने उभी नाही राहात
आणि हेही तिचे ठरवून नाही असत
हे समजते

ती अशीच कुठे कुठे पुढे पुढे
जात असेल पण वर्तमानात
-- पण मी स्थिर असल्याने
मला ती दुष्प्राप्य वाटते

सूर्याचा प्रश्न नसता तर
काळाचा प्रश्न नसता
मग मीलनच मीलन झाले असते
ही कल्पना मला मस्त वाटते

--- ००० ---

मी कसा पिसाट आहे
हे कळूनही तिच्यात काहीच फरक पडत नाही
तिला ते माहीत असल्याचे सांगून
वर माझी पहाट मला आलिंगन देते

तुझ्याशीही मी एकनिष्ठ नसेन
फसवेन गुप्तता बाळगेन
माझे मन अनेक ठिकाणी वाटत सुटेन
असे नाही वाटत – मी तिला विचारतो

ती हसते म्हणते मला काळ नाहीय
काल आज उद्या असे फाडत नाही मी मन
या क्षणी मी पूर्ण तुझी आहे

ही पहाट एखाद्या मत्सरी स्त्रीहून
प्रचंड धोक्याची आणि प्रचंड
विध्वंसक शक्तीची वाटते

याचा अर्थ माझ्या कृती
ती साठवतच नाही मनात
माझ्या स्मृती पुसून टाकते
मला ओळखणारही नाही ती
मग कुणाकुणांतला हा प्रेमसंबंध

तिच्या या अमर्याद औदार्याने
मी नष्ट होतो
आधी तिच्या चरणी लीन होऊन
मग तिला मिठीत घेतो

--- ००० ---

आपुलकी आदर
प्रगल्भता आणि चातुर्य
यांच्या योगे होते क्रीडा
अत्युच्च जिवंत
लागतात चार चाँद

पहाटेला नसतात ते माहीत
माझ्याच मनात असते
त्यांचे उगवणे मावळणे
जरी तिचा असतो
शंभर टक्के सहभाग
आपोआप

निर्मितीचा हेतू नसतो
हीच असते निर्मिती
कृतीचा प्रत्येक क्षण
असतो सर्जक
कारण आता माझी पहाट
झालेली असते माझी कविता
कुणाच्याच मालकीची नसलेली

या तीव्र एकात्मतेत
खुले असतात सर्व धागे
अर्थाचे
माझ्या अनुभवाच्याही बाहेर
अनपेक्षित सरमिसळते
ओसंडून नष्ट होताना
सर्व कर्तृत्व

--- ००० ---

पक्षी कुत्री वाहने
यांचे नीरवतेतले आवाज
जसे आहेत
तुझ्या शरीराबाहेरचे
तसेच ऐक
मनाबाहेर
जसे आहेत तसे
-- पहाट म्हणते

हे आवाज
कानांनी नको ऐकूंस
तुझ्या अस्तित्वाने ऐक

हाच आहे मार्ग
दुःखाबाहेरचा
विषमता आणि अन्यायाबाहेरचा
युद्ध आणि हिंसेबाहेरचा

तुझ्या विचारांनी पकडत गेलास
इथले सगळे पृथ्वीवैभव
तर तुझे मन फाटून जाईल
आवाकाच थिटा पडल्याने
मग तू संतापशील
जरब बसवशील
इतरांना घाबरवत जगणे
हाच होईल तुझा अभिमान

मग मी असण्याला अर्थच काय तुझी

--- ००० ---

कधी संध्यातारा तर कधी पहाटतारा
असणारा शुक्र
असतो सदोदित
आमच्या सोबत तो कुठेही असला तरी
-- आम्हा दोघांचे हे चैतन्यतत्त्व
प्रकाशमान करते
आमच्या मनांत
आकर्षणाचे चांदणे

मन निर्माण झालेय
ते मनानेही जगण्यासाठीच
विकार वासना भुका
यांचेही अस्तित्व मान्य करतच

ती आदर्शवादी नसते
तिला मनाचे घोळ माहीत असतात
तिलाही हवेही असतात

त्या क्षणाचा आधी वा नंतर विचार करणे
तिला मान्य नसते
तिच्या उपस्थितीत
तिचा प्रतिसाद असेल तरच
मग काहीही कितीही
हे असते तिचे जगणे

शुक्र असतो शांतच
शांततेतून देणारा
समृद्ध शृंगार

--- ००० ---

वाट खूप झालीय चालुन एकत्र
असे मला वाटते आता जे आहे
ते भावनेचे सातत्य प्रेमाच्या
म्हणजे आकर्षणाच्या
आणि खात्रीच्या साथीच्या

पण तिचे नसावे तसे
पहिल्या क्षणापासूनच
ती पूर्णच आहे सहभागी
खूप सहवास खूप काळ
या तिच्या लेखी
निव्वळ कल्पना आहेत

तिला ना आधाराची गरज
ना सुरक्षिततेची
माझी पहाट स्वतःच तर असते
निसर्ग पायाभूत
सर्व अस्तित्वाला

बिघडलेल्या हवेत
वा पावसाळी चिखलातही
ती अविचल असते
-- बिघडणार वा संपणार तर नाही
हे सगळे – हे फक्त माझेच विचार

अज्ञान आश्वासन
आणि निर्भयतेची पेरणी
ही तिची वैशिष्ट्ये मला धीर देतात

--- ००० ---

पहाटेचा निरोप नाही घेता येत
दिवसात मिसळून ती असतेच सोबत
आणि रात्र
ती तर असते पहाटेची निरोपदूत

पहाट सतत असते चोवीस तास
तिची शांतता भरून असते
व्यापतापांच्या कोलाहलातही
कुणा एखाद्या अनामिकाच्या
असण्यात तरी असतेच तिचे निशाण
घटनांना नेस्तनाबूत करणारे

मला होते इंटरेस्ट
या पहाटस्तुतीत
ती खुश व्हावी म्हणून नव्हे
तर तिचे सत्य उजागरावे म्हणून

ती सतत असतेच सगळीकडे
हे समजलेले असले तरी
मी नाही ना तसा
मला मर्यादांचे वेड आहे
त्यांच्या यातनांसह
-- या अर्थाने
मी विकृतही आहे

पण मला होत असतो तिचा स्पर्श
आणि अर्थात माझा तिला
ज्यामुळे मी भीत नाही माझ्या मनाला

--- ००० ---

जे पूर्णतेस पोचले
तेही इतर रहदारीसारखेच कसे असेल
सिग्नलसाठी धूर सोडत
थांबलेली खुर्च्याटंबले
असतीलही जिवंत कधीकाळी
पण आता ठरून गेलीय त्यांची नियती

पूर्णतेला नियती नसते
ती असू शकते एक सुसज्ज बेडरूम
संभोगदृश्यही घडणारी
पण ती
प्रदूषित नाही करत आसमंत

हकनाक बळी पडत चाललेले जग
स्वतःला समजते
नॉर्मल आणि अटळ आणि शूर
कारण आयुष्यात किती कोथळे
काढले बाहेर हाच फक्त सारांश

पूर्णता असते अनिश्चित
पूर्णता असते सस्पेन्स
पूर्णता असते थ्रिल
दोघे असूनही एकत्र असण्याचे

कोणत्याही व्यसनापासून होईल
एक वेळ सुटका
पण इथून
परतीचे दोर कापलेले आणि किनारा सोडलेला

--- ००० ---

वाह्यात शब्दांना आवर घालता येई ना
म्हणून सर्व गाड्या रद्द केल्या
त्या गाड्यांनी जाणार होतो मीच
पण माझ्या मिशांची जन्मशताब्दी
साजरी करण्यासाठी
मला थांबावे लागले

अप्रतिहत म्हणजे काय
हे मला ठाऊक नव्हते
खरे तर आजही नाही
तरीही देवापुढे नेमाने दिवा लावावा
तशी पाणीकपात चालु ठेवली

जनता निर्लज्ज असते
आपल्या दुःखांचे भांडवल करून
ती सर्व संस्कृतिनाशाचे
समर्थन करते

कोणत्याही कारणाने सिंगलव्यवस्था
कोलमडता कामा नये हे सांगूनही
खरेदीला निघून जाणारे महाभाग
असलेल्या या देशात
सौख्य कुठले नांदणार

बेरोजगारीची समस्या एकदा सुटली
की सगळ्या गाड्या वेळेवर सुटतील
या आशेवर चालु राहते माझे मिशा
वाढवणे आणि त्यांना पीळ देणे

--- ००० ---

साखरझोपेतून उठल्यावर
जग सुरळीत दिसले
सगळे वेळेत चालु होते
समोरचे दुकानही उघडलेले होते

च्यायला याला काय अर्थ आहे
हे तर काहीच नसणे होतेय
कुठे अपघात नाही
कुणी चिरडले जाणे नाही
इतके निर्जीव कसे झाले लोक
कसली ही दडपशाही

या रस्ताखालचा मुरूम
सातशे वर्षापूर्वीच्या
एका अन्यायी राजाच्या
कारकीर्दीतला असल्याने
त्याचा प्रभाव रस्त्याला गुलाम करतो
या कारणाने फतवा निघाला
सर्वानी आपापली बोलीच फक्त वापरा
व्याकरण नकोच आणि मुख्य म्हणजे
प्रमाण भाषा जाळूनच टाका

आधीचे सगळे नष्टच करायला हवे
आहे याला धरून नवे नको

दूधवाला पिशव्या ठेवून गेला आहे
दुधाला दुसरेच काही म्हणायला हवे
आणि विचकलेल्या दातांनाही

--- ००० ---

तिने डोळा मिचकावला
तेव्हा मी गडबडीत होतो
आपल्याला हवा तोच असेल अर्थ
या विचारात मी ऑफीसवॅग उचलली

या अघांतरात
आता मस्त जाईल दिवस
नेहमीसारखाच
दोर मेहनतीचा असला तरी

शेवटी सगळे
अध्यात्मातच जाते हे माहीत असल्याने
मी फार पुढे गेलो नाही
पण आहे त्या अघांतरात
खूप घुमवले स्वतःला

अलिकडे माझ्या गाड्या चुकत
चष्मा विसरला जाई
आणि समोरच्या कामाऐवजी
कल्पनेचीच चाले घाई

सरळ एकदा विचारूनच घ्यावे
रिस्क घ्यावेच लागेल
नुसतेच गणित सोडवत किती बसणार

पुन्हा भेटली तेव्हा सरळ विचारलेच
तर डोळा मिचकावून ती म्हणाली
गंमत रे

--- ००० ---

चंद्रसेनकडून शिवून घ्या
की सूर्यसेनकडून रेडिमेड घ्या
जगात कॅफर्टेबल कपडे
असूच नाही शकत
या विचाराने तो
चोवीस तास वैतागलेला असे

कितीही घट्ट पट्टा बांधला
तरी वाहत्या ढगासारखी
त्याला पॅट ढिली वाटे
त्यामुळे त्याचे विचारही पॉईंटेड
राहात नसत आणि नेमकी
आपली स्वप्ने तरी काय
हेच त्याचे ठरत नसे

कुणी म्हणे आदर्श हवा
कुणी म्हणे भूमिका हवी
एकटे नका राहू
माणसांत राहा
असेही सल्ले मिळत

तो मनातले कुणाला सांगत नसे
सगळे ओके कपडेवालेच वाटत त्याला
नंगे झाल्यासारखा हा कुठे सांगणार
प्रॉब्लेम ढिला आणि सुरकुतलेला
म्हणून तो सर्वांचे ऐकून घेई
-- सोपी सोल्यूशन्स शोधायची सोडून लोक
उगीचच अवघड करतात सगळे असे त्याला वाटे

--- ००० ---

स्वतःच्याच विरुद्ध
जेव्हा मनाला वागायचे असते
तेव्हा तसे वागायचे तर असते
पण विरुद्ध वागल्याचा दोष न येता
आणि अपराधी न वाटता

हवे असलेले असते
हाताच्या अंतरावर
इटालियन जॉब मधल्या सोन्यासारखे
घ्यायला जावे तर इतिश्री
आणि हवे तर आहे

प्रत्येक मनात असतोच थोडा
एक दरोडेखोर
त्याला वाव द्यायची मनाला
हिंमत व्हायला हवी
त्यासाठी ते विरुद्ध
हे नैसर्गिक वाटायला हवे

नाही तरी आता निसर्गाचाच काळ आहे
तोच राखेल वा करेल नष्ट
प्रदूषक तर आपणच ना
बळी पडणारे त्यानेच दिलेल्या
धगधगत्या जिवंत प्रेरणांना

कोणताच विचार नसेल समर्थनीय
अशी ही आकर्षक अवस्था
विचाराशिवाय निर्णय मागणारी

--- ००० ---

जन्मापासून तेच घर होते
मग ती आली आणि फ्लॅट घेतला
या बदलाची भीती वाटत होती
पण तो टप्पा पार पडल्यावर छान वाटले

छान म्हणजे काय वाटले
असा विचार केला तर
बदल होऊनही काहीच नव्हते बदलले
फारसे काहीच नव्हते अवघड गेले

बरे झाले थोडा बदल झाला
शिवाय ती आली आयुष्यात
आपण उगीचच घाबरतो बदलाला

घरच वेगळे आणि सजावटही
मी कपडेही सगळे
नवेच घ्यायला हवे होते

हळूहळू ती जुनी झाली
हे घर आधीच्या घरात मुरून गेले
तेच जुने घर जणू आता हे झालेय

मला माझे बालपण आवडते
शाळेतले दिवस आठवतात
आणि चिंचा – आहा

मी लेखक थोडाच आहे हे सांगत बसायला
माझा झोपाळा कुई कुई वाजतोय

--- ००० ---

रखरखीत चुन्याची कोरडी डबी खरडावी नखाने
तसे शहारे आणणारे आयुष्य
पाहून स्वतःचे इतर सर्व लोक
गडद होत जात
सुखी समाधनी मजावाले

वर्षातून एक दिवस
सणासाठी थांबे एक पॅसेंजर माझ्या स्टेशनावर
तिथे त्या दिवशी रांगोळ्या घातल्या जात
इकडूनतिकडून आलेल्यांकडून हसतखेळत
वर्षभरातल्या एकमेकांच्या
यशांच्या काहाण्या सांगत

तसे काही माझे असणार नव्हते
सणाच्या दिवशीही
मी असणार होतो पारोसा
रंग धूर नव्या कपड्यांचा वास
अन्नपदार्थांच्या चवी
या सर्वांची ऍलर्जी
घेऊन जगणारा कोरड्या डोळ्यांनी
भिंतीकडे तोंड करून पडून राहात

का हे अंतर का ही तफावत
या विचारात माझा सण पार पडे
आणि आलेले लोक निघून जात
एकदाच जाणाऱ्या परतीच्या पॅसेंजरने

माझे ओबडधोबड आयुष्य आहे तिथे सुकत राही

--- ००० ---

कसेही फेकलेले असू देत शब्द
ते ज्या मनातून येतील
त्याचे अस्तित्व दर्शवतील
-- माझे शब्द दर्शवतील
माझ्या मनाचे
क्षणभंगूर असणे

तीव्र लैंगिक शब्द उच्चारल्यानंतर
जशी प्रतिसादाची अतितीव्र उत्सुकता
तसाच असेल प्रत्येक शब्द
त्या आधीच्या शब्दानंतर येणारा

जग अनुकूलही नसते
आणि प्रतिकूलही
आपणच निर्माण केलेले ताण
जगाचे चित्र घडवतात
हे लक्षात आल्याने
जगही झाले क्षणभंगूर

माझ्या मागून येणारे लोक
नाही येऊ शकत माझ्या मार्गाने
संबंधाच्या कडेलोट्यावर
नाहीसे होण्यापूर्वी
असावी लागते
प्रतिमाभंगाची तयारी

प्रतिमाभंग न होणेही मग
दारखवते अनिश्चिततेचे चमत्कार

--- ००० ---

जगण्याचा अर्थ व्यक्त करण्यासाठी
त्याने वस्तू वापरल्या
त्यांची रूपे बदलली
जागा आणि संबंधही बदलले
त्यांचे असणे-नसणे
भलत्याच गोष्टींवर
अवलंबून ठेवत
त्याने याच सवयीच्या जगाला
अनपेक्षित धक्के देत
वस्तूंबाहेर उभे राहता येते
हे दाखवले

मला नुसत्या वस्तूंचे जग दिसलेच नाही
मी घटनायुक्त अनुभव वापरले
मनात काय कसे घडले हे सांगताना
मी अनुभवांच्या मालिकाच बदलल्या
आणि अनुभवांच्या अनपेक्षित
शक्यता निर्माण करत
अस्तित्व दाखवले अकल्पित प्रश्नांचे
ज्यांची उत्तरे असूच नाही शकत कुठेही
हे सुचवत त्यांच्या बाहेर पडणे अटळ केले

सारांश म्हणजे
वस्तू आणि अनुभव यांत
फक्त एक दिखाऊ भेद असतो एवढेच
-- दोन्ही अंतिमतः
एकाच निरर्थकतेत
एक होतात
--- ००० ---

झाडांमुळे शंकांनिरसन
तर नाहीच होत उलट
तहान लागते मरणाची

हे आता शेवटचे दिवस
असल्याप्रमाणे थांबलेले पत्थर
त्यांच्यांतली शिल्पे विसरून
प्रवाही व्हायला तयार आहेत
विचाराच्या त्याच दगडी माध्यमातून

उष्ण हवेने कोमेजलेले आदर्श
आता वायाच जाणार हे ओळखून
विनापाश भुकेल्यांचे दैवत असलेले
मशिनी कारखाने सहज सुलभ
करतात भावनांचे अनावश्यक जंगल

आता काहीही घडू शकेल
असे ढगाळ आकाश
रस्त्याची त्वचा सोलुन वाकून पाहते
स्वतःच्या पूर्वजांचे अद्वातद्वा इतिहास
आता भजावे तरी कशाला असे

अंतिम इशारा म्हणून
मृत भावनांचे ताट येते स्वप्नात
नजराणा म्हणून
आपल्याच बालपणातल्या
फाटक्या शर्टाने पेश केलेला
विरुदावली म्हणून

--- ००० ---

पाब्लो सॅबोरियोच्या ' एग्झिस्टन्स ऍज फिक्शन ' या कवितेचा अनुवाद --

अस्तित्व फिक्शनरूपातले

आपले अस्तित्व असते
फिक्शनमधला एक उपक्रम
आणि त्याच्या विकृतिकरणातूनच
फिक्शन बनते अनुकरण वास्तवाचे
आणि म्हणून समस्यात्मक

खरे महान कार्य हे असते की
निराकरणासाठी प्रयत्न न करता
समस्या समजून घेणे

सर्वात महान अभिनेते
प्रेक्षकांना पोचवतात समस्येची समज
आणि शूरवीर म्हणून वाखाणले जातात
कारण ते सातत्याने भरभराटीला येत असतात
आंतर्विरोधात समस्येच्या निराकरणहीन
(कल्पित वास्तव असणाऱ्या)

हे मनाचे प्रेक्षागृह असते
आणि इथे अनेक शौर्यगाथा
लिहिल्या गेल्या आहेत रक्ताच्या फोलपणातून

शोकात्म नायकाची एकमेव निश्चितता
त्याच्या परिणामशून्य यशातली
आणि आपला एकमेव दिलासा
हे दोन्ही मिळून असतो त्याचा दुःखस्वीकार

आपली दयनीयता ही असते की
तो शोकात्म माणूस करतो त्याची समस्या
म्हणजेच केवळ त्याचा प्रेक्षक

त्याला करावेच लागते दुःख
जोवर होत नाही त्यातली वेदना
वास्तव समस्येइतकी खरी

नंतर तो म्हणतो की अप्राप्य आहे मुक्ती
आणि स्वातंत्र्य म्हणजे दुसरेतिसरे काही नसून
असते फिक्शनची परमशुद्ध अवस्था

आणि विशेष म्हणजे त्याच्या
त्या भाषेच्या दुर्विलासात
तो मरणाचा अचूक असतो
--- ००० ---

हा घ्या तो विका आणि हा तिसरा मात्र
घेऊन शांत बसा याचे नतीजे सध्या चांगले नसले तरी
लैंगिक आकर्षणासारखे राहा गुंतून
नाही तरी जगणे म्हणजे गुंतूनच तर असणे
आणि फावल्या वेळात
कुणी कशात गुंतणे मानवाच्या हिताचे आहे
यावर ठासून बोलण्यात गुंतणे

विषमता माजते त्याला आपण काय करणार
हा गुंतवणुकीचा बाजार काय आपण थोडाच चालु केलाय
--- ००० ---

झाड आहे तसे दिसतेय तेवढेच असते का
समोरच्या इमारतीवर होत असलेले
तिच्या आतल्या आणि बाहेरच्या माणसांचे परिणाम
तर सतत चालुच असतात
काही हजार प्रकाशवर्षे दूर
असलेला एखादा ताराही करत असतो
एकूणच असणे प्रभावित
-- हे सगळे पदर अदृश्य

परिणामांच्या अचूकतेचे क्षेत्र
फक्त तेच असते
जिथे बाकीचे जग नाकारून
फक्त एकाच क्षणाचे
वस्तुरूप सत्य
मानलेले असते सत्य

शास्त्रात न सापडलेले परिणामही असतातच
कधीच माहित नाही होऊ शकणार
इतके एकत्रित असते भूत-वर्तमान-भविष्य

आपला निर्णय असे समजून नष्ट करतो आपण झाड
तेव्हाही ते नष्ट नाही होत जिवंतच राहते पूर्ण
प्रकाशकिरणांच्या रूपात आणि भेटते
काही हजार प्रकाशवर्षापूर्वीच्या त्या ताऱ्याला
नवा परिणाम घडवत

आपले बुद्धिवादी टाळके मात्र पूर्ण आयुष्य संपवते
निश्चित माहितीच्या खात्रीत

--- ००० ---

सगळेच बदलत असले क्षणोक्षणी
तरीही काहीतरी घट्ट स्थिर असते
समोरच्या डोंगरासारखे जरी आज
त्यावर पाण्याचे ओघळ असतील
आणि उद्या नसतील

या स्थिरतेतच येतो एखादा क्षण
जेव्हा वाटते आपले सर्वात मोठे आकर्षण
आता दुरावणार आपल्याच अधीरपणामुळे

तो अधीरपणा असतो धसमुसळेपणा
स्थिर डोंगरातूनच आलेल्या प्रेरणांचा लाव्हा
निरुपद्रवी पण खूप काही मागणारा

डोंगरापलिकडे काय घडले
स्वीकार की अस्वीकार झाला
हे कळायच्या आधीच रेंज जाते

आता मात्र बदल कोणताच नाही जाणवत
जणू सगळे स्थिर आहे खंत पश्चात्ताप
विश्वास शंका भय लाज आणि तरीही
काहीच नाही चुकलेले ही खात्री यांत

कालांतराने येतो बदलाचा क्षण
काही फारसे बदललेले नाही हे सांगणारा
डोंगर मोहरतो एक स्थिरतेतला बदल होत
अन जगत
बदलण्या न बदलण्याची खेदखंतउत्तेजकता स्थिर

--- ००० ---

तो तिला म्हणाला तू मला तुझा आवडता
पक्षी म्हणून जवळ घे तर तिने
हसून चार दाणे टाकले
त्याला ती नव्हती भूक

पण पक्षी म्हणून जवळ घेऊन
मिळेल का समाधान या प्रश्नाने तो व्यथित झाला
तो जे आहे ते तसे समजूनच
घडायला हवे होते सगळे

पण तिने त्याला हीरो समजणे
चालणार होते त्याच्यात नसलेले
अनेक गुण आहेत असे मानून
त्याच्यावर अनावर आरक्त होणे
चालणार होते त्यानेही तिला
मिस वर्ल्ड मानणे

मानलेलेच दुतर्फी खरे समजून
उत्तेजित होत देणेघेणे चालणार होते

आपण जे आहोत ते आहोत
एक सादरीकरण इतरांना
त्यांना हवे तसे पोचणारे

हे समजून शेवटी तो म्हणाला
की तू मला तुझा आवडता
पक्षी समजलीस तरी चालेल
मी मला हवा तोच असेन

--- ००० ---

स्वप्न आभास सत्य
यांतले नेमके फरक नव्हते समजत
कारण सत्यातही दिसत या सर्वांचेच भास
-- आधी तर ती स्वप्नालाही तयार नव्हती
पण हळूहळू आली आभासापर्यंत --
मी म्हणालो की मी देईन
आभासाचे पूर्ण शिक्षण तुला
असे की तुला तेच सत्य वाटेल
तर ती म्हणाली की त्यापेक्षा
स्वप्नात येऊन मी पटकन शिकून जाईन

या अशा लहरी समजणे अशक्य असते
सरळ त्या मान्य करणेच परवडते
पराभूतपणे वा आपल्या इच्छित फायद्यासाठी
आपण मान्य करतोय असे वाटू नये म्हणजे झाले
किंबहुना आपला फायदाच आपल्या मनात आहे
हे सूक्ष्मपणे कळलेलेही फायद्यात पडू शकते
ते कळलेच नाहीय असे दाखवत प्रतिसाद मिळाल्याने

तिला खरेच काही कळलेलेच नाहीय
असेच ठेवायचे आपणही निरागस भाव

दोघांनाही त्या न कळण्याचे महत्त्व
कॉमन असल्याने पण तरीही ते तसे नसल्याने
त्याची तीव्रता वाढत जाते

मग मात्र स्वप्न आणि आभास हे सत्यच होतात
अचानक कळूनसवरून निव्वळ नकळतच

--- ००० ---

मान्यच आहे ना आता सगळे
म्हणजे उदाहरणार्थ घटना घडतात
समजा हेच मान्य आहे पण का
कुठे घडतात त्या तर मनातच ना
पण मन ही काय
खरी घटना आहे का

जग घडले ही पहिली घटना
त्यानंतर आपले मन
आणि मग या मनाने
रिस्क घेण्याची घटना --
जगाच्या प्रतिसादाची घटना
वाईट येऊ शकली असती
म्हणून रिस्क म्हणायचे
पण झाले ना आता
आलाय ना पॉझिटिव्ह रिस्पॉन्स

होय तेच जग म्हणजे
होय तेच तुम्ही समजताय तेच
म्हणजे तीच
तीच तर जग
मग बाकीचे सगळे

कष्ट हिकमती हुशारी
यांच्या घटना बऱ्याच लागल्या
पण आता कशालाच नकार नाही
गुण्यागोविंदाची चालु आहे
सगळी घटना जगातल्या जगात

--- ००० ---

नाटक सुरू व्हायला काही मिनिटे आहेत
पूर्ण टीम तयार आहे त्या पूर्ण नाटकासह
त्यांना माहीत आहे काय काय घडणार आहे ते
पण ते घडायचे तसेच त्याच क्रमाने
योग्य त्या विरामांसहच घडत जाणार आहे

पूर्ण नाटकाचा ताण पडदा उघडताना
माहीत असल्याने सर्व घटना भावभावना

आपण इतके तुटक वगायला नको होते तिच्याशी
नाटक नीट पार पडावे तिच्यामाझ्यातली दृश्ये
खरी वाटावीत यासाठी आधी ती खरी वठावीत

कितीही खात्री असली तरी प्रत्येक प्रयोग
वेगळाच होतो सर्व तेच असूनही
ठरलेल्या जागांना टाळ्या आल्या तरीही
हंशे आले तरीही उगीचच काही
राहून गेल्याचे वाटते कधी कधी
लोकांनी गर्दी करून वा छान ग्रेट म्हणूनही

घटना माहीत आहेत पण बहुतेक
त्या जगल्या गेल्या नाहीत
की वाहून जाणे घडले त्यांच्या नाइलाजी
अटळ आणि जोरकस लाटांत

मी तुटक वागल्यामुळे भूतकाळ घडत राहिला
आणि त्याला बाजूला ढकलण्यासाठी
वर्तमानाचे भावोद्रेक वाढले असावेत बहुतेक

--- ००० ---

मानापमान रागलोभ
निष्ठाफसवणूक हे सर्व
अपेक्षिले जातेच मानवी संबंधांत
म्हणून मी ढोंग करत राहतो
कधी कधी तर
पराभूत होऊन खट्टूही होतो

खरे तर मला स्वभाव नाहीय
पण तो नसण्याची भीती वाटावी
अशा असतात सर्व व्यक्ती ठाम
त्यांचे त्यांचे स्वभाव
त्यांना नॉर्मल वाटतात
आणि नैसर्गिक --
माझ्या स्वभाव नसण्याने
ते सैरभैर होऊ शकतात
आणि मुख्य म्हणजे
त्यांच्या दुःखांवर बाँब टाकणारा
मी कोण विकृत
हा प्रश्नही त्यांना साहजिकच वाटतो

ढोंग करता करता
मी हळूहळू
सस्वभावच जगायला लागतो
त्यातला प्रचंड धोका
मला माहीत असतो
-- यात तर साधी सर्दीही
माझ्या प्राणावर बेतू शकते
माझा स्वभाव सत्य मानून
--- ००० ---

त्या त्या वेळी ते ते विचार
येऊन गेलेले असतात जे आता वाटतात
मुरलेले वाडे ज्यांतले लाकूड कुठून आले
वा माती कुठून आली आणि ते सगळे
एकसंध कसे झाले नेमके
हे मला कधीही माहीत न झालेले

हे सगळे जाते घडत
माझ्या व्यक्तिगत अनुभवांतून
व्यक्तीचे मूळ न कळता

आता कविता लिहिताना
हे सगळे हजारो वर्षांचे संचित
उपलब्ध होते त्यातले फक्त
नेमकेच शब्द घेतले जात

वाचणारे तरी कुठे
स्वतःचे स्वतःला निर्माण करून
लावू शकतात स्वतंत्र अर्थ
-- त्यांचेही मन असते सहभागी
सर्व संचितासह

म्हणूनच
कविता ना माझी असते
ना वाचकाची
ना तिची स्वतःची
तिची असण्याची प्रक्रिया फक्त असते
अस्तित्वात परस्पर

--- ००० ---

मी समजून असतो
एकूण जग नव्हे पण माणसाचे जग
कधीही विसरून जाऊ शकते
स्वतःला विचारांच्या जंजाळात
काही माणसे हिरवी
काही उष्ण
आणि काही गतिमान राहात

हे शब्द परीक्षेसाठी नाहीत
तान्या मुलांना म्हातारे करण्याच्या
वा नाहीत माझा डंका पिटत राहण्यासाठी
सवयीने पिळले जाणाऱ्यांच्या पिढ्यांत

एखाद्या उत्सुक मनाने ऐकले हे शब्द
की खरे तर संपते त्यांचे काम
पण तरीही एक वा अनेक
यांत फरकच नसल्याने
ते चालुही राहू शकते
आकाशाबरोबर पुढेही
निळा रंग धारण न करता

निसर्गात घडलेली डिझाईन्स
आणि या कविता
यांत एक फरक आहे
निसर्गाचे बेफिकीर असणे आणि माझेही
एकच असले तरी
मी ओलांडलेले असते रंगांचे जंगल
आणि निसर्गाला माहीत नसतात विचार

--- ००० ---

त्या आठवणी जाग्या होणे
म्हणजे आत्ताही पुन्हा तेच घडणे
साग्रसंगीत
प्रथमच घडत असल्याप्रमाणे
जसे मनाला तेव्हाही ते वाटत होते
सत्याबाहेरचे

आता तर तीच मागतेय
त्या आठवणींची फुले
खरे तर
तिच्याच मनाच्या बागेतली
जी तेव्हाच
मला निगराणीला दिलेली होती

माझ्या नुसत्या होकारात
घडून जाते सगळे
तेव्हा आणि आता
काय घडले हे फक्त
आम्हालाच माहीत
जणू सत्याबाहेर

तेव्हाचे दंभिंदू
व्हावेत वर्तमान क्शण
हा चमत्कार
काळातला कसा असणार

त्यासाठी लागते जादू
सत्याबाहेरची

--- ००० ---

मी वाट पाहात असतो घड्याळाखाली
तेव्हा घड्याळाचे विचार
चावत असतात गर्दीला
आणि गर्दीच्या मनातल्या मुंग्या
लागत असतात
सर्व बाळगलेल्या वासनांना

बासनात गुंडाळून ठेवलेला शब्दकोश
खूप काटछाट करायच्या लायकीचा
उरलेला उपकारापुरता

सपकारे पाण्याचे बसल्याने
पांगलेल्या मोर्च्याप्रमाणे
पसरून विभागलेली हिंसा
कधीही उसळून दाखवेल रंग
अशी तप्त आणि सुप्त

व्यापून टाकत स्वप्नांचा आसमंत
खदिरांगारांचे डोळे
आग्नेष्टांसाठी फक्त
हळवे होताना खजिल होतात
स्वतःच्या आत्मकेंद्रिपणामुळे

खिळखिळ्या झालेल्या या जगात
मग उरतेच काय
उत्साहाने खाणे चिकन फ्राय वा सवयीने
म्हणणे हाय काय आन नाय काय

--- ००० ---

मनाच्या अभावामुळे
नदीला घाई नसते
कुठेही पोचण्याची
तिच्या काठावरची
पितरकृत्ये
ती निवांत बघत जाते

मृत्यूपूर्वी (माझ्याच कल्पनेत)
लावायला हवी विल्हेवाट
आणि संपवायला हवे
जगाचे भले करणारे काम
म्हणून सगळी झाडे येतात एकत्र
आणि ठरवतात मृत्युपत्राचा मसुदा
आणि वाटणी ठरवतात जगाची
डोंगराडोंगरांत

मीही आधी ठरवतो कल्पनेने
काय काय व्हायलाच हवेय ते
आणि बाकीचे देतो सोडून अघांतरी

जी कामे माझ्याशिवाय
कुणी करूच नाही शकणार
तीही समजा नाहीच झाली
माझ्या हातून कल्पनेत
निव्वळ आलूफालू समजा
वाचनात वेळ गेल्याने तरी

कुणाला कळणार आहे असे झालेय ते

--- ००० ---

उदासी वा क्रोध वा जल्लोश
असल्याशिवाय वाचकाला
नाही सापडत कविता म्हणून
मी टपरी टाकून धंदाच करायचे ठरवले

वाचक राहात एसीत वा झोपडीत
पण व्यवहार पाहात
आपण अन्नपाणी घेतो
तर आपण जगलोच पाहिजे
असे ते म्हणत --
क्रोधाने असो की प्रेमाने
बोध हवाच कवितेत
अन्यथा युनोची तत्त्वे
अंमलात आणणारे जग
येणार कुठून असे ते म्हणत

मलाच काही समजत नाही
हे दिसले तेव्हा ती टपरी
दिली मी उडवून स्वप्न म्हणून
आणि हाताशी काहीच नाही
असा रिकामा झालो

म्हणजेच आता धंदाही नाही
आणि बोधही नाही
अशा कंगाल कवितेतून माझ्या
मी सांगू लागलो निःशब्दता

यात आता अस्वस्थता नव्हती

--- ००० ---

दुसरी भाषा नुसती येऊन उपयोग नाही
शब्दांच्या विणकामातून
दिसले पाहिजेत निर्माण झालेले
कधीच न पाहिलेल्या अर्थांचे आवाज
-- आणि माझ्या भाषेत तर
चहू बाजूंनी सुरंग
पेरून ठेवलेले आहेत
कुणी पोचूच नये
माझ्या आवाजांपर्यंत म्हणून

त्यांचे बरोबर आहे
त्यांचे राज्य स्थापन होण्यासाठी
किती तरी घाम रक्त अश्रू
खर्ची घातलेत त्यांनी
-- माझ्या अमर्याद शक्यतांमुळे
झाकोळून जाणारच ना
त्यांच्या सावल्या

मी भाषा कशासाठी वापरतो
हे त्यांनी कधी विचारलेही नाही
माझ्या कवितांची पाने निव्वळ आलिशान
चैन म्हणून त्यांनी निकालात काढली

माझी भाषा माझ्याच लोकांनाही
परकी वाटते हे पाहून ते खुश झाले
आता मी अगदीच निरुपद्रवी
आणि निर्धोक असल्याचे पाहून
माझ्या कवितेला त्यांनी तीट लावली

--- ००० ---

डुगडुगत्या टेबलाला
पॅकिंग लावताना आला विचार
की जगात राहायचे
तर होणारच जगाचे परिणाम

परिणामच नाही होणार मनावर
असे वाक्य लिहिलेले पाहिले
एका आश्रमावर
म्हणजे मग जगाबाहेरच
होणे झाले ते

रोगट तरी व्हा
नाही तर सोडून तरी जा जग
यांतली निवड करताना मन
रोगट होण्याकडेच झुकत होते

काढू असेच चार दिवस
आधीच का बाहेर जा

वस्ती वाढल्याने आता
मोठ्या पाईपलायनी टाकत होते
पण पाणीपुरवठ्यात कपात होणार होती
प्रश्न येणार आणि त्यांवर
मार्गही काढावे लागणारच

पण मरू दे सगळे
जगत राहणेच बरे
आत्महत्या करून जगणार कसे

--- ००० ---

मला सगळेच खरे वाटत असल्याने
मला शहरांच्या जागा बदलाव्याशा वाटतात
माझ्या खिशात वा बॅगेत
पुरेसा न्याय नसल्याने
मी संसार करू शकत नाही
आणि मुख्य म्हणजे
हे कुणामुळे घडतेय
याचे पक्के मत लागणारच ना मला
नवे बूट हवे असतील तर

बरोबर की चूक हे ठरवता येण्याइतके
ना माझे कपडे भारी आहेत
ना माझा गॉगल
आहे या त्रासातून बाहेर पडण्यासाठी
आणि त्यासाठीच मी रिश्का चालवतोय
शक्य तो अपघात न करता
एवढे तर समाधान
लागणारच ना मला
किंबहुना हीच खात्रीची उग्र कृतीच
आहे असे मनात समजून

माझी शक्ती वाया जातेय
हेही कळते कधी कधी मला
त्यामुळे मी सारखा मागे पडत जातोय
हेही सगळे आधीचे सगळे घडण्याच्या
कारणामुळेच घडतेय अर्थातच

त्या कारणाच्या विरोधात जगत राहणे घडत राहावे हेच माझे ध्येय

--- ००० ---

शरीराबाहेरच्या अवकाशातून
ऊर्ध्वप्रवाही भान
क्षणभरही न थांबणारे
शरीरासह निव्वळ असणे

घरे माणसे इमारती
यांसह सर्व संबंध
विरघळून एका
विस्तीर्ण शांततेत
असणारे वस्तुमात्र

प्रश्नांबाहेर मन
सर्व विचार
सर्व दुःखे
पोटात घेऊन
आस्था असणारे
जगणे

हे ना स्वतःचे
ना स्वतःपुरते
बेफिकीर नसलेले
पूर्ण असण्याला
जबाबदार असणारे

ही काही सत्ता नव्हे
ना न्यायाची सोय

हे तर सर्वासह असणे

--- ००० ---

स्वतःच्या घराची एक खोलीच
ढापली गेल्याने कावराबावरा
झालेला माणूस आणि स्वतःच्या
शर्टाला चारचौघांत ब्लेड मारले गेल्याने
विद्ध झालेला माणूस
हा एकच एकाच त्याच शरीरात

त्या त्या वेळी वाटते की आता
ही अवस्था कधी संपणारच नाही

हा स्थिरपणा प्रचंड क्लेशदायक
तरीही असण्याचा भरोसा
तर त्यातच उपलब्ध

बॅग हरवली म्हणून शोधतोय
तोवर गाडी सुटून निघालेली
तहान लागून इतका वेळ झाला
तरी अजून पाण्याचा घोटही नाही

कधी पोचायला उशीर होणे
कधी खूप वाट पाहावी लागणे
कधी आपल्याला हवी असलेली
सर्व ऑफिसेस बंद असणे

मधेच काही क्षण सुंदर निसर्ग
पाहून अचंबित आनंदित होऊन
पुन्हा घर्षणात मग्न होणे
-- आणि जात राहणे काळाचे

--- ००० ---

रात्रीच्या अंधाराचे अंतरंग
पाहता येते हे कळण्यातच
कळते की आपल्याला
वाटते तसे काहीच नाहीय

हे नुसते कळणे नसते
हे असते मी नसलेले सत्य
जे सगळ्या जखमा बऱ्या
करून मोकळी करते हवा

हे सगळ्यांनाच कळावे
या माझ्या तळमळीवर
आवाजांचे डोंगर कोसळतात
मला नगण्य करत

तरीही मी जणू कविता लिहितोय
असे दाखवत वापरत राहतो आडमार्ग
कमावलेल्या भाषेतून सांगू पाहतो
स्मृती टाकण्याचे कसब

मन ही एक वस्तू असते
हे कोण ऐकून घेणार
आणि तिचे जगाइतकेच अनिश्चित
असणे-नसणे

अपमान वा क्षुद्र लेखले जाणे
वा नाक चोंदणे हे सर्व
सर्व मनांशिवाय
नाही घडू शकत

--- ००० ---

त्रुटी नाहीशा करून
पुन्हा जगायची सोय नाहीय
किंवा एकच जुळलेला गुण
आकर्षक असला तरी
पूर्ण जगणे कवेत घेईल
हेही शक्य नाहीय

त्यामुळे अटळ तेच घडले
कशामुळे नेमके काय घडले
हे न कळता मनात असूनही
साधे विचारातही नाही आले
व्यक्त होणे वा विचारणे

कदाचित एकमेकांच्या मनांत
असे काही घडून गेलेही नसेल
असेच वाटत असेल एकमेकांना
आणि नॉर्मल जगण्याच्या
ओघात बदलले असतील मार्ग

काही कटाक्ष वा एखादे स्मित
म्हणजे कितीसे सखोल असणार
आणि असले तरी कधी
व्यक्तच न झाल्याने
ते उथळच राहिले असणार
सहज विसरण्याजोगे

पण आठवणीत राहतेय म्हणजे
त्या त्रुटीची राहिली असणार टोचणी

--- ००० ---

दगड हा एक प्रश्न
झाड हा एक प्रश्न
आणि इमारत आणि प्रदूषण
आणि हो जागतिकीकरण
आणि हे सगळे प्रश्न
एकमेकांत गुंतलेले
एकेक सोडवणे अशक्य

मन हात टेकते -- म्हणते
ये मेरे बसकी बातही नहीं
सगळे मिळून एकत्र
निराकरण
म्हणजे काय हेच नाही माहीत मला

स्वस्त दारूच्या दुकानात
जमतात सगळे असेच मनवाले
हे प्रश्न वाटूनही नाही घेता येणार
यावर त्यांचे एकमत होते
पण प्रत्येकाला सुचणारे उपाय
वेगवेगळे असल्याचे पाहून
ते खिन्न होतात

गोंधळलेले आणि उद्ध्विग्न असणे
या समान धाग्याचे प्रेम मात्र
त्यांना सुखावते

खूपच बदलली रहदारी
असे म्हणत ते शून्य होतात

--- ००० ---

हो किंवा नाही
काहीतरी उत्तर हवे असते तुम्हाला
त्या सरकारी ऑफिसातून
म्हणजे पुढची दिशा
ठरणार असते
आणि दिवस जात राहतात

भांडण करा वरपर्यंत जा
व्यवस्था बदलवा
असे सर्वांनी म्हणावे
असे खूप

त्यापेक्षा एका बंद
अंधाऱ्या खोलीत बसून राहा
हाच एक उरलेला मार्ग
मग जे होईल ते होवो

होतच असते नुकसान
थोडेफार आयुष्यात
अशी मनाची समजूत घालत
झाडावर चढणाऱ्या
खारीकडे पाहात राहा

मनाला असे जायबंदी करणारे
काय काय आहे हे शोधवे
तर मन स्वतःच ते आहे
हे उत्तर पाहून
होकार नकार दिडमूढ होतात

--- ००० ---

हत्ती थंड आहे
हत्ती डल आहे
हत्ती आहे अकार्यक्षम
हत्ती हलत नाही

हत्तीला हत्तीरोग
झालाय की काय

काही विनवतात
काही हिंसक होतात
काही वेडे होतात
हत्ती मात्र
दात बाहेर असल्याने
सस्मित वाटत राहतो

हत्तीचा शरीरधर्म
पाहून भलेभले चकित
नकोच ते त्याच्या नादी लागणे
असे शक्तिप्रदर्शन

हत्तीचे डोळे लहान
तो फारसे पाहात नाही
त्याचे कान मोठे
त्याच्या आळसात
काहीसा व्यत्यय आणणारे

हत्ती पांढरा नसूनही लाडावलेला
पूर्ण देशाला हत्तिबुद्ध करणारा

--- ००० ---

मन म्हणते वाह
मन म्हणते सुंदर
मन म्हणते आई गं
मन म्हणते क्या बात
मन म्हणते अप्रतिम
मन म्हणते क्रांतिकारक
मन म्हणते डोळ्यांत अंजन
मन म्हणते विदारक
मन म्हणते संवेदनशील
मन म्हणते आरसा
मन म्हणते अस्वस्थ केले
मन म्हणते अंगार फुलला
मन म्हणते उत्तेजक
मन म्हणते प्रेरणादायी
मन म्हणते अद्वितीय
मन म्हणते खासच
मन म्हणते अद्भूत
मन म्हणते इत्यादी
मन म्हणते वगैरे
असे खूप खूप

अशी कविता
काय कामाची
मनाला व्यग्र करणारी
आहे तसे खुश करणारी

मूल्य म्हणजे कविता
मनाच्या असण्यालाच आव्हान देणारी हवी

--- ००० ---

कधी कधी शब्द
अर्थासाठी नाही येत
ते येतात माहीत नसलेले
आंतरसंबंध घेऊन

हिरव्या गार मसणवटीत वास्तव्य
करतात म्हणून काही
कावळ्यांचे मॉल नाही होत
की ऑन लाईन खरेदी केल्याने
शाळांना आगी नाही लागत
उलट प्रत्येक स्त्रीचा आग्रहच
असणार खाजगी ते निळेच ठेवण्याचा
उगीचच कोण उकरत बसेल
गतकाळात गाडले गेलेल्या
गडगंज पुढ्यांचे सडके अवशेष

माणसाची खरी टेस्ट
त्याच्या बौद्धिक मनोऱ्यांत नसून
ती असते उदासीनपणे आयुष्य
निरूपयोगी करण्यात

आपला मुक्काम कोरला जावा
इथल्या मातीत म्हणून इथल्या
माणसांचा लळा बाळगणारेच जास्त

निराशा अपयश वा नकार
हेही शब्दांचेच तर प्रकार
त्यांना कविता म्हणा की निवेदन

--- ००० ---

रात्रीचे अकरा
कवी टेबलाजवळ बसून
त्याचा एक दिवा
आणि बाहेर काही दिवे
घरे शांत

राहून गेलेली कामे
आणि त्यांच्या भावनिक सावल्या
त्रासदायक यांची कविता
काय म्हणेल जगण्याबद्दल

फक्त तेच म्हणणार असेल
तेवढेच तर नकोच ती कविता
असे म्हणत कवी
बसतो मागे झुकून

एकच डाय उडतो आहे
तो मारता येईल वा
त्याच्यामुळे मी मरू शकेन

कवी दचकतो हे सगळे
एकत्र कशासाठी आहे
या विचारात
तो बसून राहतो

या प्रश्नासह सगळे
एकत्र गिचमिडून मग
लिहितो तो एक जटिल कविता

--- ००० ---

अत्युच्च बिंदूवर होणारा स्फोट
तेवढा परिपूर्ण अन्यथा
झाड असो की कविता
काहीच नसते निःशेष

शरीराने नाकारल्याने
व्यसने बंद पडलेली
आणि बराचसा संन्यास
स्वीकारल्याने सर्व डावपेच
आणि मनस्ताप निस्तेज झालेले

ही काय पंकर झाल्याने
थांबलेली सरकारी
वाहतूक बस थोडीच आहे
का नाही मन
असू शकत परिपूर्ण

कुठे भूतकाळातल्या दंगली
वा सत्तेतून केलेले अत्याचार
यांच्यांत शोधावीत कारणे
तरीही अपूर्णताच सगळी

शेवटी मनच म्हणते
माझे अधिकारच घ्या काढून
मी नाही होऊ शकत परिपूर्ण

अशा वेळी तरी दोन पेग मारून
शांत बसता यावे

--- ००० ---

हिंदीत तर खून म्हणजेच रक्त
लाल रंग बिचारा
हिंसक ठरतो
तोच रक्ताचाही असल्याने

मृत्यूच्या भीतीमुळे
स्मशानाचे भूत होऊन
बसते मानगुटीवर
आणि फूल
प्रियेच्या केसांत जात असल्याने
ठरते मोहक

दुसऱ्याच गोष्टीने
तिसरेच काही
घडण्याच्या या जगात
असे सर्व गुन्हे
नोंदवता येतात
मनाच्या नावावर

अमुक गाण्याने
तमुक मूड
नाहीच जागा झाला
तर काय होईल

नको नको
जगण्यासाठी मनाचा साठा
लागणारच सगळा
अनावश्यक असला तरीही

--- ००० ---

या घरात राहिल्याने
सगळेच आजूबाजूचे
भावनिक आणि वैचारिक
गुंतलेले एकमेकांत
खिडकी रस्ता टॉवर
आणि साठत साठत गेलेल्या
शेकडो आठवणी

हे सगळे म्हणजे
कविता नव्हे हे समजते
हे सर्व नसण्यातच
असते कविता हे पाहूनही
कवी घट्ट चिकटून

कविता सांगण्यासाठी
भाषा लागेल
आणि लागतील
सुखदुःखे सवयीतली

सांगायला तरी
कशाला हवीय कविता
या प्रश्नाचे उत्तर नसते कवीकडे

तडफडीतून बाहेर
असणे सांगत राहायलाच हवे
हे गृहीत धरून
कवी अनावश्यक तडफडही
स्वीकारत राहतो

--- ००० ---

रस्ताभर पसरलेल्या धारदार काचा
कधीही बळी घेऊ शकतात
अविरत चालणाऱ्या प्रेमविचाराचा
कारण उद्यान म्हणजे गटार असले
तरी डॉक्टरला कुणीही
हसवू नाही शकत

मंदिराच्या सावलीतून काही मैल
चालणे म्हणजे सैनिकी अधिकाऱ्याच्या
आज्ञा न मानता चित्रकाराला महत्त्व देणे
-- पावसाळ्यात हे कोण चालवून घेईल
तरुणपणातले चळणेच म्हणतील लोक याला

उघड उघड व्यभिचार म्हणावा असे पाणी
वाहताना कुठे करते विचार
की माझ्या वाटेतली ही ताजी मुंडकी
पुन्हा जिवंत झाली तर काय होईल

ऊठसूट पशुपक्ष्यांना शिव्या देणे
किंवा झाडांना स्तुतिसुमने वाहणे
म्हणजे दुसरेतिसरे काहीही नसून
आशाळभूतपणे पाहणे असते
सूर्याकडे तो जेवणानंतर हात धुवत असताना

सबबींचा काही उपयोगच नाही
हे कळण्यासाठी पापड नाही लाटावे लागत
त्या ऐवजी दूरदृष्टी लागते ओळखण्याची की
आपले सर्व जगणे म्हणजे नुसतीच एक उधळपट्टी आहे

--- ००० ---

कोणत्या ना कोणत्या
समूहात बुडून
आत्महत्या केलेला माणूस
बाहेरच्या बाहेर
जगून संपतो
हे माझे मला दिसले
तेव्हाच मी एकटा झालो

मला आता
ना सहानुभूती
ना हवे होते सांत्वन

आता समूहा ऐवजी
एकटेपणात
रुतून मरणे होते

एकटेपणा असणार होता
एक भळभळती जखम
आत्मकीवेची

हे ना धैर्य होते
ना पराभव

ना समूह वाचवू शकत
होता ना एकटेपणा मला

अहिंसक जगण्याची इच्छा
किती बेगडी आणि तोकडी

--- ००० ---

आच आणि आस असतेच
जे हवे ते हवेच असण्याची
जोवर डोंगराचा आवाज
विरोधात गेल्याचे
कळतच नाही नीट

जी हवा ओळखीची झाली
ती आपोआप होत गेली
हक्काची मार्गिका प्रवासोत्सुक
पण अचानक जणू
दरड कोसळल्याने
थांबावे सगळेच विचार
तसेच झाले भूतकाळाचे सार

गरज नसताना आणि खरे तर
हवेलाही हवेच असताना
सामाजिक प्रभावांनी
थबकले सारे
सध्याच्या सावलीचे वैभव

जबाबदार कुणाला धरणार
या हजारो वर्षांच्या
छिन्नविच्छिन्न समाजात
यांच्यांतलीही प्रत्येक व्यक्ती
अशाच नाइलाजात गोठलेली

त्यामुळे उरते फक्त जाने दो
सर्वच पूर्णपणे जाने दो

--- ००० ---

भाषेतून नेमके
काहीच नाही पोचू शकत
हे पाहून अर्थातच
म्हणजेच अर्थहीनपणेच
भाषेच्या आत्मनाशाच्या
प्रक्रिया शोधणे सुरू झाले

टेकडीवर सॉस फासून
तोंडात टाकावी एखादी शिवी
आणि अकलदाढ पडल्याप्रमाणे
टाहो फोडावा एखाद्या मादक नर्तकीने
तशा सगळ्या जमलेल्या ऍसिडचा
झाला डोह आणि मग त्यात पडले चांदणे
शांतपणे जगण्याचे प्रतीक बनून

नुसतेच जाऊ द्यायचे होते शब्द
विचारांची उरस्फोड करायचीच नव्हती
टेकडीवरून ओघळलेले सॉस चाटताना
उल्लेख टाळायचे होते सर्वच वाचस्पतींचे
जरी सभा फुल भरलेली होती
आणि श्रोते सगळे पदवीधर होते

विनोदत्व हेच या जगाचे मूळ सूत्र आहे
निदान माणसासाठी तरी कारण इथे
दुःख ही एक खोटी गोष्ट आहे
हे सर्वच धर्मांनी सांगितलेले आहे
काळ्या टेकत टेकत रस्ते ओलांडताना
खात्रीपूर्वक

--- ००० ---

धर्माच्या बाबतीत मी अनाक्रमक, अहिंसक आणि सहिष्णू आहे पण देशाच्या बाबतीत नाही – कुणाचीही धमकी वा आक्रमण देशाने खपवून घेताच कामा नये.

भाषेच्या बाबतीत मी अनाक्रमक, अहिंसक आणि सहिष्णू आहे पण विचारसरणीच्या बाबतीत मी तसा नाही.

मला पटणाऱ्या विचारसरणीतले मला आवडणाऱ्या छटेचेच लोक अधिक चांगले, असे मला वाटते.

मला सगळ्यांशी प्रेमाने आणि सहानुभूतीने वागायला आवडते पण तसे ज्यांना आवडत नाही त्यांचा मला संताप येतो.

असा थोडाफार गोंधळ सगळ्यांच्याच मनांत असतो, हे मला समजते तरीही माझा गोंधळच त्यांतल्या त्यांत सर्वांच्या हिताचा आहे, असे मला वाटते.

बलात्कारी, अतिरेकी आणि देशद्रोही यांना माफ करताच कामा नये, असेच माझे मत आहे.

सत्ता मग ती कोणतीही असो, ती न्यायी असूच शकत नाही आणि ती विरोधी मतांच्या लोकांशी प्रेमाने वागूच शकत नाही, हे मला समजते पण तरीही त्यांतल्या त्यांत कुणाकडून अन्याय झालेला चालेल, हे बघावेच लागते.

मी प्रेमळ आहे तसेच सर्वजण प्रेमळच असावेत, असे मला वाटते.

मला अपमान, पराभव हे दुःखकारकच वाटतात पण सूड घ्यावा की नाही यावर माझे निश्चित मत नसते. संदर्भ पाहून आणि फायदातोटा पाहून सूडभावनाही कधी कधी मला योग्य वाटते.

व्यक्तिगत पातळीवर माझे सगळेच संबंध संघर्षमय असतात – हा एक मला मानवी जगण्याचा अटळ असा भागच वाटतो.

काय चूक आहे यात ?

(कृपया, हे माझे व्यक्तिगत निवेदन समजू नये, ही विनंती.)

--- 000 ---

पादाक्रांत झालाय फूटपाथ तेवढा पाहू
गर्दीतून वाट काढत खांदे तिरके करत
चालताना कळते ही पूर्ण गर्दी
मला नाकारणारी आहे आणि मीही तिला
माझ्या अंधाराची खबर
ना सार्वजनिक मुतारीला
ना राष्ट्रचिन्हांना

मी नसतोच तरी कुणालाच काहीही
कळले नसते मीही नसती थांबवली
पावले पुढील काळाच्या भल्यासाठी

पण आज तरी मला वाटतेय
की आपली प्रजाती नष्ट
होण्यापासून वाचवावी
त्यासाठी हवे तर काढलेली तिकिटे
ब्लॅकमध्ये विकून
संगणकाची साफसूफ करावी

हा गरीब देश आहे
इथे कलेचा खर्च
वाह्यातच ठरेल श्रीमंती लग्नातल्या
कपड्यांच्या किळसवाण्या
घमघमाटासारखा

आग्रह नकोच आणि खपवणेही नको
आपले चरित्र नीट मातीत घालुन
त्यावर एक चबुतरा बांधून जावे म्हणजे झाले

--- ००० ---

मनाच्या अवनत भागाला कळते की
मनाच्या उन्नत भागाला वाव दिला
की एकूणच आपले बरे चालते
म्हणून ते वाव देते उन्नताला
तरी उन्नत नाही होत कृतिशील
कारण कुणाच्या वाव देण्याने
ते काम नाही करत
ते असते स्वतंत्र स्वायत्त

अवनताला आठवते की च्यायला
बरोबर आहे आपण नव्हतोच त्या वेळी
जेव्हा उन्नतराव जागे होते
म्हणून अवनत तयार होते नसायलाही
आणि तसा प्रयत्न जारी करते
पण त्याच्या त्या तीव्र प्रयत्नाच्या असण्यामुळेच
त्याचे स्वतःचे असणेच तीव्र होते
त्यामुळे उन्नतराव हलतच नाहीत

आयला म्हणजे सत्ताच सोडायची
की काय जरा बरे वाटण्यासाठी

उन्नताच्या काळात आपल्या पायाची
वर्षानुवर्षे ठसठसणारी जखम
बरी झाली होती ते अवनताला आठवते

काहीही न करता जागच्या जागी
विलय पावावे लागेल हे ओळखून
अवनत आता वाट पाहात राहते

--- ००० ---

अंदाजाने वाचक घेतो समजून
बंद खोलीत सतत
सिगरेट ओढणारा माणूस
पण तो स्वतःच तो माणूस
नाही होऊ शकत

डायरेक्ट ते तसेच न घडणे
म्हणजे थोडे डायरेक्ट
आणि बाकीची माहिती पोचणे

एखाद्या कवितेला
डायरेक्ट अनुभव नसतोच द्यायचा
पण डायरेक्ट सुरंग पेरायचा असतो
वाचकाच्या मनात
अनुभव-माहिती यांच्या द्वारे

अधिकाधिक खरा अनुभव
देणारी कविता हे नाही करू शकत
कारण तिच्या धुरात
गुदमरून जात राहतो
वाचकाचा भूतकाळ

धुराचा तपशील असूनही
वर्तमानात अवकाश
मोकळा ठेवणारी कविताच
उडवून लावू शकते
वाचकाचा भूतकाळ
एकमेव अंतिम शक्यता म्हणून

--- ००० ---

मी घडवू देतो माझे एक विकृत शिल्प
माझ्याबद्दल तिरस्कार वाटणाऱ्याला
कारण माझ्या गाण्यातून
जमवायच्या असतात मला अगणित
काडेपेट्या माझे वैभव वाढवणाऱ्या

गाणे माझ्या आवाजात आल्याने
माझे हक्क निर्माण होतात
सर्व कानांवर आणि हृदयांवर

गाणे हे जगणे असू शकते
असे असले तरी
हेटाळणीने माझाच चेहरा विद्रूप होतो

मी आणि माझे गाणे आणि श्रोते
जेव्हा मतांच्या जगात भिडतो
तेव्हा माझ्या शिल्पाला
येत जाते एक अष्टावक्र रूप
नुसतेच कुत्सित हसणारे

माझ्या गाण्याचे श्रेय
माझेच असायला हवे
मीच असणार राज्यकर्ता
असे मला म्हणायला लावून
पूर्ण केले जाते माझे शिल्प

ओबडधोबड गळ्याचे आणि
कुद्ध डोळ्यांचे

--- ००० ---

नाते विचारांनी कंट्रोल केल्यासारखी कविता
डल होते एकमार्गी
सर्व पाकळ्यांच्या शक्यता छोटलेली --
तिला भरभरून
बहर नाही येऊ शकत --
ती असते एकरेपीय आणि हेतुयुक्त --
तिला हवे ते हवेच असते
आणि हवे असतात
हवे तेच बदल

विचाराचे मुळात दुर्लक्ष होते
वर्तमानाकडे
अंतिम टप्पा मनात घेऊन
तो असतो माहितियुक्त
आणि कवितेला हवा असतो
सर्वस्वस्पर्श
कळण्याबाहेरचा

विचार असतो बोधप्रद
विचाराला असतात साचे
विचार असतो सनसनाटी
आणि रक्तयुक्त त्यागाला तयार

कविता नसते शस्त्र खुनाचे
ती असते समूळ उच्चाटन
विचाराच्या राज्याचे
एका नकळत्या भरपूर प्रांतात
बेहद झोकून देणारे

--- ००० ---

असे झाल्यावर तसेच व्हायला हवे
ही कल्पना घट्ट असल्याने
इतकी शांत झाडे पाहून भीती वाटते
जगाची जणू रेंजच गेल्याप्रमाणे
इमारती नुसत्याच दिवे लावून
राहतात संपर्कहीन

जगाला शिस्त असल्याने
दुःख झाले की रडावेच लागते
कधीकधी दुःखाचेही हसू येणे
हा ठरतो शिस्तभंग

अनुक दिवशी तमुक इतका पाऊस
असे रटाळ रूटीन
निसर्ग नाही पाळत
आणि बदलांचीही अमुक इतकीच
हीच फक्त कारणे
हेही तो नाही म्हणत

मनही सारखे बदलते
पण असण्याचा ताण आहे तसाच
सतत भीतीयुक्त

झाडे चटावत नसावीत शिस्तीला
नाही तर तीही झाली असती भयग्रस्त
मन विचारते एकच प्रश्न
संपूर्ण बेशिस्त असू शकेन का मी
निर्भय

--- ००० ---

त्याच्याकडे काही हजार फोटो होते
सूर्यास्तांचे इकडचे आणि जगातले
चित्रकारांच्या चित्रांना तो खोटे म्हणे
किती तऱ्हांचे असतात सूर्यास्त
असे म्हणून आल्यागेल्याला
तो आल्वम दाखवे पाहायची सक्तीच करे
सौंदर्य पसरवणे अनेक मनांतून
हेच तो त्याचे जीवितकार्य माने

सूर्यास्तांइतके सुंदर काही असूच नाही शकत
त्या सौंदर्याला तोडच नसते
गुंगवून टाकणे आणि स्तिमित करणे
हे करावे तर सूर्यस्तांनीच तो म्हणे

त्याने त्या फोटोंची काही प्रदर्शनेही भरवली होती
लोक वाहवा करत तेव्हा तो म्हणे
यात माझे काहीच नाही श्रेय सर्व सूर्यास्तांचे आहे
त्याचा नम्रपणा हाही एक चर्चेचा विषय होई
सूर्यास्त पाहणारे आपोआप नम्र होतातच तो म्हणे
लोकांना सूर्यास्त पाहायला उद्युक्त करणे
हे जगात शांतता प्रस्थापित करणारे ठरू शकेल
हे ओळखून त्याने सूर्यास्तांवर एक पुस्तकही लिहिले होते

सूर्यास्त या विषयावर एक माहितीपट वा सिनेमाच निघायला हवा
असे त्याला वाटे एखाद्या सूर्यास्ताला मीलन दाखवून
मग त्याला जोडून सूचक रात्रीत विलीन होणारा

त्याच्या चेहऱ्यावर एक तेज दिसते असे बरेच लोक म्हणत

--- ००० ---

जे जे काही अर्धवट अपूर्ण
ते ते असते घर्षणमय अस्वस्थ
सकाळ दुपार संध्याकाळ रात्र
उगीचच निघत राहिलेला
सुशोभित मॉलमधून धूर

सिगरेट न पिताही स्वतःसह
घुसमटून टाकणे
आसमित्रांसह सर्वांचे जगणे

मुहूर्त हरवलेले प्रेमिक
दशदिशा शोधत राहतात
मीलनांच्या कल्पनांचे अवशेष
हरेक दुकानात अधीरपणे

ऊन पडते तेही जणू
मृत्यूचे भय या रूपात
आणि त्याची प्रतिबिंबे
खात राहतात सावल्यांना
वाळवीप्रमाणे

मनाला मनच नाही आवरू शकत
शुद्धीकरणाला बाहेरचे लागेल भिंग
हे समजत असूनही चाललेली
निरर्थक तडफड

धावा तरी कुणाचा कसा करणार
सर्वच प्रार्थना शिळ्या असल्यावर

--- ००० ---

धुके पडलेय
बरे, पडलेय, मग ?
यालाही काही अर्थ असेल !
असेल ?
कशासाठी व्याकूल व्हावे अर्थासाठी ?
कसली ही सवय ?

सर्व सृष्टीत भावना दिसतात
थोड्याफार
पण भावनांना अर्थ म्हणावे ?
पक्षिणीला तिच्या
पिळ्ळांबद्दल वाटणाऱ्या
आसक्तीचा अर्थ काय लावणार ?

हे छोटे छोटे पक्षी
कुठून आलेत ?
कसली एवढी लगबग चाललीय त्यांची ?
इथल्या इथेच तर फिरताहेत !
असेल त्यांचा त्यांना अर्थ
की ती
माझ्या मनाची मिजास ?

माझ्यामुळेच
जर सगळे अर्थपूर्ण होत असेल
तर माझाही अर्थ
शोधावा लागेल !

माझा मीच ?

--- ००० ---

कागद येत राहतात
मासिके पुस्तके येत राहतात
निरनिराळ्या केसेसचे निकाल
आणि युद्धांच्या पाताळयंत्रणा
येत राहतात असंख्य
ताणांच्या कारणमीमांसा

मुळात इतके वाचणे शक्य नाहीय
आणि मुख्य म्हणजे 'मेमरीचाच प्रॉब्लेम आहे
किंवा माझे मनच जगण्याच्या नादात
याला फारसे महत्त्व देत नसल्याने
ते बरेचसे लयाला जात असेल

मग हवेयत कशाला इतके कष्ट
पण संस्कार तर काही होत असतीलच ना
माझ्या जगण्यावर या सगळ्यांचे
पण ते श्रेयस्करच असतील
हे कसे ठरवणार

इतर कुणी कुणी घेत राहतीलच ना
ते संस्कार जे आपोआप पाझरतील
मानवी जगण्यात म्हणजे माझ्याही पण तरीही
ते वेगवेगळे असणार ना

त्यापेक्षा आऊटसाईड द ऑफ स्टंप
समजून जाऊ द्यावे सगळे मागे टच न करता
आपली इनिंग संपेपर्यंत – ती संपण्याच्या
घटनेचा चेंडू मात्र टोलवेल कुणितरी सीमापार

--- ००० ---

भावनानांच्या संपर्काना
आपण एकत्र जगणे समजलो
उंबऱ्याच्या अलिकडे
बत्तीस वेळा चावून खाल्लेले सर्व घास

गंजलेली शरीरेही
हवेच्या सवयीमुळे निर्धास्त राहिली
भिडली बेशुद्धपणे तेव्हाही
त्यांची हत्यारे
मग्न राहिली आठवणी कोरण्यात

उकिडवे बसून शेकोट्यांची
कृतिचित्रे काढणारे चित्रकार
स्वतःच्या पिढ्यांची घरे भरत
नखांनी ओरबाडत राहिले
वर्तमानाचे मादक द्रव्य

याला हलगर्जीपणा कोण म्हणेल
हा तर मिळवलेला
शांततेवर कसून विजय

पाषाणांसारखे
चिकटून उभे राहात
आणि आवाज न होता
आकाश भेटून
भावनेला वाट करून देणे
आज
बाराशे तेराव्यांदा घडले

--- ००० ---

मोदी बुद्धिप्रमाण्यवादी भक्तिमार्गी
तालिबानी कम्युनिस्ट चीन ट्रंप
अनेक धर्म कर्मकांडे
असंख्य भूमिका आदर्श
प्रणाली स्वप्ने एवढेच काय
माझ्यासह सर्व माणसे सर्व संबंध
सर्व वस्तू निसर्ग भेसळ
अस्वच्छता भ्रष्टाचार युद्धे
डावपेच जिंकणे हरणे
असे हे सर्वच मला
काहीच पूर्ण न पटणारे
त्रास देणारे खरचटणारे
आणि हे सर्व असे का आहे
हा एक पिच्छा न सोडणारा प्रश्न

हे सगळे बदलायला हवेय
या व्यवस्थेत राहूनच
तिच्यात क्रांती घडवायला हवीय
मध्यमवर्गच नष्ट व्हावा
रस्ते खड्डेमुक्त होऊन
त्यांवरचे दिवे कायम नीट
लागावेत रात्री आणि हो
पाणीपुरवठा नीट असावा भरपूर

पण नको हे असे हवेच सतत काही ना काही
दयाघना असू दे असे खूप पण माफक
दुःख देत जा
माझे असणेच त्यावर अवलंबून आहे

--- ००० ---

रस्त्यात भेटलेला तो मला आणि मी त्याला
अनोळखी असतो
रस्त्यावर उभी केलेली एक दुचाकी
येताना त्याने लाथ मारून पाडलेली
मी पाहिलेली असते

मी नाही ओळखत तुम्हाला
मी म्हणतो सावधपणे
तर तो म्हणतो की तो दिल्लीचा आहे

अच्छा आता येते माझ्या लक्ष्यात
म्हणजे हाच तो ज्याचा पत्ता
नोटर्ईज केलेला कागद
माझ्या खिशात आहे

भले शाब्बास मग तुम्ही असे
भर माधान्हीच्या वेळी
इथे काय करताय मी विचारतो
तर तो म्हणतो की त्याला
प्रश्न विचारायची पद्धत नाही

मी म्हणतो की ठीक
लगेच असे हळवे नका होऊ
किंवा रागावूही नका
शोधताय काय ते सांगाल तर मी करेन मदत

तर तो माझेच नाव सांगतो
मी खजिल होतो

--- ००० ---

आपण उदासीनपणे बसलेले असताना
आपल्या दातांवरची हिरवळ
जगभर पसरावी तसे होते सगळे
प्रत्यक्ष सत्य अनपेक्षित धक्कादायक

उत्साह वाढल्याशिवाय
कोणती वाहने वापराल आणि
कराल चैन श्रीमंती कंगव्यांची
हा प्रश्न गहन असला
तरी तो फक्त आपला एकट्याचाच
कारण कोणतीही टोळी
त्यात इंटरेस्ट घेत नाही

टोळीला लागतो भावनिक एकोपा
चरणारी जनावरे निरुपद्रवी
सहज फस्त करू शकणारा
आणि लागते
मानवतावादी हिंसक वृत्ती
जगाचा स्वर्ग करू इच्छिणारी

एकेकट्यांनाही एकत्र येऊन
आता त्यांचीही एक टोळी करावी लागेल
हे पाहून आपले धावे दणाणते
एकटे राहण्याचे स्वातंत्र्य नाकारते
ती कसली मानवता आपण विचारतो

तोवर मानवता या शब्दाचा अर्थच बदलून
अनपेक्षित उदात्त स्वर्ग असा झालेला असतो

--- ००० ---

राजकारण आणि करमणूक
यांच्या मान्यामुळे
सगळे पाणी सतत
डचमळत राहते
आयुष्यात

आता साधी माहिती
अशी काही नाहीच
उरफाट्या घटना
आणि पिरगाळलेले ऊर
यांनी हजारांचे बीपी
मनमग्नपणे सतत विचलित
स्विशात

शेंगदाणे फुटाणे
विचारांचे आणि भूतकाळी
पावसाचे सोसाट्याचे
झाडांचे शेंडे
पाताळात

गाडले गेलेले
हेतुहीन श्वासांचे
वर्तमान देह
वासनेत

सतत फुलत ठेवलेले अंगार
नॉर्मल समजून जणू निखारे
अस्तनीत

--- ००० ---

ज्ञानाच्या आंतरशाखीय क्षेत्रात बुद्धिसंचार करणारे
कमी ज्ञानवाल्यांपेक्षा आहे तेवढ्याच आयुष्यात
जास्त जगतात हे उघडच होते

तसेच तीव्रतेने हाय होल्टेज जगणारे
सर्वच लैंगिक भावनिक तीव्रता करत
वीपी मधुमेह हृदयाची लफडी
स्वीकारत जगणारेही
सामान्यांपेक्षा जास्तच जगतात

शहरांत जगायला जरा व्यापक आवाका
लागत असल्याने खेडवळींपेक्षा तेही
अधिक जगतात हेही मान्य झाले

साधे एखादी किरकोळ नोकरी करत
जगणारे मध्यमवर्गीय हे मात्र
सर्वात जास्त मर्यादित आणि
क्षणभंगूर ठरले

तुकारामाकडे तर रिकामीक होती
तिच्यासारखे अमर्याद काहीच नाही असू शकत
त्यामुळे तो तर आजही जिवंत आहे
आणि कायमच जिवंत असणार
हे पटवून घेणे भाग पडले

तेवढ्यात एकजण म्हणाला की विद्रोही
क्रोधाचा खूप वापर करत कमी क्रोधवाल्यांपेक्षा
जास्त जगतात आणि हिंदुत्ववादी आणि कम्युनिस्ट

--- ००० ---

कधी ना कधी
समोरासमोर येणे घडतेच
मी सावध होतो
माझ्या नजरेतली भीती त्याला दिसते
मी काय करेन हे सांगता नाही येत
असे वाटून तो गुरगुरतो
दात दाखवतो
गरज पडल्यास हल्लाही करावा अशा विचाराने
भयानक दिसू लागतो
मी अधिकच घाबरतो
आता इथून निसटावे कसे
तेच मला कळत नाही
मी घाबरल्याचे त्याला कळू नये
याची मी काळजी घेत राहतो

आकाशातून चंद्र निसटला
तर काय होईल या कल्पनेलाही मी घाबरतो
पण त्या निर्जीव वस्तूला माझी भीती
कळत नसावी बहुतेक

मी ज्यांना ज्यांना घाबरतो
त्या सर्वांचीच
माझ्याबद्दल तक्रार असते
की मी अभिव्यक्तिस्वातंत्र्याचा खुनी आहे
आमचा एकमेकांना अंदाज नसल्याने
अवसरच नाही राहात आम्हाला हे विचारायला
स्वतःला की बाबा मला कुणी घाबरूच नये
असे कधी मला होता येईल का

--- ००० ---

शब्दकोशातले किती शब्द
आहेत त्याच्या मनात
तेवढाच त्याचा विस्तार
आणि तेवढेच
त्याच्या स्मृतींचे वैविध्य

अप्पलपोटेपणाच
झालेल्या असला तरीही
आकाशाच्या विघटनाचे गणित
कधीतरी मांडावेच लागणार

जगणे म्हणजे एकखांबी तंबू
अनुभवांचा एस्टी स्टँड
तळागाळापासून
सर्व शहरे गाठणारा

जेव्हा केव्हा उघडीप असेल
तेव्हाही दुर्लक्षच करावे
स्वच्छ उजेडाकडे
मळक्या डोळ्यांनी
हे तर जणू एक अटळ तत्त्वच

काही ना काही मागण्यांसाठी
सतत बंद पुकारलेल्या शहराप्रमाणे
अंताचे विचार दबा धरून बसलेले

त्याआधीच गल्लंमर मिळवून
जेवण उरकून घ्यावे हे एकमेव शहाणपण

--- ००० ---

मुळात मी कोट वापरत नाही
त्यामुळे सोन्याच्या बटणांचा
प्रश्नच नाही

असतात हे मला माहीत आहे
जगात आणखीही खूप फुले
पण मला उपलब्ध नसलेली

नेटवरच्या वस्तू हॉटेलांची वर्णने
स्त्रियांचे बहाणे अत्तरे
माझ्या स्पर्शाबाहेर

सिंहासने शस्त्रे झुंबरे
नोकर वाहने
महाल बागा

राजकारण सिनेमा
समाजकारण प्रबोधन
हेही नाही माझे

गरिबीचे चटके
असह्य अन्याय अत्याचार
उपासमारही नाही

मी नाहीच असेच समजा ना
काय प्रॉब्लेम आहे
मलाही नसायला जमले की झाले

--- ००० ---

हो हो अवश्य
भेटू ना
आत्ताच मी इथून
पाचशे कोंबड्या
पळत जाताना पाहिल्या
काळजीच नको
सूप उत्तम होणार
तुम्ही ग्रीनीच लाईनला
केलाय कधी स्पर्श
नाही ना
मुळाशी जाणाऱ्यालाच
मरणाची भीती
असे म्हणतात बाबा
आणि आपल्याला काय
अफवा बास असतात
नव्हे त्यांच्यावरच
चालु शकते आपले
पथ्य एकच
मुळाकडे फिरकायचे नाही
सत्य नाही हो समजू शकत
अफवाच सत्य मानायच्या
काय फरक पडणाराय
राजकीय धार्मिक प्रचारक
खूप ताकदवर असतात
ते सोडा
थंडी उकाडा दुःख
या तर नाहीयत ना अफवा
बास मग

--- ००० ---

जखमा बऱ्या करत
नसते बसायचे रे बाळा
जखमा होण्याचा भागच
टाकून द्यायचा असतो
थुंकावाच लागतो तो
म्हणाले प्रिय तुकोबाराय

इथली अंधळी कोशिंबीर
रेल्वे लाईनच्या शेजारीच घर
असल्यासारखी अव्याहत
राहते वाहात मनात

तुला जगायचे असेल
तर मरावे लागेल
म्हणतात तुकोबाराय
तुझी ती आत्महत्येची
जी प्रेरणा म्हणतोस वो भी फेक दो

तू स्वतःला वृक्षवल्लींपासून
वेगळा खास समजणार
त्यांच्या सौंदर्याने मोहित होऊन
त्यांचा आनंद घेत राहणार
घुटक्याघुटक्याने पिकनिकला जाऊन
तर जा बाबा तुझी मर्जी
घे आनंदाने हवा तेवढा थकून

मी नाही तुला वाचवू शकत
म्हणतात तुकोबाराय

--- ००० ---

तुका म्हणे
फुटू नका
तुटू नका
फाटू नका
एकमेकांना विटू नका
झटू नका
कान किटले तरी
डोळे मिटू नका

देहानेही सुटू नका
आणि पळ म्हणूनही
सुटू नका
एकमेकांच्या जिवावर उठून
आपलेच म्हणणे
रेटू नका
मनाला जे वाटतेय
तेच खरे समजून
इतरांना वाटू नका

वाटूनघोटून
आपापले विचार
चाटू नका

मेटाकुटीला येऊन
वाट लावायला पेटू नका

सर्व एकच आहे म्हणजे काहीच नाही
संशय फिटल्यावर अवघी रिकामीक आहे

--- ००० ---

भविष्य जाणून घेऊन
तुकारामाला कर्कशा
टाळता नसती आली का
पण मग आदर्श शोधणार कशी
आणि तुकाराम स्वतः
आदर्श असायला नको का

अवघा तो शकुन
हे समजलेला हा माणूस
अमुकच हवे
असे म्हणेल का

जगद्वंद्य स्परस्टार
अमर कवी होणे
या हेतूने नव्हताच लिहीत तो
अवघे विश्व
अमर करण्याची
जिवंत प्रक्रिया होती ती

कुठे काय झाले
कोण सुधारले
हे त्याला विचारायची सोयच नाही
तो म्हणेल मी
कुठे काय म्हणतोय
मै तो एक नाचीज हूँ

जे नाहीच आहे तो म्हणेल
त्यात सुधारायचे काय

--- ००० ---

दुःखच नको हे मान्य करणे
देवाच्या कुवतीतले नाही
हे सगळेच मान्य करतात
धर्म मानताना माफक
इतकेच हवे असते
की बाबा पालीपासून
वा डायनासोरपासून
बचाव व्हावा आणि
पुरेशी सहनशक्ती मिळावी
की बास

एक तर मूर्ती
नाहीतर जिवंत माणूस
कुणीही चालते
मध्यस्थ म्हणून
माणूस तर
देवा ऐवजी होतो गुरू

गुरूच वाहतो काळजी
गुरूच देतो यश
आणि हवे ते सर्व
शिष्य राहतो अधीन

तुकाराम झटकून हाकलून देतो
अधम लक्षण म्हणतो
गुरुशिष्यपण

त्याच्या नादी लागणे महा डॅंजरस

--- ००० ---

बाँववर्षावात चिंधड्या होऊन
मरणे परवडते
हवा पाणी अन्न विषारी करून
तडफडत मरणे परवडते
द्वेषात जळत मत्सरात काळवंडत
महत्त्वाकांक्षेच्या ताणाखाली
तुलनांच्या न्यूनगंडात
नष्ट होत जाणे परवडते

स्वतःच्या मुलांना
याच छळाच्या चाकोरीत
ढकलणे परवडते

पण तुकाराम
नको नको
या सगळ्याचा अंत करून
मोकळे जगण्याचे
भयानक तत्त्व सांगतो तो
आगापिछा नसलेला
कुटुंब खलास झाले तरी
आपण जगरक्षक असल्याचा
आव आणणारा खोटारडा

तळ्यातमळ्यातही चालवून न घेणारा
मरणाचा प्रचार करणारा
कदापि न परवडणारा
अंगाला काहीच लावून न घेणारा
आपला अटळ शत्रू

--- ००० ---

आशयाकडे हेतूपूर्वक दुर्लक्ष करून
एखाद्याला महाकवीपणाच्या देव्हान्यात गाडून टाकणारे
भित्रे लोक असे असतील का कुठे जगाच्या पाठीवर

तुकारामाशी पंगा घेणे
म्हणजे आपली फाडून घेणे
एवढी अकल असणारे बुद्धिवादी
सरळ विसरूनच जातात
तर्का नाही ठाव
येथे रिघावया वाव

अस्मितेचा विचार असल्याशिवाय
भावना कशा दुखावतील
हे न समजणारे पुरोगामी
या भावना दुखावणे योग्य आणि न्याय्य
पण त्या दुखावणे अमान्य
असा निर्बुद्ध पवित्रा घेऊ शकतील
हे तुकारामाला आधीच माहीत होते

घटस्फोट घेणे वा न घेणे
एवढीच जेव्हा असते निवड उपलब्ध
तेव्हा समस्येचे निराकरण अशक्य असते

कुणाचा द्वेष करणे योग्य याचा निर्वाळा
देऊ शकणारे सुधारणावादी
खिशात हात घालून उभे असतात आत्मविश्वासाने

तुकाराम हाच असणार आपला बाप हे समजूनही

--- ००० ---

त्याचे विमान
देवाच्या कंपनीचे होते की मंबाजीच्या
यावर वाद घालणारे लोक
आज करतात त्याच्या अभंगांची गाणी
आणि करतात त्याला
धार्मिक करमणुकीचा सम्राट
आणि बेधुंद उदबत्यांच्या धुरात
वाहतात त्याला स्वीकारलेल्या नम्रतेचे फूल

सर्व भक्तांना माहित असते
यातूनही तरणार आहेत हे अभंग
माणसाच्या जगण्याची प्रवाही इंद्रायणी
जाणून आहे या शब्दांचे मूल्य

मानवी हक्क पशुसंगोपनरक्षण
इतर सर्व प्राणी सोडून असणारे
गोमातेचे पावित्र्य
देशाचा झेंडा आणि जातीचा झेंडा
या सर्व ठिकाणी नम्र असणारी मने
तुकारामापुढेही लीन असतात
तशीच

वाच्या निघतात
उपास होतात
फुगड्या खेळल्या जातात

पण येत नाही कधीच
अनेकत्वी एकत्व एकपणा

--- ००० ---

तुम्ही जुन्या हिंदी गाण्यांचे शौकीन असूनही
तुम्हाला आता तेही जराही सहन होत नाहीय
अशा नाजूक मनःस्थितीत असाल
तेव्हा तुकारामाचे नावही नका काढू
तो सततचा जिवंत ज्वालामुखी
भस्मसात करेल असा धोक्याचा आहे

थोडी तरी शक्ती थोडी तरी उभारी
लागेलच त्याच्या शब्दांसाठी
अन्यथा त्याला क्षणिक
वाईटही वाटेल तुमच्यासाठी
आणि तो पुढे निघून जाईल
चिडून काही विचाराल तर म्हणेल
मी नाही बाबा काही करत

एकविध आम्ही
न धरू पालट
असे म्हणत फार तर एकतारीवरून
तो विठ्ठलाला पाठवेल संदेश
की बाबा ये धावून याच्यासाठी
वर असेही म्हणेल की
क्षणभंगुर ते उपजली चिंता
खरी अखंडता आवडीची

तो वेडा आहे तो वाट लावू शकतो
मराठीत जन्माला आलायत
तर मरा आता
अभिमानाने

--- ००० ---

“ अगं तुकारामालाही त्याचा माल
खपवायचा असणारच ना
म्हणूनच म्हणाला असणार तो
' नाही देखिला तो डोळा
देव दाखवू सकळा ' ”
बाप म्हणाला तरुण मुलीला
मजेत पिड्झा खाता खाता

“ पण माणूस खरा वाटतो “
मुलगी म्हणाली तर बाप म्हणाला
“ या जगात कुणावरही विश्वास ठेवायचा नाही
मी धरून सगळे खोटेच असतात “
“ मग तोही तेच तर म्हणतोय
व्हाट इज हार्म इन ट्राईंग “ मुलगी म्हणाली

“ ' आलिया आकारा अवघे नासे '
हे पटण्यासारखे वाटते “ मुलगी म्हणाली
“ अगं तो बहुमताच्या विरुद्ध होता
' मानियले नाही बहुमत ' म्हणतो तो
आपण तर लोकशाही महत्त्वाची मानतो
म्हणजे बहुमतच आणि समाजात
राहायचे असते आपल्याला शिवाय बघ
स्वतःच्या सगळ्या इच्छा-आकांक्षा मारून
तो फुशारकी मारायचा की म्हणे
' मजहून नष्ट आहे ऐसा कोण '

ते काय लाईफ आहे
त्याला लाईफच नव्हते हे लक्षात घे “

--- ००० ---

तुकाराम सार ऐका हे अपार
जगण्याचा भार टाकावया
मन हेच केंद्र फेका हो बाहेर
देवाचे माहेर स्वतःच व्हा
देवाचे अस्तित्व म्हणजे नास्तित्व
रिकामीक सत्त्व जगण्याचे
वनांतरी जाणे सुखांना मुकणे
नको मुळी सुकणे संसाराचे
ठायीच बैसोन करा एकचित्त
घरी सत्य वित्त सहजची
फावला एकांत एकविध भाव
अवघेचि भेव नष्ट आता
स्मरणाच्या साठी वेळचि नसावी
सर्वकाळ व्हावी भेटगाठ
भेद तो नासला अहंकार गेला
चित्ती देव आला हेचि सर्व
देव तेचि पुण्य अदेव ते पाप
रिकामे ते माप असू द्यावे
आता व्हावे जल देवाची जी मर्जी
जावे मनमौजी सर्वासवे
अवघेचि शुभ माझे नाही काही
मला नाही काही क्षोभचिंता
लागला हा झरा अखंडचि वाहे
तुका म्हणे ध्यावे पूर्ण विश्व
प्रत्यक्ष कृतीचे सुंदर सौष्ठव
शब्दाचा गौरव कामा न ये
तुका म्हणे आता निवांतचि राही
पाहिले ते पाही परतोनी

--- ००० ---

जादूच्या सतरंजीवर बसून
घटना लिहिली
आणि स्पष्टच सांगितले
अयोग्य काही असताच कामा नये

शिस्तीमुळे बेशिस्त मोडण्या ऐवजी
शिस्तीचे विचारच मोडले तेव्हा
पूर्ण मानवजातीलाच
फाशी द्यावे लागेल हे पाहून
तज्ञ सल्ला म्हणून
तुकारामाला विचारले

तो म्हणाला विचारात नसतेच शिस्त
ती काहीच नसण्यात असते
कोट्यवधींची डोकी
तुमच्या विचारात नाही बसणार

काहीच नसणे तर शक्य नव्हते
म्हणून एक न्याय मंच काढला
व्यसनी लोकांनाही हे आवडले

आता वाईट लोकांविरुद्ध
लढा उभारणे गरजेचे होते
वाईट कोण ते ठरवतानाच
हवा तो समूह एक झाला

निर्धार आणि शौर्य
यांची मजा येत राहिली

--- ००० ---

पुढारी म्हणाले
तुकाराम आपली माती आहे
या मातीत आपण जन्मलो
या मातीशी ईमान राखणे
हे आपले पहिले काम आहे

तुकाराम हीच तर आपली संस्कृती
तीच आपली मूल्ये
तीच आपली नैतिकता

तोच आपला झेंडा
तोच आपला फ्लेक्स
तोच आपले वर्गणीपुस्तक

तोच आपले कार्य
तोच तिकीट
तोच निकाल
पहिला पेढा त्यालाच

पण तो अवघड आहे साला
कळत नाही
पण भक्तिमार्ग आहेच ना
आपण रोज फूल वाहतो त्याला

वाईट वाटते आपण गद्दारी करतोय
त्याच्याशी आणि मातीशी
पण आपण संस्कृती नाही सोडणार
मस्त खेळू शकतो आपण लेझिम

--- ००० ---

मातीचे क्षेपणास्त्राशी मतभेद
झाडाचे रेल्वेशी मतभेद
आणि माणसांचे माणसांशी तर खूपच

होतेय काही सुधारणा असे वाटत असले तरी
आखवे आयुष्य हेच करत घालवायचे
हे जरा कंटाळवाणे आणि दबावाचे वाटत राहिले

पहाटे छान फुले उमललेली दिसावीत
असे काही राहिलेच नाही
आणि कुणाचेही ते राहताच कामा नये असे झाले

बुडता हे जन न देखवे डोळा
हे अशा वेळीच वाचले जाणे
हा एक भयानक अर्थपूर्ण योगायोग

किराणा आणताना ठेच लागू शकते
एखादा वेडा दगड मारू शकतो
अवकाशयान बिघडून कुठेही कोसळू शकते

तसे झाले आयुष्य
ओळखीही नसलेले लोक मित्र वा शत्रू झाले
त्यांना खलास करायचा अवकाश की बास असे झाले

हे समूहांनी घडू लागल्याने
लढाईचे स्फुरण लाभले
तुकारामाला काय वाटते ते कुठे बघत बसणार

--- ००० ---

जवळचे कुणी गेले
तर दुःखाचे श्रम पडतात
नोकरीधंदा तर श्रमाचाच
सर्व संबंधही श्रमांचेच
मत बाळगणे
आठवण बाळगणे
रांगेत उभे राहणे
प्रवास करणे
पटवून देणे
हरवलेल्या वस्तू शोधणे
गैरसमज दूर करणे
अपमानाची परतफेड करणे
आपल्या चुकीच्या वागण्याचे
काय होतील परिणाम
याची भीती बाळगणे
डावपेच करणे
आपण मजेत असल्याचे दाखवणे
वाट पाहणे चिंता करणे
विरहात पोळणे
मीलनात मस्तणे
कंटाळणे निराश होणे
आणि उज्वल भविष्याची
स्वप्ने रंगवणे हे आणि असे खूप
हे सर्व खूप परिश्रमाचे

हे समजून मग समजायला हवेत
तुकारामाचे बोल
नलगे श्रम चिंतना

--- ००० ---

जगण्यात काहीही गूढ नसावे
हेच मला वाटते माझा हा विचार
ऐकून एक मस्त चपळ खार
झाडावर चढून फांद्याफांद्यांतून
बेपत्ता झाली तर तुकाराम म्हणाला
देवाचे कारण देव जाणे

मी तापाने का फणफणलो
बरा तर होईन पण कशाला
हे मध्येच तर तुकाराम म्हणाला
देवाचे कारण देव जाणे

काही कायमचे कुचंबणेत
हाल सोसत अभावाचे
मानवी मनांच्या निर्लज्ज
बेफिकिरीत ते का तर तो म्हणाला
देवाचे कारण देव जाणे

एकाला वा जगाला
शाश्वती न वाटणे कसलीच
आपण भलत्याच दूरच्या
परक्या डोक्यांवर अवलंबून असणे
आणि भोवती सतत अतिरेकी
असे का तर तो तेच म्हणाला

मला देवासारखी गूढ गोष्ट नको आहे
म्हणून मला तुकारामाचा संताप येतो
यावरही पुन्हा तो तेच देवाचे म्हणाला

--- ००० ---

दुधाच्या सायीसारखे असावे
वरून भ्रमाचे लोभस आवरण
आणि खाली असावे आपण
स्वतःला सत्य वाटणाऱ्या रूपात
अशा किरकोळ फसवणुकीतून
आघातांपासून स्वसंरक्षण करत

आपण तर करूच नाही इच्छित
कुणाच्याच सत्यावर आघात या गोडव्यात
घडत राहावेत सगळे संबंध आणि प्रसंग

हा नाजूकपणा जितका फायदेशीर
तितकाच आघाताने प्रचंड दुखावणारा
आणि आपल्या सत्यात काही
जानच नाही असा फील देणारा

आणि अशा माणसाला सांगतोय तुका
आघातावेगळा असे ठाव हा निराळा
जणू त्याचे नाहीच काही सत्य किंवा
सायीऐवजी लोखंडाचा थर असावा
इतका सशक्त असावा त्याचा भ्रम

माझी साय कडक विरोध नाही करत
पण सौम्यपणेच म्हणते
ते आपल्या आवाक्यातले नाही

मंद आचेवर उकळत राहणेच त्यापेक्षा
भ्रमासह झेपू शकेल

--- ००० ---

माझे दुःख खूप मोठे
तुला नाही कळणार
माझा अभ्यास खूप मोठा
मीच उपयोगी
मी परदेशात जाऊन आलोय
माझा अनुभव विशाल
तू संकुचित तू जातवादी
तू पक्षवादात गाडला गेलेला
दुःखामुळे काय कळते
अभ्यासामुळे काय कळते
अनुभवामुळे काय कळते

आपण सर्वच जर अशी
मौल्यवान माणसे आहोत
तर आपण टिमक्या का वाजवतो
हीन का होतो एकमेकांकडून

अन्याय कुणावर होतोय
हाच विषय चालला पाहिजे
जगभर सतत चोवीस तास

आणि तुकाराम म्हणतो
नाही ऐसा काळ केला आम्ही
म्हणजे त्याच्या मनाला
आकार उकार नसेल
आपलीच लाल करणारा
उलट म्हणतोय
नाही आता पर आप दोन्ही

--- ००० ---

टाईम मशीनमधून
इतके मागे जाऊन तुकारामाला भेटणे
शक्यच नव्हते ही माझी तळमळ पाहून
तो स्वप्नात आला म्हणाला
काळाचा प्रश्नच नाही
कोणत्याही काळात कोणतीही माणसे
भेटूच नाही शकत ती फक्त तोंडदेखले
परीक्षेपुरते हसू शकतात

माझ्या भेटीचे गाईड मिळते बाजारात
त्याचे सगळे नकाशे चुकीचे आहेत
मुळात मुख्य म्हणजे
तुकाराम असे काही नाहीच आहे

गाथा आहे पण माझी एकतारी
आता तुला सापडणार नाही
डोंगरही नाही माझी भेटायची जागा
तुला माहीत असलेला तुकाराम
तो मी नाही

होय आहेत शब्दांची रत्ने
पण ती ना माझी ना तुझी
शब्दांचेही नाही होणार टाईम मशीन

आणि तू जेव्हा येशील काळाबाहेर
आणि माझ्या भेटीचीही तुझी गरज संपेल
तेव्हा भेटून करायचेय काय
एंजॉय द नोबडीज लाईफ (कुणाचेच नसलेले जगणे मजेत जग)

--- ००० ---

कथा करोनिया द्रव्य घेती देती
तयां अधोगती नरकवास
असे म्हणणाऱ्या तुक्या साल्या
तुला आमच्याकडून
इयाट काही नको आहे
हे समजलेय पण तू
तू आमचा उपमर्द करतोयस
हे तुला समजलेले नाहीय

अरे बेअकली माणसा
तुझे पूर्ण आयुष्यच होते
तुझी तू केलेली कथा
तुला पूर्ण विश्वाचेही
काही देणेघेणे नव्हते
आम्ही आमचे प्रेम द्यायला तुला
तुझ्या मागे पळत येतोय
बेफिकीर निर्लज्जा

तुझ्याइतका क्रूर मित्र
जगात कुठे नसेल
चार लोक वाचताहेत आमच्या कविता
तर तेही तुला बघवत नाहीय

बुडू देत आमच्याही कविता चल
पण त्या पुन्हा तरून येण्याची
देतोस का गॅरंटी

जाऊ दे मरू दे चल तुझी गाथा आहे जवळ

--- ००० ---

हं बोल मी म्हणालो
तर ती म्हणाली की आता
ती परत नाही फिरू शकणार
तिने पाळलेल्या सर्व प्राण्यांचा लळा सोडून
ती आलेली असल्याने
आता गजर झाला तरी
ती निर्धाराचे पांघरुण काढणार नाही

आता माझी पाचावर धारण
बसतेय की काय असे मला वाटले
मला हे असे अपेक्षितच नव्हते की
अचानक आकाशवाणी झाल्याप्रमाणे
ती सुखाची माळ होऊन
गळ्यात येऊन पडेल

मी आजूबाजूला पाहून कानोसा घेतला
हे निदान आपसांतच राहायला हवे होते
निसर्गातला असा कोणताही पदार्थ
वा साधा वारा का असे ना
अचानक अनपेक्षितपणे
असे काही अनुकूल होणे हे एक संकटच होते

मी गांगरलेलो भांबावलेलो असतानाच
तिथे तुकाराम उसाचा रस पीत बसलेला दिसला
अरे म्हटले तू इकडे कुठे तर म्हणाला
अब्सर्डिटीची आणि दिव्यदृष्टेची जाणीव जिथे कुठे जन्माला येईल
तिथे असतोच मी जवळपास कारण क्षणात तिथे
माझे असणे स्पष्ट दिसू शकते

--- ००० ---

माझ्या संरक्षणासाठी मी केलेल्या
माझ्या विचारांमुळेच माझ्यावर हल्ले होतात
हे कळले तरी मी समाजाविरुद्ध कसा जाणार
ज्या व्यवस्थेने माझे भरण-पोषण केले
तिचे फुगे शांतता म्हणून हवेत कसे सोडणार

उर्वरित शक्ती म्हणजे तरी काय
उद्या कुणी कारंज्याचा पत्ता दिला खूण म्हणून
तर फक्त जिवंत राहण्याच्या मिषाने
मी टाळणार कसे समोरासमोर येणे

सर्वच विचार हल्ले होण्यायोग्यच असल्याचे दिसतेय
तरीही पिढीजात सवयी म्हणतात अमृततुल्यच चांगला
बाहत्तर प्रश्नांवर किंवा प्रश्नांना बेनकाब करणारा
शेर मला पाठ नाहीय म्हणून मी निमूट मागे उभा आहे

सर्वच माणसांची घरे रक्ताने माखलेली नाही दिसत का

हळूहळू सुधारणा करत हजारो वर्षे गेली
झालेही काही भलेबुरे बदल शिक्षणपद्धतीत
पण माणसे विचारांनी जखमी होणे काही थांबले नाही

यावर दुकानदार पुजारी अभिनेता आणि नेता
अशा सर्वांनीच हात वर केल्यामुळे शेवटी
तुकारामाला विचारले की बाबा आहे का काही भवितव्य

तर तो म्हणाला की नुसते भविष्य असे काही नसते
सर्व काळ एकच असतो एकमय एकविध रिकामीक

--- ००० ---

पाण्यावर शेवटचा सोनेरी चुरा टाकून
अस्ताला जाणारा सूर्य पाहून
एकाला प्रचंड आनंद होताना पाहून
दुसरे मन खट्टू होते माझा काय आहे दोष
मला का नाही वाटत असेच धुंद
या विचाराने ते सगळेच
जे जे आहे ते ते
नष्ट करायचे ठरवते

मुळात जगण्यात सौंदर्य येण्यासाठी
सूर्यासारख्या बाहेरच्या वस्तूची गरजच काय
दुःखाचे मूळ या सगळ्या
मानसिक हालचालींत आहे तुकाराम म्हणतो

दोघेही एकमेकांवर चिडून असतात
एकमेकांना नष्ट केल्याशिवाय
साधे न्यायाचे मानवी जगणे
अशक्य आहे म्हणतात

आपल्याला रोज असा सूर्यास्त दिसावा
म्हणून एकाची खिडकीच समुद्राभिमुख असते
ते पाहून दुसरा जळफळतो एक दिवशी
उगवेलच असा सूर्य की ती खिडकी
जळून खाक होईल म्हणतो

तुकारामाला क्षणभर वाईट वाटते
आपण उपकारापुरतेच उरलेले आहोत
हे जाणवून तो म्हणतो आपण सगळे एकत्र चालु या

--- ००० ---

दुःखाने उचंबळून आलेले हृदय
गोंधळून विचका झालेला मेंदू
अपघाताने मोडतोड झालेली हाडे
भांडणांनी पेटलेल्या दंगली
न्यायासाठी चेतवलेले द्वेष
नष्ट करा नष्ट व्हा
या तत्त्वासाठी तयार निराशायुक्त पलटणी
दगडफेकीवर गोळीबार करणारे
एकनिष्ठ शिपाई
शहरेच्या शहरे गिळंकृत
करायची हाव असलेले
नेते आणि व्यावसायिक

रंगामुळे बहिष्कृत
जातीमुळे हेटाळले जाणारे
स्थलांतरित म्हणून
अपमानित जगणारे

अपेक्षाभंग झालेले
पराभूत झालेले
असाध्य रोगाने जर्जर असणारे
प्रेमभंगाने वेडे झालेले
आणि अनाथ आणि पोरके

शिवाय आनंदी असलेले वा दिसणारे

सर्वाना सामावून घेतो तुकाराम
सर्वांसाठी सर्वांशी बोलतो

--- ००० ---

मन एका वेळी दोनच कामे करू शकते
हे तो समजून होता गरिबांना
त्याने टाळ आणि नाम दिले
गोंगाटमुक्तीच दिली
आणि सर्व गोंगाट जाऊ शकतो
याचा अर्थच इशारा काफी है

पवित्र ते अन्न हरिचिंतनी भोजन
हे सांगून त्याने जेवणाचे मानसशास्त्रच
शिकवले आणि आरोग्य दिले

सर्वात भारी म्हणजे
हो कां दुराचारी वाचे नाम जो उच्चारी
त्याचा दास मी अंकित कायावाचामनेसहित
नसो भाव चित्ती हरिचे गुण गातां गीतीं
करो अनाचार वाचे हरिनामउच्चार
असे म्हणून तुकारामाने
सर्व नीतिकल्पना आणि भलेबुरे
यांच्या पलिकडचे शहाणपण सांगितले

आजचे विदीर्ण मन हडबडून जाते
नाम हे म्हणजे बालिश खेळणे झाले
मग मानसोपचारतज्ञ सांगतो
सर्व काही ठीक आहे – असे म्हणत राहा सतत

कोणतेच सोपे वर्म नको असलेला आजचा माणूस
म्हणेल त्यापेक्षा दारू पीत बसू ना मरेपर्यंत
मरना तो हे ही एक दिन

--- ००० ---

जगताना त्या त्या वेळी
जिवंत खरे वाटत गेलेले सगळेच
आता मेंदूपेशी आणि रसायनांत गठित
स्वभावाच्या आणि स्मृतीच्या
अवस्थेवर अवलंबून
आणि तरीही आताच्या जिवंतपणात
वयाचे प्रभाव
ज्यांच्यासहच मी घडवत असतो माझे
आजचे जग जे टाकते प्रभाव जगावर

तुकाराम म्हणाला की मृत्यू
ही काही एक शेवटची घटना नाहीय
एकविध होणे याचा अर्थच
क्षणोक्षणी सर्व व्यक्तिगत
प्रभाव नष्ट होत राहणे

मृत्यू म्हणजे निर्भय जगणे
हा स्वातंत्र्याचा अमर अर्थ
पूर्ण मानवजातीला सांगून गेलेला
हा महामानव सृष्टीची सर्व रहस्ये उकलून
दाखवून अदृश्य झालेला

नाही देखिला तो डोळां देव दाखवू सकळां
असे म्हणत मन रिकामे होण्याचे सत्य
तो सांगत गेला म्हणत
सूर्याचिया परी तुका लोकीं क्रीडा करी

देव म्हणजे जिवंत रिता ठाव

--- ००० ---

रोज आलटून पालटून मी
तीच दृश्ये बघतो.
त्यांत एक मिठाईचे दुकान आहे.
मिठाईची चित्रे आणि खरे पदार्थ
यांनी खच्चून भरलेले.
त्या दुकानाचा मालक
माझ्या ओळखीचा झालाय.
मी याच भागात राहतो.
तो लांबून येतो.

कधी कधी मी काही
घेतोही त्या दुकानातून.
त्या वेळी बहुधा तिथे
आणखीही गिऱ्हाईके असतात.
बहुधा माझ्या ओळखीची नसलेली.
पण बहुधा त्याच्या ओळखीची.
निदान काही तरी.

माझ्याकडून तो आपुलकीने पैसे घेतो.

--- ००० ---

पूर्वी बऱ्याचदा
पोस्टात जाणे व्हायचे.
आता नाही होत.
गरजच नाही पडत.

तेव्हाही मला लळाबिळा होता
फार पोस्टाचा असे काही नाही.

--- ००० ---

दार कुर कुर करत असेल
तर बिजागऱ्यांत
गोडे तेल टाकावे
हे ढोक्यात असते.

गोडे तेल असतेच घरात.

--- ००० ---

आता मी झोपेन.
पहाटे उठेन.
चहाबरोबर दोन बिस्किटे खाईन.

तोवर पेपर येतील.
मग मी जगाच्या बातम्या वाचेन.
त्या माझ्या मतांशी ताडून पाहीन.

--- ००० ---

रात्रीच्या वा पहाटेच्या शांततेत
कुणी जाड आवाजात बोलत असले
की मला छान वाटते.
लहानपणच्या आठवणी येतात.
विशेषतः माझ्या आईचे वडील.

तेव्हा तर कंदील होते.
आणि सारवलेली जमीन.

ऐकत पडून असलेल्या मला ते म्हणायचे
जायचेय ना शाळेत, उठा आता.

--- ००० ---

नवीनच आहे दवाखाना.
पेशंट फारसे नसतात अजून.
मला फक्त रिपोर्ट दाखवायचेत.
येतील ना डॉक्टर ?
हो, निघालेच आहेत.
ट्रॅफिक किती आहे इथे.
त्यात दुरुस्त्या चालल्यायत.
त्यात बेकायदा मोकाट वाहनचालक.
होय ना, थांबतोय मी.
शिवाय मत बरे आहे माझे
डॉक्टरबद्दल.
चांगले केलेय फर्निचर.
--- ००० ---

भटके असो की पाळलेले
लांबून आवाज येतो कुत्रे भुंकल्याचा
तेव्हा कुणाचे लक्षही जात नाही.
तेच आवाज जर वाढले
आणि अनेक कुत्री ओरडू लागली
तर मात्र माणूस म्हणतो की
च्यायला काय झालेय तरी काय ?

मी काही कुत्रे पाळणारा नाहीय.
मला जमते अशी तटस्थता.
तीही हळूहळू शांत होतात.
पुन्हा माझे दुर्लक्ष
नीट चालु होते.
--- ००० ---

छान स्वच्छ ऊन पडावे
आणि थंडी ओसरत असताना
आपण बाहेर पडावे
आणि वॉचमनने आपल्याशी
प्रेमाने दोन शब्द बोलावे
आणि पुढे भेटावा
आपला संगणकतज्ञ
आणि आठवण व्हावी
दोन सविस्तर ईमेल
वाचायचे राहिल्याची --

हे असे रोजचे सततचे तपशील.
वर्षानुवर्षे.

--- ००० ---

आता कोणताही फॉर्म भरायला नको वाटते.
पूर्ण नोकरी अशा असंख्य कागदपत्रांत
घालवलेली असून.
एकूण किती हाताळले असतील कागद ?
एकूण किती सहाय्य केल्या असतील ?

एकूण किती वेळा
केली असेल खुर्चीवर ऊठबस ?
एकूण किती वेळा झाले असेल
घरातून बाहेर पडणे आणि परतणे ?

उद्या श्वास-उच्छ्वास मोजायचीही सोय निघेल !
मरताना या समृद्धीत मरता येईल !

--- ००० ---

तो सिनेमातला हीरो वाटण्यासाठी
गरज असतेच त्याच्या अनुयायांना
त्याच्या वाढदिवसाला त्याचे
चौकाचौकांत फ्लेक्स लावायची.
म्हणजे त्याचे विरोधक
त्यांना सहजच व्हिलन वाटू शकतात.
आणि बाळगता येतो त्यांना
अंतिम विजयाचा विश्वास.

तोही त्यांची मने पोसतो.
हीरोगिरीत खुश राहतो.
त्यालाही त्यांची गरज असते
अंतिम विजयासाठी.

--- ००० ---

कुणी म्हणतात
जुना माल काढण्यासाठी असतो सेल.
फॅशनही आता नव्या आलेल्या असतात.
तसे असेल तर ठीक आहे
चालतील आपल्याला
थोडे कालबाह्य कपडे.

पण हीच आपली मनोवृत्ती ओळखून
आपल्याला फसवण्याची तर ही युक्ती नसेल ?
असा त्याला प्रश्न पडतो.

छे छे, नसेल तसे, त्याची मनोवृत्ती म्हणते.

--- ००० ---

जरा चिंतेतच गेलो होतो.
रोज समोर धिरट्या घालणाऱ्या
कवूतरांचा थवा आज गेला कुठे ?
जरा वेळाने आलेच ते सर्व महाशय !
फिरायचे वर्तुळ वाढवले असावे साल्यांनी.

माझे त्यांच्यावर लक्ष असते
हे माझ्या जगण्यात तरी आहे
सवयीचे आणि अर्थपूर्ण. त्यांच्या नसेल.

--- ००० ---

थंडी. सकाळचे ऊन.
निश्चल झाडे. धुके.
दूर अस्पष्ट पर्वती.

असे आयुष्यभर
नाही राहू शकत जगणे.

--- ००० ---

पसारा आवरायचाय.
नको ते सर्व टाकायचेय.
बँकेचे एक काम.
आणि शर्टाचे तुटलेले बटण लावणे.

एवढ्या तपशीलांत
सध्या मी सामावतोय.
मी कारखानदारही नाहीय.
ना राजकीय नेता.

--- ००० ---

या वाज्यातला गारवा
घरोघरी सगळ्यांना जाणवतो.
ठरवल्याप्रमाणे सगळे स्वेटर घालतात.
अनेक रंगांचे आणि नक्ष्यांचे.
अनेक ठिकाणांहून घेतलेले.
कुणाचा दिल्लीहून आणलेला.
कुणाचे हाफ कुणाचे फुल.
स्वेटर विकत घेताना
एखाद्याचे भांडणही
झालेले असते विक्रेत्याशी.

पण त्याचे आता काय ?
पाहून काहीच कळत नाही.
मग तो सीए असो की शिक्षक.

शरीराची ठेवण आणि मेंदूची अवस्था
यांमुळे सगळे वेगवेगळे असतात.
हे सर्वांना समजत असते.

--- ००० ---

अमुक गोळीची आपल्याला ऍलर्जी आहे
हे आपल्या डॉक्टरांना माहीत असते.
इकडेतिकडे जाऊन, अनेक कामे करून
खूप महिन्यांनी आपण गेलो तरी
ते ती गोळी आपल्याला देत नाहीत.

आधी स्मरणशक्ती मग औषधे
हाच क्रम बरोबर घडलाय निसर्गात.

--- ००० ---

मन कसे चालावे,
मनात कोणते विचार येऊ नयेत
हे ठरवणे म्हणजे
मनाच्या एका छोट्या भागाने
बाकीच्या मोठ्या भागावर
कावू आणायचा प्रयत्न करणे
हमखास असफल ठरणारा

अशा वेळी मी मन
नुसतेच असू देतो परस्पर
--- ००० ---

एक तर रोबोसारखे
जगता यावे --
कोण जगतेय
कुणाचे आयुष्य, असे.
किंवा बंदच पडावे हे मशीन
फक्त सेक्सचा भाग
चालु ठेवून
ज्यात विसरले जाते
कोण जगतेय
कुणाचे आयुष्य.
--- ००० ---

मशागत करून
थोडेफार तयार केलेले वाकबगार मन.

ध्येय पकडते.
--- ००० ---

फर्नांडो पेसोआ या माइया परमप्रिय कवीने
आल्बर्टो सिएरो या नावाने लिहिलेल्या दोन कविता –

१.

विचार न करणे

हे मला इतके नैसर्गिक वाटते
की मी हसायलाच लागतो स्वतःशीच,
नेमके कशाबद्दल हे न कळता, पण मला वाटते
विचार करणारे लोक असणे याबद्दलच असावे ते ...

माझी भिंत माझ्या सावलीबद्दल काय विचार करते ?
कधीकधी मी याच्या विचारात पडतो
माझ्या हे लक्षात येईस्तोवर की मी वस्तूंबद्दल विचार करतोय ...
आणि मग मी विस्कटत स्वतःवरच चिडल्याचे मला जाणवते,
जणू काही माझे पाऊल झोपी गेल्याचे मला जाणवते आहे ...

एखादी वस्तू दुसऱ्या वस्तूबद्दल काय विचार करते ?
काहीच कोणताही विचार नाही करत.
पृथ्वीला असते का जाणीव तिच्यात किती दगड आणि झाडे आहेत याची ?
तसे असते तर ती एक व्यक्ती असती,
आणि जर असती ती तशी व्यक्ती तर तिला असता एक व्यक्तीचा स्वभाव,
मग ती पृथ्वी नसती.
पण हे सगळे घेऊन मला काय करायचेय ?
मी जर असा विचार करत राहिलो तर माझे झाडे आणि झुडूपे पाहणे थांबेल

आणि मला पृथ्वी दिसणेही बंद होईल,
माझ्या विचारांशिवाय सर्वच दिसायचे थांबल्याने ...
मी उदास होत राहीन आणि गडद अंधारात सामावत राहीन.
मी जसा आहे विचाराशिवाय
तसे असण्यातच आहेत मला पृथ्वी आणि आकाश.
--- ००० ---

२.

उंच फांद्यांतून दिसणारा चंद्रप्रकाश हा
उंच फांद्यांतून दिसणाऱ्या चंद्रप्रकाशाहून
खूप काही असतो असे सर्वच कवी म्हणतात.

पण माझे म्हणाल तर
मी विचार काय करतो याबद्दल मी बेशुद्धच असल्यामुळे
माझ्यासाठी उंच फांद्यांतून दिसणारा चंद्रप्रकाश
हा
उंच फांद्यांतून दिसणाऱ्या चंद्रप्रकाशाव्यतिरिक्त
उंच फांद्यांतून दिसणाऱ्या चंद्रप्रकाशाहून खूप अधिक
काही नसणे असतो.
--- ००० ---

सिगरेटमुळे आपल्या आवाजात
एक किंचित खर आलेली असून
ती इतरांना खूपच आकर्षक वाटते
याची त्याला जाणीव होती.
त्यामुळे, साधे खुर्चीवर बसतानाही
तो रुबावशीर बसे.
वाचत बसताना तो
एका हातात सतत शिलगती सिगरेट ठेवी.
त्यामुळे, खूपच काही गंभीर आशय
तो सहज समजून घेतोय, असे वाटे.

तो नट नसला तरी
एखाद्या स्टारसारखा त्याला मान मिळे.
आपण त्याच्याकडे पाहतोय हे कळू नये
याची स्त्रियांना काळजी घ्यावी लागे.

त्याची कमाई मर्यादित आहे
कारण ती वाढवण्यात
त्याने फारसे इंटरेस्टच घेतलेले नाही
हे सगळे गृहीत धरत.

त्याचे कपडे मात्र दर्जेदार
अनेक प्रकारचे असत.
प्रत्येक वेळी तो ताजा फ्रेश दिसे.

सिगरेटचे कसले आभार, ती तर निर्जीव आहे,
या विचाराने तो आणखी एक झुरका मारे.
पण मनात थोडी भीती येतेय, असे त्याला वाटे.

--- ००० ---

गंधमादन पर्वत असे काही
त्याने पूर्वी वाचले वा ऐकले होते !
किती भारी नाव ! कसे सुचत असेल कोण जाणे !
असे मधून मधून त्याला वाटे.
आपल्यालाही असे काही सुचलेच पाहिजे,
या तीव्र इच्छेने तो कधी काही बोले.
तर चारचौघांत त्याचे हसे होई.
हेच चंप्रना सुचले असते तर
वा, मास्टरस्ट्रोक वगैरे म्हणाले असते साले !
दिसते ना एफबीवर ! तो स्वतःशीच म्हणे.

त्यामुळे, चंप्रचे आपल्याला काही
आवडताच कामा नये, असे त्याने ठरवले !
त्यांना तो सारखाच नडू लागला.
चंप्र म्हणाले की बाबा बंदच करू का लिहिणे
किंवा तुम्हीच कलटी मारा ना –
यावर तो म्हणाला, इतके काहीच नाहीय
विचार करण्यासारखे यात – तुम्ही
न लिहिण्याने काहीच नाही फरक पडणार !

या एकाला त्रास होतोय म्हणून
चंप्र लिहिणे थांबवणार थोडेच होते ?
काहीजणांना तरी ते मास्टरस्ट्रोक वाटत होते !
परंतु हा प्रॉब्लेम सुटावा, अशी मात्र
त्यांची मनोमन इच्छा होती –

एकदा चंप्रच्याच कवितेत गंधमादनचा उल्लेख आला
तेव्हा मात्र त्याने कपाळावर हात मारून घेतला !

--- ००० ---

पूर्ण स्टेडियममध्ये आपण दोघेच !
हे कसे ? कुणी हटकले नसेल ?
पूर्वी इथे मी खेळलो होतो
आता मलाच न आठवणाऱ्या मॅचेस.
भर मैदानात तू घेतलेल्या
त्या माझ्या चुंबनाची नोंद कुठेच नाही.

तुला तरी आठवतेय का
एकदा आपण रात्रभर
फिरलो होतो दिल्लीचे रस्ते
तिकडे कधीही न जाता.
आणि मिळवल्या होत्या पदव्या
नसलेल्या विद्यापीठांच्या.

तेव्हाच मी तुला सांगितले होते
की बाबा मी क्वचितच खरे बोलतो.
तर तू हसून म्हणाली होतीस की तू
फक्त खोटे खोटे हसतेस
जेव्हा तुला कसलीच गरज नसते.

त्या मोकळ्या स्टेडियममध्ये
आपण घेतल्या आणाभाका
सत्यावर विश्वास ठेवायच्या.
काहीही होवो, म्हणत !

चांगले सकारात्मक एकच घडले.
सत्याचा शोध जारी ठेवायचे ठरले.
एकमेकांवर विश्वासून.

--- ००० ---

माती आहे ना रोजच्या व्यवहारात
मग ती नाही वापरायची विचारात
माहीत असलेले विचार आणि वस्तू
वगळून आली पाहिजे कविता

कळणे म्हणजे तेच
माहीत असणारे
बुटांनी कालवलेले रंग
आभाळ लिंपायला पुरावेत

कोणतीही उदाहरणे नकोत
आणि काय घडले तेही नको
उष्ट्राखरकट्यात उगवणाऱ्या
चांदण्याही नकोत

रस्त्यांवरून वाहात गेलेले
सिनेमांचे ट्रेलर पाहून
खवळोत भोसडीचे जातवादी
रंगीबेरंगी झेंडे उंचावत

राष्ट्रीय उत्पन्न म्हणजे काय
हे माहीत करून घ्यावे की
आधी सर्व महायुद्धे
कुणाकुणात का झाली ते

मन म्हणजे द्वेष असणारच
मनातला भूतकाळ
आणि दारूतली नशा
खदखदतीच असायला हवी --- ००० ---

पूर्वजन्म वगैरे सर्व झूट आहे
जे आहे ते इथे आणि आत्ताच
विषमता दुःख अन्याय
हे सर्व मानवनिर्मितच आहे
इथले आणि याच जन्मातले

तरीही काहीना असे वाटतेच
की काही माणसे दुष्ट म्हणूनच
जन्माला येतात
आणि जन्माला घालतात
अन्याय आणि क्रौर्य

ती अशी कशी येतात जन्माला
आणि बाकीची चांगली का
हे प्रश्न नाही पडत
त्या स्वाभिमानी शूर बुद्धिमतांना

स्वतःची मने कचखाऊ कमकुवत
असण्याला ते मानतात चांगुलपणा
सर्व मनांत असतो भेदभाव
आणि मन म्हणजे ' मिळवणे ' च
हे त्यांना दिसत नाही

खरे तर मनांचे हे इहवादी जग
अधिकाधिक क्रूर होऊन
नष्ट होणे हेच फक्त शक्य आहे
हाच मानवतावाद हाच विवेक
आणि मूल्यांची आत्मतुष्ट भरवण

--- ००० ---

रंग

फुटलेला सूर्य होत

चढत जातो

डोक्यावर येत

बुडवतो सावली

पाताळात

हलकेच आलेला विचार

पंकर झालेल्या स्वप्नाची

अटळ आठवण देतो

तरीही उत्तेजकता

थांबत नाही अधीर होत

कापसासारखी मर्मभेद्य

अवाच्या सवा नसले

तरी पूर्णच असते मागणे

हवी असते एक साधीशी

खरी कविता आतून आलेली

आपल्या हातात

नसलेल्या गोष्टीचीही

खात्री वाटणे म्हणजेच प्रेम

म्हणजेच आसक्ती

म्हणजेच वासना

काहीच घडत नसलेल्या जगात

हवे तेवढे उधळावेत

रंग

--- ००० ---

कितीही असोत दिवे
त्यांच्यांतून ताबाहीन
ओघळणारी
त्यांच्या अनुभवांची लाळ
घडणारी रात्र
तीव्र करतेच

रात्र म्हणजे काही
पिकनिकला जाऊन
खाल्लेल्या आईस्क्रीमचे
बायोपिक नव्हे
किवा धरणाच्या भिंतीवरून
खाली पाण्यात पाहण्याचे
श्रिल तर मुळीच नव्हे

खोट्या धबधब्यांचे
खरे फोटो
आणि गोठलेल्या
पाण्याचे दागिने
यांच्या आकर्षणांतून
कितीशा पदव्या मिळतील
निराशा घालवणाऱ्या

मंदबुद्धी काय की विद्वान काय
एकटेपणाचे बंधन चुकत नाही

दिव्यांमुळे उजेड पडतोय
असे वाटतेय तोवर चलते रहो

--- ००० ---

गोठवलेल्या शहाणपणाच्या गोष्टी
वितळवून घ्यायला मन राजी नसते
त्याला ते बर्फाचे दगडच
हवे असतात

संचय केलेले पाणी सडताना
हिंसक होत जाते
सिनेमा पाहून आलेल्या
खुशीत वा दुःखात
कारण मनाला आवडते
मटणशाँपमधले लटकणे

हवेचा दाब नैसर्गिकच असतो
असे म्हणत मन पुढे
गुरुत्वाकर्षणामुळे
चांगल्याबरोबरच
अपघातही घडू शकतात
असे पटवत राहते

यातच सापडेल सर्जक सत्य
या खात्रीने ते ओढू पाहते
सगळे यच्चयावत जगणेच
हट्टाने स्वतःच्या पारड्यात

बाह्य जग त्याला वाटू लागते
मद्दद बेफिकीर अन्याय्य
अप्पलपोटे असंस्कृत
आणि हिंसक

--- ००० ---

बाहेरच्या अराजकाचा
खूप त्रास होतो म्हणते खिडकी
बेसावधपणे सहन करणे
घडत राहते तरीही
कोळसा उगाळल्याप्रमाणे

मी तर हलू नाही शकत
आणि रस्तेही नाहीत माहीत मला
माझ्या आतले फर्निचर
आणि त्याचे पॉलिश
जीर्ण होत चाललेय

नेमके कारण कळले तरी
मला ऐकू येऊ शकेल
मेणबत्तीची अपेक्षित धून
आणि अनाहत शिदोरी
मिळेल माझ्या
पुढच्या श्वासाला

अट्टल बदमाश असलेले ऊन
माझ्याकडे दुर्लक्ष करत
आपली दृश्ये बदलत राहते
वाळलेल्या पानांवर
रेखाटत बेफिकीर नियती

माझी चौकट हा आहे प्रश्न की
बाहेरची अनियंत्रित माणसे
हे कळणेच अशक्य दिसते

--- ००० ---

पन्नास बाईक्सची बेधुंद सफर
की हजारांचा रेल रोको
की कुंभ मेळ्यात
अनेक परदेशवासीयांना
करणे महामंडलेश्वर
की हे सर्वच नॉर्मल

कुणी कामावरून काढले जाणे
की बेभान होत गटारात पडणे
की उंची हॉटेलात पिऊन
मस्त मासे हाणणे
की इकडे आपले नाइलाजाची
लापशी खाणे आणि शिळेपाके

श्रीमंतांचे आणि गरिबांचे
सगळेच नॉर्मल

ज्याचेत्याचे वेगवेगळे रागलोभ
आणि दुःखांचे प्रकार

विश्व सुरळीत
माणसे शांत
स्नायू विनाताण

असे सर्वांचे एकच नॉर्मल
शोधू गेलो तडफडत
तर मनच स्थगित करायची
वेळ आली तेव्हा भीती वाटली

--- ००० ---

जे जे आहे ते ते
डिस्टर्ब करणारच
कधी ना कधी

नाक असो की टेबल
चंद्र असो की भजी

लक्ष जात राहणे
याचा अर्थच भीती असणे
हृदय असल्यामुळे
हृदयाची

थंडीमुळे असो की
गाडी लेट आल्यामुळे
काहीही होऊ शकते

आधी असणे
आणि मग
असण्यामुळे घटना
हाताबाहेर

मनाच्या संपर्कात
जे जे येईल
ते ते सर्व असणे होते
घटनांच्या आधीचे

तरीही मधेच म्हटले जाते
किती सुंदर हे जगणे

--- ००० ---

बरोबर म्हणजे माझा फायदा आणि चूक म्हणजे माझा तोटा
आणि फक्त फायदा वा फक्त तोटा असे काही नसते
आणि विवेक असतो फक्त जीच्या जीत हाच मानवी व्यवहार
बुद्धिप्रामाण्य म्हणजे असतात फक्त एखाद्या विद्वानाच्या सात्त्विक ओकाऱ्या

आतंकी जाऊन लपलेत समजा सैनिकी तळांत मग तिथे करावे का हल्ले
म्हणजे घ्या ओढवून युद्ध सुरू केल्याचा आरोप कारण पाकिस्तानी म्हणणार
आमचा काय संबंध आणि चीनही म्हणणार चुकताय तुम्ही
चीनची तिथली गुंतवणूक आणि पुढील अपेक्षित फायदे
हे चीनचा विवेक कसे दुर्लक्षिणार ते तर मदतच करणार पाकिस्तानला
युद्धाची आपली तयारी किती आहे युद्ध किती काळ चालेल
शस्त्रास्त्र विक्रेते काय भूमिका घेतील इतर देशांच्या संबंधांत काय बदल होतील
हा देश आता अस्थिर झाला आहे असे समजून इथली गुंतवणूक कमी तर नाही होणार
आर्थिक परिस्थितीवर काय परिणाम होतील आणि महागाई आणि गरिबी आणि भूक

यशापयश आधीच कसे जोखणार देशाचे हिताहित म्हणजे काय
प्रगतीचा वेग मंदावेल आणि विकास ठप्प होईल बेकारीमुळे दंगेधोपे तर नाही वाढणार
जातीपातींचे आणि धर्मभेदांचे फायदे लाटणारे घरंदाज नीच पुढारी
उपलब्ध परिस्थितीत काय करतील आणि मध्यंतरात प्रचार कसे होतील

लोक घालतातच हो भरीला पण तुम्हाला काही अक्कल वा जबाबदारी नको का
त्या भोसडीच्यांशी कसला संवाद त्यांना समजणारीच भाषा हवी
पण संवादाचे मार्गच बंद केलेत हो तुम्ही ते चुकले
तुम्ही आपल्या विवेकी लोकांचे सल्ले तरी घ्यायला हवे होतेत

अन्यथा मग बेश्ट मार्ग म्हणजे जीच्या जीला सलाम करून उत्स्फूर्त उद्रेकी हो जाने दो
बादमे जो आयेंगे प्रश्न वह उस समय देखेंगे भविष्य तो भविष्यमेंही आयेगा
वह उनका एक बच्चा तो बेचारा स्वर्गमें मजे मार रहा है

--- ००० ---

मधले अंतर तर
मिटावेच लागेल
काहीही संवाद होण्यासाठी
अन्यथा एक असणार
क्रोधात सूडमग्न
आणि इकडे असणार भाषा
विचारातून गळून जाणाऱ्या आयुष्याची

विस्फारलेले झाड
अंधारात काय करू शकेल अभिव्यक्त
त्याचे पायघोळ अनुभव संभाळत

आणि हे अशक्यच असेल
तर कल्पना आणि विचार
आणि प्रणाल्या यांना पर्याय तरी काय

आशेवर जगण्यासाठी
जपून ठेवावी इंजिनाची वाफ
तर उजेडच पडायचा थांबण्याची भीती
असे हे जग मान्य करून
केस कापून चकोट करून
कसला करणार निषेध

आपणच तर आहोत कुणीच नाही
अत्याचारी -- उचललेल्या दगडाचे
पीठ करून त्याची भाकरी करून
खावी आणि निदान निराशेचा तरी
पूर्ण अनुभव घ्यावा हेच शेवटी उरते

--- ००० ---

जे शब्द वापरावेच लागतील
तेही गुप्त ठेवून
तुझ्या मनाची वाट लावावीशी वाटतेय
हवा नसूनही उपलब्ध
दोन्ही शरीरांचे व्हावेत
सर्व अनुभव ओसंडून
त्यागणारे प्राणमय
प्रचंड आसक्त कारंजे

कोणत्याही लहरीशिवायही
ते तुला कळेल
कारण तुझी तर प्रतीक्षाच चालु असते
माझ्या अदृश्य तीव्र संदेशांची
हे मला माहीत आहे

तू असू शकशील एकपट
वा दुप्पट वा तिप्पट वा चौपटही
मला हव्या त्या क्षणी
समोर नसतानाही
आणि तरीही
इंद्रियगम्य

ही तर तुझी आज्ञाच होती
एकत्र भिडण्याची
सहअस्तित्वाला

झालेय ना समाधान
हो म्हण

--- ००० ---

कडक खात्रिशीर सुख पकडताना
नाजुकपणा हरवतो
आणि क्रौर्य बळावते
विश्वाची सवय होत
स्थिर जखमी होत राहणे
भाळी येते

चंद्रसूर्यनिसर्ग यांचे
एक हलतेबोलते चित्र होते
सदोदित माहीत राहणारे

कंटाळा आणि हिंसा एकच
हे कळूनही
आळस होत राहतो वाकबगार
पांघरुणात बेशुद्ध होत
जणू धुंदीत संपेल जगणे

धुंदीतच संपायचेय तर माझी गरजच काय
कुणीही मरू दे ना कुणाच्याही मृत्यूने

आजारपणाच्या परिणामात
असल्याप्रमाणे सतत
एकमेकांना धरून राहणे
सात्त्विक टोळ्यांचे आपल्या
गौरव करत

इतरांचे इच्छित मृत्यू वा उपभोग
धुंद करणारे

--- ००० ---

कुंभ असो की जयंतीपुण्यतिथी
ते तिकडे मी इकडे
मने गुंतवतो
हाच वा तोच
आयुष्याचा पाया म्हणून

क्षणाक्षणाला मला कळावे लागते
माझे जगणे माझ्या स्वभावाचे

पाणी पितानाची माझी प्रतिमा
मी पाहतो
तेव्हा पाणी पाहायचे राहते
आणि पाणी पाहतो तेव्हा आकाश

कळणारे तात्पुरते
असते माझी रक्षक तलवार
ते मला मी त्यांना हसतो

मन गुंतवणे अटळ असले
तरी माझा एकच प्रकार खरे तर
पुरेसा ठरायला हवा

तेही भारलेले असतात आणि मीही
तेही आणतात नवजात अर्भके मीही
त्यांनाही आवडतो बंधुभाव मलाही

एक कळण्यासाठी अमर्याद न कळणारे
वगळावे लागणारच हिंसकपणे परकेपणा जोपासत

--- ००० ---

आच म्हणजे सक्ती नसणे
मर्यादा मान्य होणे
स्वतः बाजूला होण्याचा
एक नैसर्गिक क्षण
स्वतंत्र

काहीही कशाचीही गरजच नसणे
होईल ते होईल असे न वाटता
आपल्या ताब्यात वाटणे
बदल घडवणे
म्हणजे आच नसणे

भीती असेल तर
आच नाही असणार
टिकून राहणे
हे उद्दिष्ट कसे असू शकेल

कोट्यवधींचे काय चाललेय
त्याच्याशी जुळवून घेणे
म्हणजे आहे असे
आचेशिवाय असणे

उष्णतेचे फोड उमटत राहणे डोक्यात
आणि काळ्या चष्म्याआडून ते
सहन करणे म्हणजे आचेचे नसणे

स्वकष्टाची निरुपयोगिता दिसणे
म्हणजेच आच निसर्गतः

--- ००० ---

निसर्गाला मुक्त म्हणायचे असले तरीही
अमुक घडावे असा नाही विचार करता येणार
माणसांचे भले व्हावे हे ठरवतानाच
युद्धांच्या ठिणग्या पडणारच हे नक्की

कुणाला काही इंटररेस्टच नाहीय
हे ओळखून आपली चित्रे कळोत की न कळोत
जे घडायचे ते घडेल या गॅलरीच्या बाहेर
असे म्हणत शांतपणे उधळत राहावेत
श्वासोच्छ्वास न मोजता ऋतूंची गमनागमने

पाण्याला आहे हेतू
झाडांना जगवायचीय मानवता
मूल्यविचाराने परिष्कृत व्हायचेय
घराच्या प्रत्येक डिझाईनला

माझ्या मनाचा प्रश्नच कुठे येतो
आणि आवाका तरी कुठवर
माझ्या रोमॅटिक स्वप्नांचा

ना वाईट वाटून उपयोग
ना आदर्श प्रयत्न अर्थपूर्ण

माझ्या अनुभवाचा आणि या जगाचा
संबंधच नाही खरे तर
मला समजणारे सगळे
अप्रस्तुतच असणार
प्रत्येक क्षणी

--- ००० ---

लिहिता लिहिता
मी अर्थयुक्त करत नेलेली कविता
हवीय कशाला
तसे तर चालुच आहे ना माझे जगणे
अरे ला कारे म्हणत

मी निवडलेली
माझी सुसंस्कृत आव्हाने
माझ्या मनाचा कस आणि स्तर
आरोपित करू पाहतात
ज्ञात विश्वावर
माझ्या नेहमीच्या रस्त्याच्या
जणू आता
माझ्याच कृतीवर अवलंबून आहे
विश्वाचा विस्तार

मी ठरवणार यापुढची दिशा
मी चालवणार न्यायासन
मी करणार नष्ट क्रूरपणा
आड येणाऱ्यांची तमा न बाळगता

सरळ साधे योग्य काय आहे
हे मला दिसत असून
विश्व अनुकूल का नाहीय
का म्हणून दुष्ट शक्ती अस्तित्वात आहेत

आता मी थांबणार नाही वेछूट
विश्वाचा विरोधही मोडून काढेन

--- ००० ---

काय घडले नेमके
याचे सत्य हवे आहे
कोण काय म्हणाले
आणि त्याचा नेमका अर्थ काय
याचे सत्य हवे आहे
अ चे ब शी शत्रुत्व आहे का
आणि असल्यास का
याचे सत्य हवे आहे
कुणाकडून कशावर
का विश्वास ठेवला जातोय
याचे सत्य हवे आहे
आपल्या फायद्याचे ठरावे
असेही सत्य हवे आहे

तुरंत हवे आहे हे --
वेळ का घालवला जातोय
याचे सत्य हवे आहे
कोणते सत्य
कधी कसे सांगावे
याचेच सत्य शोधत
शिणताहेत का लोक
का शिणताहेत – याचेही सत्य हवे आहे

प्रत्येक बाबतीत
अनेक सत्यांपैकी एक
मला भावणारे
असेही चालेल
पण एखादे खरोखरचे सत्य हवे आहे

--- ००० ---

दगडावरून खडखडत गेलेली गाडी
ही पाण्याची आठवण म्हणून
जिवंत राहिल
झाडाच्या किडलेल्या
पानाच्या तुकड्यात

अस्वस्थतेचे शब्द
ही चैनच ठरली
जरी गरीब पालीची
तरी आपोआपच उमलतील
स्वप्नांचे बाजार
खेड्याबाहेरच्या
कच्च्या रस्त्यावर

आकाशातून पडलेले
विरोधी काळे ऊन
नाश करू पाहिल
वाचनालयांचा
आणि संशोधनाचा
दुःख का होते या प्रश्नाच्या

उदार अंतःकरणाचे पक्षी
नुसते पाहतील
भाषेचे धिंडवडे
आणि उडणारे मातीचे थर
तडफडत्या पिसांसारखे

इथून सुरू होईल कारकीर्द
आशाळभूत हवेच्या

चाकूने सोललेल्या
भूतकाळाची
न वितळता
बदलत्या मोसमातही

निसर्गच फक्त
असावा आणि मन असावे
फक्त
आगीचे परावर्तन
स्वच्छाच्या तसे
डहुळते चित्र
वर्तमानाचे

अर्थ लावणारच कसे
जेव्हा शब्द स्थगित
एका अंधाच्या प्रेतात

कोणत्याही परिस्थितीत
शेवट म्हणून घडू नये
फुलपाखरांचे हत्याकांड
म्हणून दयाळूपणे
एक मुंगी बसते चढून
हळूच एका पानावर

आता भाषेचे थर
उचकटून पाहावेच लागतील
तिला शोधून काढून
पाताळातूनही

--- ००० ---

माझे तुझ्यावर प्रेम आहे
असे मी म्हणालो तेव्हाच समता संपली
तिचे मला आकर्षण वाटणे
हे नेहमीच समतेला अडथळा ठरले

खरे तर न्यायाचेच हवे होते
मला हे नाते
पण मग आले लक्षात
धडपडीचा उपयोगच नाही

स्त्रियाच काय फुले
खाद्यपदार्थ
कपडे वा पुस्तके कुठेच
नाही आणता आली मला समता

माझ्या आयुष्यातली
ही जगझाल विषमता पाहून
खिन्न झालो व्यक्तिगत
की सामाजिक ते न कळता

कोणत्याही ठिकाणी कितीही काळ
डोके आपटून उपयोग नाही
म्हणजे मुळात
माझ्यातच असणार ही विषमतेची विषवल्ली

समता असली तर सगळीकडेच असेल
आणि तिचे मूळ वैचारिक मुळीच नसेल
हे कळल्याने माझी जात
आणि माझी हुशारीही धोक्यात आली --- ००० ---

उंदीर खाऊन सुस्त पडलेल्या सापाला
कुणीही खडे मारावेत
तसे आपण ओळखत राहतो निसर्गाला
त्याच्या त्याच्या नादात असलेल्या
सवयीने
आपणही त्याचेच भाग असून

दरीत पडलेला दगड
म्हणतो सुप्रभात आकाशाला
तेव्हा रेल्वे स्टेशनवरचा जिना
ओव्हरफुल होऊन
विचारात असतो
आत्महत्येच्या

आता लावायचाच सोक्षमोक्ष
म्हणून उघडली जातात
बियरच्या बाटल्यांची बुचे
आणि खळाळत येते ज्ञान
जगाच्या उत्पत्तीचे

आता हा मात्र असतो
समाधानाचा क्षण
कारण सुरुवात कळल्याने
मध्य आणि शेवट
आलेले असतात आवाक्यात

तरीही क्षणात येते हताशा
पाहून विश्वातले आपले एकाकीपण

--- ००० ---

जगातला पूर्ण अन्याय
नष्ट करण्याचे ज्ञान नाहीय तुझ्याकडे
तू एकेक एकेक तुझ्या बौद्धिक क्रमाने
अन्याय करणाऱ्यांना नष्ट करू पाहतोस
स्वचे उदात्तीकरण आणि तुझ्या आक्रमकतेत
सामील न होणाऱ्यांची छीःथू करणे
हा तुझा न्यूनगंड असतो

तुझा लढा अन्यायाविरुद्ध आहे की
तुला न आवडणाऱ्या माणसांविरुद्ध
हे तपासून घे अन्यथा तूही माणसे मारत बसशील

कुणी लोकांचे मनःस्वास्थ्य
संभाळत असतो कुणी मग्न असतो
त्याच्या कर्तव्यात
खूप परिपक्व कामे चालू असतात जगात
सगळे सोडून सगळ्यांनी
तुझ्याच नेतृत्वामागे आले पाहिजे
असा नैतिक अतिरेकीपणा नको करूस

कोणतीही हिंसा वाईटच असली तरी
सगळी हिंसा कशी येणार तुझ्या
किरकोळ आवाक्यात
इतरही खूपजण वेगळ्या अग्रक्रमांनी
काही मौलिक करत असतात याबाबत नम्र हो

सगळ्या जगाचे मूल्यमापन करणारा
तू निर्विवाद देव आहेस या भ्रमात नको राहूस

--- ००० ---

चंद्रप्रकाशातली धारदार चमकती लाट
लेखते दुय्यम खिडकीतून दिसणाऱ्या
चांदणीला कारण असू शकेल काही समर्थन
इतरही काही अव्वल असण्याचे
हे तिच्या गावीच नसते

तिने पाहिलेला नसतो बियरचा फेस
झाडाच्या पानांवर वाट पाहणारा
एखादी मंद झळुक येण्याची

सगळेच असते अद्वितीय नकळत
खरे तर तुलना विसरून
माणसाच्या मनातली
कोणत्याही क्षणी
जशी फूटपाथवरची गर्दी
ही माणसांचीच असूनही
तिचे एकच सर्वसामान्य नसते मन

प्रत्येक गोष्ट कशी पाहायची
हे आधीच ठरल्यामुळे
लिहिली नाही जात कविता
फक्त वस्तूंची वा फक्त माणसांची
जणू विचारच फक्त आहेत जगात

विश्वाचे कोणतेही नियम न शिकता
चंद्र पाहिला तर झळुकही वाटते चमत्कार
आणि मग नियम शिकूनही
नियमही वाटतो अद्वितीय

--- ००० ---

वापरणाऱ्याला स्वतःशीच
वा तिची देवघेव करणाऱ्याला
समाधानी नाही करू शकत भाषा
हे पाहून एखादे मन करते कल्पना
की भाषा एक तर आहे तिथे मरायला हवी
किंवा पूर्ण टाकूनच देता यायला हवी

भाषेतच असतो सगळा भूतकाळ
आणि भाषेतच असतात
भविष्याचे मनोरे
अरे बाप रे
म्हणजे तर जगणे म्हणजे भाषाच की

भाषेचे व्याकरण वेगळे
आणि मनाचे वेगळे
मनाचे व्याकरण
मनाला ताणात ठेवते
आणि मनाशिवाय
भाषा कसली

म्हणून भाषा असते सदोदित
मुरडलेली आणि पिरगाळलेली
नव्यानेच आई म्हणणारे पोर जरी
खुश असते त्याच्या मिळकतीवर
शरीरात रोग रोवत

पूर्ण विश्वच जसजसे होत जाते भाषा
तसतसा चंद्रही होत जातो वेडावाकडा

--- ००० ---

श्वस घेता येण्यासाठी हवेत
विचार असायला हवेत
एवढेच नव्हे तर
रोषणाईचे प्रकाशकिरण
वेडेवाकडे वळू नयेत
म्हणून त्यांच्यावर ताबाही असायला हवा

सगळेच विलंबाने चाललेय
असे वाटू शकते
वयाच्या कोणत्याही टप्प्यावर
सर्कसच्या तंबूत
चालल्याप्रमाणे प्रदीर्घ
सत्यनारायणाची महापूजा

सारखे अवलंबून असणे
लाखो गोष्टींवर --
स्टेडियममधून बाहेर पडलेल्या
सगळ्याच मुंग्या उपकार करणाऱ्या

स्वयंपूर्ण काहीच नाही --
आपण वेगळे असल्यानेच
वाटतेय की हे सर्व
आपल्यासाठीच घडून आलेय

एका माणसासाठी एवढे मोठे अमर्याद
विश्व घडवायची काय गरज होती
अशा विचारांमुळेच चालू राहतो श्वस
आणि बरे वाटते जिवंत असणे

--- ००० ---

अमुक एक हिंसेचा प्रश्न
कसा सुटेल हे सांगणारे अनेक
बहुश्रुत विद्वान असतात पण मतभेदयुक्त

तिकडचा तमुक एक हिंसेचा प्रश्न
कसा सुटेल हे सांगणारे अनेक
बहुश्रुत विद्वान असतात पण मतभेदयुक्त

काही बहुश्रुत मतभेदयुक्त
विद्वानांच्या येते लक्षात
की हे प्रश्न एकमेकांत गुंतलेले आहेत

विचारांची आणि मतांची देवाणघेवाणच
एकमेकांत प्रेम आणि सामंजस्य
तयार करेल यावर अनेकांचा असतो विश्वास

काही अविचार्यांनी इतर काहींच्या डोक्यांत
द्वेषाचे विष कालवल्यानेच हे घडतेय
असे काही विद्वानांना वाटते

असे काहीजण पूर्वग्रहविरहित
आणि प्रेमाने जगणे
हाच एकमेव मार्ग असल्याचे सांगतात

चर्चा विचार चालू राहतात मतभेदयुक्त
प्रश्नांची संख्या आणि तीव्रता तर वाढताना दिसते
तरीही सर्व बहुश्रुत विद्वानांचा बुद्धी आणि तर्क यांवर गाढा विश्वास असतो

--- ००० ---

छान संध्याकाळचे ऊन
छान हलती झाडे
छान पक्ष्यांचे थवे
जगाकडे शेवटचा दृष्टिक्षेप टाकून
परतण्याच्या तयारीत
आत्मविश्वासात वेळेत पोचण्याच्या

काही पक्षी मात्र एकेकटे
त्यांनाही कळतेय परतायची वेळ
तरीही ते निवांत कसे
कसलीच घाई नसलेले

ते पक्षीसृष्टीतले कवी असावेत
एकेकटे – संपत आलेल्या दिवसाचे
मनात अनुभव पाहणारे
उपलब्ध स्मृतीच्या मर्यादेत

खिडकीच्या काचेतून
लांबवर दिसते
ऊन आणि उजळ आकाश
आणि हा दूरवर दिसणारा
छोटासा पक्षी
इतका स्थिर कसा

चकित होता होताच कळते
तो पक्षी नसून
ती काचेवर थांबलेली एक मुंगी आहे
माझ्यामुळे पक्षी होऊ शकणारी

--- ००० ---

ही ना माझी मर्दुमकी
ना माझा गौरव
आता आपोआपच परस्पर
निर्माण होते कविता
माझ्या प्रयत्नाशिवाय
माझ्या इच्छांचे अर्थ
अव्हेरून

मी कुठूनही कसेही घेतले शब्द
तरी ते घेतात आकार
एका अनपेक्षित कवितेचा
माझ्या शब्दांमागे धावून येतात अर्थ
मनोनिर्मित नसलेले

साहजिकच ही कविता
असते सदोदित नवी
अनाकलनीय
पण पोचणारी
पूर्णत्वाने
मलाही

ती येते कुठून
हे मला माहीत असते
पण ते माहीत असणे
फारच जुजबी आणि खोटे

या कर्तृत्वहीन कवितेसाठी
मी इतस्ततः लिहितो शब्द

--- ००० ---

नुसतेच कसले प्रेम
ती समजायला हवी मुरायला हवी आपल्यात
पूर्ण तिच्या असण्यासह असे तुला वाटे
तू आतुर आणि अघीरही असायचास

एकदा तिने सोडली तिच्या मनाची गजबज रहदारीत
तर त्या वेळी तू रहदारीचे कपडे पाहण्यात गुंग होतास

तुला समजून घ्यायचा होता तिचा स्वभाव
तिच्या लहरी तिचे मूडस आणि रागलोभ

दगड खूप शांत असतो असे तू म्हणायचास
तेव्हा ती मुद्दाम वेणी घालत असायची
तुझ्यासमोर आणि इथे दगडाचा विषय
सोडूनही लैंगिक उन्मादात
समजून घेणे राहूनच जायचे

दोघांनीही एकाच वेळी शांत असायला हवे
आणि दोघांचीही मने केंद्रित
असायला हवीत एकमेकांवर
सर्वस्वी खुली राहात

असे शांत असणे काही घडत नव्हते
आणि दोघेही शांत असल्यावर मग
समजायचे ते काय असणार

प्रत्येक कविता अनाकलनीयच असणार
हे तुला तेव्हा समजले तिच्यामुळे

--- ००० ---

आपल्याला नावगावपत्ता नसल्याचा
भासही नाही सहन होत
नाकातोंडात पाणी जाऊ लागते
आणि घुसमटू लागते
ओळखीचे जग

आपली ना शेती ना माती
आपण कसे गाणार गोडवे
इथल्या मातीचे
शहरांची लुप्त माती
हीच आपली बनावट अस्मिता

आपण भित्रे आपण कुंपणावरचे
पण शूरांचे काय चाललेय मौलिक
अतिरेकी शूरही जाताहेत स्वर्गात
सत्कृत्याच्या आश्वासित आभासात

भीती आणि शौर्य
सारख्याच हिंसेचे उगम

हे पाहून उगवतो आपल्यांत
एक आभासी महात्मा
आणि आपले असणेच
मुळात तपासायला सांगतो

आपापले शहाणे मूल्य ठरवून घेतलेले
आपण जरा हवालदिलच होतो
क्षणभर

--- ००० ---

मेंदूत ऍसिड निर्माण व्हायला हवे
असे नाही भावना समोरच्या झाडाचीही असेल
मुख्यतः मुळांचे चरित्र घडायला हवे
रहदारीत न हरवता

उतावीळपणाचा प्रश्नच नाही
फुलांचे गुच्छ असोत की मॅनहोल्स
श्वासोच्छ्वास सहजच असणार

चित्रातले रंग जरी जागे करणारे
असले काही स्मृती तरीही ते
बोलु शकतात पुलावरून काही विचारहीन

चित्रात असलीच पाहिजे काही
विचार न जागवणारी भाषा

तशीच असणार माझी कविताही
भाषेमुळे होणारा विचाराचा संसर्ग
टाळून ओलांडणारी
भावनांचे व्याकरण

शब्द विचार भावना मुळे
असणार सगळे मानवीच
पण रहदारीच्या बाहेरच्या अवकाशात
असणार मी एक कवी

मेंदूतल्या हालचालीही जाणवणारा
एक विचारहीन माणूस

--- ००० ---

आणि अचानक आकाशवाणी होते
तुला जे हवे होते ते आता घडेल

मी तर नाद सोडून दिला होता
ना निराशेने ना अहंकाराने

काही दिवसांपूर्वी तीव्र जिद्दच होती
सतत हवेच हवेच हा ताण होता

गुंतून राहण्याने ते घडेलच असे नाही
याचा अर्थ तटस्थपणा हवा असेही नाही

एक क्षण असा आला की ठीक
छोड दो आणि जे आहे ते ओके

हे काही तत्त्वज्ञान नव्हे
ना आदर्श विचारसरणी

मी धर्म नाही मानत
मी चमत्कारही नाही मानत

आकाशवाणी म्हणजे
माझ्याच मनातून उमललेले फूल

तेही खात्रिशीर अंदाजावर आधारित
समोर पडलेला सिंगल पाहून

आता घडतेय तर आनंद आहे
पण माझा नशिबावर विश्वास नाहीच

--- ००० ---

अनेक प्रतिमांचे एक सत्य
की अनेक सत्यांची एक प्रतिमा
हे नाही कळत
अनियंत्रित उद्रेकांत
वेळोवेळी

ही ना प्रतारणा ना एकनिष्ठा
मनाचे भाग पाडल्यावर
केंद्राला विराम देण्याच्या
या अतिवांच्छित शक्यता

निस्सर्गनिर्मिती काही
मानवी मनाने केलेली नाही
माणसाने थोडेच सांगितलेय
की बाबा वाढू दे सापांची वंशावळ

प्रत्येक प्रतिमेचे असंख्य विभ्रम
नवनवीन प्रत्येक वेळी
कैद करणारे पूर्ण मनोविश्व

नको हे पारतंत्र्य
आणि नको मुक्तीही
अशी ही कडेलोट अवस्था

मनाला राहावेच लागते विसंगत
अनैतिक आणि दांभिक
नको ते बळी पडणे म्हणत
बळी पडत

--- ००० ---

आपल्या मूडचे परावर्तन दाखवून
निसर्गात दिग्दर्शक होणे बास झाले
खारुताई कृतिशील आणि लाकूड निष्क्रिय
हे चालु असताना परस्पर स्वतंत्रपणे
मनाहून खूपच अधिक
गुंतागुंतीचे

जाऊ द्या हो नका त्रास घेऊ
असे फक्त एक
निष्काळजी कावळाच म्हणू शकतो
उत्क्रांत होत आलेल्या माकडाला
जे खायला सोकावलेले फुटाणे
माणसाची निर्मिती असणारे

आधी आणि मग असा
क्रमच नसेल कळत
तर कारण-परिणाम
यांचे सुरक्षित जगणे
कुठे सापडणार

आस्तिकांचे असो धर्माचे ढोंग
की नास्तिकांचे असो विवेकाचे
आपापल्या मशगूल आत्मविश्वासात
थोडेफार यशस्वी होणारे
टिकायला उपयोगी

चांगलेपणाचा हा असा असला भ्रम जरी
तरी तोच सही जगायला आधार

--- ००० ---

अरे हा दरवाजा
तुझ्यासाठीच होता
म्हणतो द्वारपाल
जराजर्जर होऊन मरू घातलेल्या
जोसेफ के ला
-- ते ठीकच हो
पण बोधकथेतून बोध घेतलाच पाहिजे
असे कुठे आहे
आहे त्या स्टुलावर बसून
विचारपूर्वक कौतुक करत
वा छान म्हटले की बास

सुख पाहता जवापाडे
हे बरोबरच असणार हो
तुकारामाला कोण चॅलेंज करणार
पण तेच सुख थोडे थोडे वाढवत राहायचे
हा विचारही उपयुक्त असतोच ना

स्वतःला अटक झाल्याचा
जोसेफ के चा ग्रह होता
-- अटक हा विषयही नाहीय
आपल्या जाहीरनाम्यात
हसतखेळत
दुनिया समाप्त होण्याशी मतलब

आणि त्या के शी
तुलनेचा तरी काय संबंध
तो मानसिक
कमकुवतही असू शकतो

वेगळे असले तरी
आपलेही अंधारच आहेत
हेही मान्य चला
पण किती झटताहेत कम्युनिस्ट
धर्मवादी वंशवादी जातवादी
जगाचा स्वर्ग करायला
-- त्यांना अडथळे होतात
म्हणूनच प्रश्न येतात
आणि हिंसा घडते
-- चांगले तर घडलेच पाहिजे
पण हिंसा तर घडताच कामा नये
असे कधी कुठे झालेय शक्य जगात

कुत्सित बोलत बोट मोडत राहणे
आनंदाने सामील होणे
विरोध करणे वा पाठिबा देणे
डावपेचांत इंटरेस्ट घेणे
वा स्वतः ते करणे वगैरे
असे खूप पर्याय दिसतातच की उपलब्ध
आपल्या पिंडाचा आपल्याला
का नाही सापडणार
-- म्हटले तर आपल्याला
माहीत असलेल्या
सवयीच्या खोलीतच तर
करायचे असतात व्यतीत
सगळे सत्यनारायण

श्रेयस काय हे मात्र

ठरवायलाच हवे
अन्यथा साठत जातील नुसतेच
ईमेल्सचे ढीग
काहीच बोध न होणारे
आणि गोंधळलेल्या माणसांचे
अनिश्चित लोंढे

इथेच बहुतेक
के ने मार खाल्ला
-- त्याच्याकडे निश्चितपणाच नव्हता
आणि अनिश्चिततेतच
तो अडकत गेला
आणि तिलाच तो
निष्कारण झालेली अटक समजून बसला

स्त्रियांचे आकर्षण
हाच एक दिलासा वाटणे
यात काय नवीन होते
लेनी त्याच्या
मांडीवर बसायला तयार आणि उत्सुक होती
हे किती ग्रेट होते

त्याचा झाला असेल
भोसकून प्रतिकात्मक मृत्यू
-- नवीन काही धाडस हवेयच कशाला
आहे त्या सवयीत सुखाने शांततेत
मरणे काय वाईट आहे
नकोच तो नसता ताप
--- ००० ---